

Nr 92

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående utbildning av lärare i manlig slöjd; given Stockholms slott den 6 mars 1959.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I anslutning till slöjdlärarytredningens betänkande »Utbildning av lärare i manlig slöjd» (SOU 1957: 35) föreslås i propositionen att ett slöjdlärarytseminarium upprättas i Linköping och där förlägges till lokaler, som blir lediga när folkskoleseminariet för kvinnliga elever lägges ned. Utbildningen vid slöjdlärarytseminariet föreslås börja höstterminen 1960. Under budgetåret 1959/60 beräknas vissa byggnadsarbeten bli utförda, varjämte förberedelser vidtages för att sätta igång utbildningen bland annat genom att rektorstjänsten och två andra lärartjänster vid seminariet tillsättes.

Det föreslås att omkring 120 slöjdlärare skall kunna utexamineras från seminariet varje år, dock ej fullt så många det första läsåret. Lärarytseminariet föreslås i sin helhet omfatta två terminer. Före inträdet vid seminariet förutsättes erforderlig manuell skicklighet ha förvärvats genom fyra års praktisk yrkesutbildning. För den praktiska lärarytseminariet beräknas skolor såväl i Linköping som i andra närliggande kommuner bli anlitade.

För behörighet till slöjdlärarytstjänst kommer enligt förslaget att i fortsättningen krävas avgångsbetyg från slöjdlärarytseminariet. Genom övergångsbestämmelser kommer emellertid enligt hittillsvarande bestämmelser behörighetsförklarade lärare att bibehålla sin tjänstebehörighet. Dessutom förordas att övergångsvis anordnas fortbildningskurser för icke behöriga tim-

lärare med längre tids tjänstgöring, varigenom dessa skulle beredas möjlighet att erhålla fastare anställning.

De årliga kostnaderna för slöjdlärarseminariet vid full kapacitet beräknas till omkring 430 000 kronor. För nästa budgetår föreslås anslag till avlöningar på 43 000 kronor och till omkostnader på 15 000 kronor samt vidare medelsanvisning till engångskostnader för inredning, utrustning och viss undervisningsmateriel med sammanlagt 148 000 kronor och till byggnadsarbeten med 500 000 kronor.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
6 mars 1959.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden
NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM,
KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och civildepartemen-
ten anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman,
frågor angående *utbildning av lärare i manlig slöjd* och anför därvid följande.

I årets statsverksproposition, bilagan åttonde huvudtiteln, har Kungl.
Maj:t på min hemställan under punkten 188 föreslagit riksdagen att, i av-
bidan på särskild proposition i ämnet, under rubriken »Seminarium för
utbildning av lärare i manlig slöjd» för budgetåret 1959/60 beräkna ett
förslagsanslag av 206 000 kronor. På motsvarande sätt har föreslagits (stats-
verkspropositionen, bilaga 29 p. 13), att i kapitalbudgeten under statens
allmänna fastighetsfond för nämnda budgetår beräknas ett investerings-
anslag av 500 000 kronor till Vissa byggnadsarbeten för ett seminarium för
utbildning av lärare i manlig slöjd.

Sedan beredningen av frågan om utbildning av lärare i manlig slöjd och
därmed sammanhängande anslagsfrågor numera avslutats, anhåller jag att
få ånyo anmäla dessa frågor.

I. Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade dåvarande chefen
för ecklesiastikdepartementet den 30 juni 1955 fem sakkunniga för att verk-
ställa utredning och avgiva förslag rörande utbildningen av lärare i manlig
slöjd och därmed sammanhängande frågor.

Till sakkunniga utsågs ledamoten av riksdagens första kammare, rektorn
vid lantmannaskolan i Svalöv S. Larsson, ordförande, ledamöterna av riks-
dagens andra kammare, möbelsnickaren B. M. Larsson i Stockholm och
metallarbetaren K. G. Pettersson i Degerfors, konsulenten i skolöverstyrel-
sen T. B. Philipson och läraren i manlig slöjd vid Göteborgs folkskolor F. W.

Svensson. De sakkunniga, som antog benämningen *slöjdläroretning*, har vidare i sitt arbete biträttats av ett antal experter.

I augusti 1957 har slöjdläroretningen avlämnat ett betänkande, benämnt *Utbildning av lärare i manlig slöjd* (SOU 1957: 35). Utredningen har därmed slutfört sitt uppdrag i vad avser den regelmässiga utbildningen av lärare i manlig slöjd. Enligt sina direktiv har utredningen även att avge förslag angående den framtida användningen av August Abrahamsons stiftelse på Nääs. Ett betänkande rörande sistnämnda fråga kommer senare att avges av utredningen, som avser att därvid även närmare behandla vissa frågor angående kompletteringskurser i slöjd.

Över det av slöjdläroretningen framlagda betänkandet har *infordrade utlåtanden* avgivits av skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, arbetsmarknadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statskontoret, länsstyrelsen i Östergötlands län efter hörande av Linköpings stad, länsstyrelsen i Älvsborgs län efter hörande av styrelsen för August Abrahamsons stiftelse, rektorn för lärarhögskolan i Stockholm, styrelsen för konstfackskolan, studiehjälpsnämnden, styrelsen för statens hantverksinstitut, 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss läroretning, kompetensutredningen samt lokaliseringsutredningen rörande statlig verksamhet.

Vidare har *yttranden* över betänkandet avgivits av svenska landstingsförbundet, svenska landskommunernas förbund, svenska stadsförbundet, skolstyrelseförbundens rikskommitté, tjänstemännens centralorganisation, svenska fackläroretningens förbund, Sveriges folkskolläroretningens förbund, svenska slöjdföreningen och svenska seminariläroretningens förbund. Härjämte har skrifter i ämnet inkommit från slöjdsinspektören A. Berggren, slöjdläroretningen T. Gustavsson, Skallsjö kommunalfullmäktige och Västergötlands hembygdsförbund.

Innan jag övergår till att redogöra för betänkandet, remissyttrandena och mina egna ståndpunktstaganden, vill jag här återge vissa delar av de *direktiv* för de sakkunnigas arbete, som enligt statsrådsprotokollet den 30 juni 1955 lämnades av min företrädare i ämbetet.

»Innan överhuvud något förslag till utbildningsgång kan skisseras måste man vara på det klara med utbildningens ändamål. Detta sammanhänger också med det syfte som ämnet ifråga har i skolundervisningen. Sedan gammalt har detta syfte varit att lära de unga hantera vissa redskap, göra vissa enklare praktiska ting och på så vis ge dem hjälp att kunna klara sig i den mångfald situationer, i vilka de med nödvändighet kommer under sitt liv, och då de ha behov av praktiskt kunnande, praktisk blick och en viss händighet. Mot denna målsättning har från vissa håll opponerats under förmenande, att en dylik målsättning tar död på de ungas eget fria skapande. Man har i stället velat fästa största avseende vid 'konstnärligt' och fritt skapande utan fasta former. Med denna utgångspunkt läggs huvudvikten på sambandet med konsten, och slöjden sammankopplas intimt med teckningsutbildningen.

Enligt min mening har inga bärande skäl anförts för en dylik omläggning

av målsättningen för den manliga slöjden. Alltfort bör alltså den praktiska kunnigheten vara det främsta målet i skolans slöjdundervisning. Detta utsluter emellertid ingalunda, att elevernas fria skapande kan ges ett visst utrymme. Noggrannhet och önskan att göra en sak praktiskt ändamålsenlig tar icke död på individen och hans intresse för ämnet.

Utbildningen av slöjdlärare bör alltså ta sikte på att skapa lärare, som har förståelse för och kännedom om ämnets praktiska sida och som ges pedagogisk skicklighet att bättre än kanske hittills skett lära ut denna kunskap under former som kan intressera ungdomen och sporra den till egna initiativ och insatser.

Den kommande utbildningen av slöjdlärare bör ske i form av särskilda kurser. Innan lärareleverna mottages vid dylika kurser bör de ha förvärvat det mesta av den egna nödvändiga färdigheten inom ämnenas olika grenar. Utbildningstiden bör alltså huvudsakligen ägnas åt att ge de blivande lärarna pedagogisk skicklighet och undervisningsträning samt vissa förbättrade teoretiska kunskaper. Stor vikt måste läggas vid att de blivande lärarna får en erforderlig praktisk övningsundervisning med elever på olika skolstadier och olika skolformer. Genom en dylik koncentrerad av studiemålen och genom ett rationellt utnyttjande av kurstiden bör lärarutbildningen kunna ske på ett halvt å ett år. Det bör ankomma på de sakkunniga att avge förslag både till bestämmelser om inträdeskraven vid slöjdlärarkurserna och till tim- och kursplaner för utbildningen.

Beträffande kursernas förläggning synes i första hand lämpliga folkskoleseminarier kunna komma i fråga. De sakkunniga bör söka göra en prognos beträffande det årliga examinationsbehovet och mot denna bakgrund uppgöra förslag till hur många och vilka folkskoleseminarier, som behöver anlitas för ändamålet. Härvid bör de sakkunniga vara oförhindrade att förutsättningslöst överväga en förläggning av slöjdlärarkurserna till sådant folkskoleseminarium, som under den närmaste framtiden kan komma att friställas på grund av den demografiska utvecklingen.

Jag vill vidare uttala, att jag icke räknar med att slöjdlärarutbildningen skall förläggas till konstfackskolan i Stockholm. Då man som jag ej vill sätta slöjdlärarnas konstutbildning i första rummet, motiverar icke slöjdlärarnas utbildning en förläggning i anslutning till konstfackskolan. En dylik förläggning har också, i de förslag där den ifrågasatts, närmast motiverats med de blivande teckningslärarnas intresse av att ha tillgång till viss slöjduitbildning. För övrigt talar inga reella skäl för att utbildningen av slöjdlärare måste förläggas till Stockholm.

Jag har i det föregående redan berört att jag lägger stor vikt vid att de blivande slöjdlärarna får en ingående praktisk övningsundervisning. Det bör ankomma på de sakkunniga att noga överväga, hur denna övningsundervisning bäst skall ordnas. Eftersom övningsundervisningen avser endast ett ämne, kan man icke skäligen bygga upp en statlig övningskola för den. Den måste alltså förläggas till ett flertal skolor och skolformer. De sakkunniga bör överväga, hur man under dylika omständigheter skall få bästa möjliga garanti för att handledarna blir förstklassiga pedagoger.»

Jag vill här till sist nämna, att jag i det följande i stället för de mer korrekta uttrycken »manlig slöjd» och »lärare i manlig slöjd» för korthetens skull i regel använder termerna »slöjd» och »slöjdlärare».

II. Hittillsvarande förhållanden

Slöjdläroretredningen lämnar i några inledande kapitel (1—2) av sitt betänkande dels en historik, som behandlar slöjdens ställning i skolan, utbildningen av lärare på området m. m., dels en översikt rörande slöjden och slöjdläroretbildningen i vissa främmande länder. I vad gäller dessa avsnitt torde få hänvisas till betänkandet.

De grundläggande bestämmelserna om övningslärare i manlig slöjd återfinnes i övningsläroretstadgan den 2 juni 1950 (nr 376).

Stadgan gäller i stort sett övningslärare i träslöjd samt i metallslöjd. Enligt 22 § 1 mom. 4 stycket övningsläroretstadgan må vid ledigkungsörande av tjänst i manlig slöjd kunna angivas, att tjänsten avser huvudsakligen en slöjdart. I flertalet fall ledigförklaras tjänsterna i »manlig slöjd» utan närmare bestämning, men de kan också anges avse träslöjd eller metallslöjd eller huvudsakligen träslöjd respektive metallslöjd.

I 18 § 1 mom. d) övningsläroretstadgan föreskrives som särskilda behörighetsvillkor för ordinarie tjänst eller extra ordinarie anställning i manlig slöjd, att sökanden »skall hava erhållit en grundlig praktisk och pedagogisk utbildning och av skolöverstyrelsen förklarats behörig att söka och inneha tjänst i ämnet vid den skolform, som ansökningen avser».

Enligt 5 § 1 mom. avlöningsreglementet för övningslärare den 9 juni 1950 (nr 386) i dess nu gällande lydelse stadgas, att lärare i manlig slöjd med högre kompetens skall tillhöra lönegrad Ao (Ae) 12 och lärare i manlig slöjd med lägre kompetens lönegrad Ao (Ae) 11, lärare vid läroretskolan och vid folkskoleseminarium, därest läroretsen fullgör arbete med läroretsbildning vid seminariet, dock lönegrad Ao (Ae) 17.

Kungl. Maj:t har genom beslut den 8 december 1950 förordnat, att det skall ankomma på skolöverstyrelsen att pröva, huruvida lärare i manlig slöjd besitter i 5 § 1 mom. avlöningsreglementet för övningslärare avsedd högre eller lägre kompetens. Begreppen högre och lägre kompetens för läroretsen i manlig slöjd uppställdes av 1941 års läroretslönesakkunniga i betänkandet med förslag till löne reglering för övningslärare (SOU 1947: 15). Till belysning av överstyrelsens praxis vid prövningen av ansökningar om behörighet (lägre kompetens) till anställning som ordinarie eller extra ordinarie läroretsen i manlig slöjd samt om högre kompetens återges här vissa i Aktuellt från skolöverstyrelsen (1951 och 1954) intagna uppgifter.

Sökande, som erhållit *behörighet (lägre kompetens)*, ha i allmänhet uppvisat följande utbildning:

Allmänbildning. I detta avseende har rätt stor olikhet i de sökandes meritering. Studier av något slag utöver folkskolekursen ha dock oftast uppvisats. En successiv förstärkning av denna utbildning har inträtt och torde vara behövlig.

Pedagogisk utbildning. För behörighet i huvudsakligen träslöjd, respek-

tive huvudsakligen metallslöjd ha de sökande i regel uppvisat intygs- och betygskurs i träslöjd, respektive intygs- och betygskurs i metallslöjd på Nääs. Sökande, som erhållit behörighet i huvudsakligen en slöjdart, ha — om de helt saknat yrkesutbildning eller yrkespraktik i den kompletterande slöjdarten — uppvisat intyg om pedagogisk utbildning (t. ex. aftonkursen i metallslöjd på Nääs) i denna slöjdart. Vid behörighet *enbart* i en slöjdart bortfaller sistnämnda moment i utbildningen. Utbildningen för behörighet i både träslöjd och metallslöjd har i regel varit: intygs- och betygskurser i träslöjd och metallslöjd på Nääs.

Skolöverstyrelsens kurser för utbildande av lärare i manlig slöjd och efter prövning från fall till fall andra pedagogiska slöjddkurser ha räknats som likvärdiga med kurserna på Nääs.

Teckningsutbildning. Sökandena ha inom denna utbildningsgren uppvisat en relativt knapphändig meritering utöver den utbildning i slöjdteckning, som meddelas i kurserna i trä- och metallslöjd på Nääs. Minimiutbildning för sökande, som erhållit behörighet, har varit genomgång av den på Nääs anordnade aftonkursen i slöjdteckning eller motsvarande utbildning. En successiv förstärkning av denna utbildning torde vara behövlig.

Yrkesutbildning. Som exempel på yrkesutbildning för sökande, som erhållit behörighet i träslöjd eller metallslöjd, kan nämnas:

- a) fyraårig yrkesskola;
- b) tvåårig yrkesskola samt två års väl vitsordad och kvalificerad praktik;
- c) minst fyra års väl vitsordad och kvalificerad praktik.

Intyg om avlagt gesällprov har ofta åberopats och beaktats.

För behörighet i både träslöjd och metallslöjd ha sökande, som ej genomgått betygskurs i den ena slöjdarten, styrkt sig äga viss mindre yrkesutbildning eller yrkespraktik i denna slöjdart.

Sökande, som erhållit behörighet i huvudsakligen en slöjdart, ha — om de helt saknat intyg om pedagogisk utbildning i den kompletterande slöjdarten — uppvisat yrkesutbildning eller yrkespraktik av mindre omfattning i denna slöjdart.

Undervisning. Någon undervisningsvana (tjänstgöring eller auskultation).

Sökande, som erhållit *högre kompetens*, ha i allmänhet uppvisat följande utbildning:

Allmänbildning. Utbildning, som i allmänhet motsvarar minst realexamenskunskaper i realskolans huvudämnen eller, för sökande med längre tids tjänstgöring som lärare, fortsatta studier utöver folkskolekursen, t. ex. folkhögskola. Liksom för den lägre kompetensen gäller, att en successiv förstärkning av den teoretiska utbildningen har inträtt och torde vara behövlig.

Pedagogisk utbildning. De sökande, som erhållit högre kompetens i huvudsakligen träslöjd eller huvudsakligen metallslöjd, ha, utöver den ovan nämnda pedagogiska utbildningen för erhållande av behörighet, redovisat en utbildning i den kompletterande slöjdarten ungefärligen motsvarande genomgång av en intygskurs på Nääs. För högre kompetens i träslöjd och metallslöjd ha de sökande uppvisat intygs- och betygskurs i både träslöjd och metallslöjd.

Teckningsutbildning. Utbildningen har varit av väsentligt större omfattning än den, som erhålles genom aftonkursen i slöjdteckning och trä- och metallslöjddkursernas slöjdteckning på Nääs.

Yrkesutbildning. Minst av samma omfattning som för erhållande av behörighet.

Undervisning. Cirka två års tjänstgöring vid de i 16 § stadgan för övningslärare angivna skolformerna.

Anm. 1. Mycket starka meriter inom någon av ovan angivna utbildningsgrenar ha kunnat uppväga vissa mindre brister inom annan utbildningsgren.

Anm. 2. Det bör observeras, att en kategori sökande till högre kompetens kunnat bedömas efter andra, väsentligt lindrigare normer i enlighet med bestämmelserna i 4 § kungörelsen den 9 juni 1950 med vissa bestämmelser i anledning av ikraftträdandet av stadga och avlöningsreglemente för övningslärare.

Genom beslut den 31 mars 1954 har överstyrelsen bestämt, att i fråga om allmänbildning skall för erhållande av högre kompetens jämlikt 5 § 1 mom. avlöningsreglementet för övningslärare fordras:

Utbildning, som i allmänhet motsvarar minst realexamenskunskaper i realskolans huvudämnen, d. v. s. i första hand ämnena modersmålet, engelska och matematik samt eventuellt fysik. Engelska må utbytas mot tyska. Att sökande besitter erforderliga kunskaper i realskolans huvudämnen styrkes exempelvis genom företeende av intyg över undergången prövning med minst vitsordet Godkänd enligt fordringarna för realexamen. Dylikt intyg skall vara utfärdat av ämneslärare (i det eller de ämnen prövningen avser) vid högre läroanstalt under överstyrelsens inseeende. Enbart återopande av genomgångna korrespondenskurser är icke tillräckligt. För sökande med längre tids tjänstgöring är tillräckligt med fortsatta studier utöver folkskolekursen, t. ex. vid folkhögskola (minst två vinterkurser).

Såsom redan av det föregående torde ha framgått förekommer för närvarande slöjdläro- och utbildning huvudsakligen endast vid August Abrahamsons stiftelse på Nääs. Utbildningen sker där i form av sommarkurser. Utbildning anordnas i träslöjd med slöjdteckning och i metallslöjd med slöjdteckning för sökande med yrkesutbildning i hithörande yrke. Inom vardera slöjdgrenen förekommer därvid dels en första kurs, s. k. intygs-kurs, av grundläggande slag, dels en andra kurs, s. k. betygskurs, utgörande en direkt fortsättning på den första kursen, dels en tredje kurs, s. k. kompletteringskurs för sådana, som önskar förvärva ytterligare kunskaper i trä- och metallslöjd eller som önskar komplettera det under andra kursen förvärvade betyget. Var och en av dessa kurser omfattar mellan fyra och fem veckor. Antalet deltagare i betygskurser torde under senare år ha uppgått till omkring 120 per sommar. Utöver denna utbildningsverksamhet, som alltså tar sikte på behörighet till övningsläro-tjänst i manlig slöjd, har man på Nääs, bland annat, även kurser i träslöjd med slöjdteckning, avsedda i första hand för folkskollärare och seminarister. Också denna utbildning är uppdelad på en första och en andra kurs, vardera på tre till fyra veckor. Folkskollärare som tjänstgör som timlärare i slöjd åtnjuter, om han ej genomgått annan läro-utbildning i manlig slöjd än folkskoleseminariets, det lägsta timarvodet i timtaxan, men om han därutöver med goda vitsord genomgått andra kursen i slöjd vid Nääs, åtnjuter han enligt 4 § 3 mom. 2 stycket timlärarkungörelsen det näst högsta timarvodet.

En speciell möjlighet att förvärva behörighet till läro-tjänst i teckning i kombination med manlig slöjd föreligger för dem, som genomgår tecknings-

lärarinstitutet. En frivillig lärarkurs i träslöjd är knuten till teckningslärarutbildningen. Denna kurs, som är treårig, är förlagd till kvällarna. Den åsyftade behörigheten för lärartjänst i teckning och manlig slöjd förvärfvas endast av ett fåtal (enligt uppgift 1 à 2 på varje årgång).

Målsättningen för slöjdundervisningen i olika skolformer framgår indirekt av de olika kursplanerna. I en del fall finns målsättningen uttryckligen angiven.

Gällande undervisningsplan för rikets folkskolor uppftar följande målsättning för slöjd (gemensam för goss- och flickslöjd).

Undervisningen i slöjd skall giva eleverna kännedom om de vanligaste slöjdmaterialen och grundlägga deras färdighet att hantera de vanligaste redskapen i arbeten för eget bruk eller hemmets behov.

Undervisningen bör så bedrivas, att den utvecklar elevernas praktiska omdöme och händighet, deras förmåga till självständigt och skapande arbete, deras känsla för form, färg och kvalitet samt bidrager till att väcka respekt och intresse för handens arbete.

För enhetsskolan har i gällande timplaner och huvudmoment vid försöksverksamhet med nioårig enhetsskola angivits följande målsättning för praktiska ämnen.

Undervisningen i *praktiska ämnen* har till uppgift att ge eleverna kunskap om och färdighet i arbetsuppgifter av praktisk art, som förekommer i det dagliga livet. Den skall utveckla elevernas händighet och förmåga till självständigt arbete. Eleverna bör få en god ekonomisk fostran och lära sig ett rationellt arbetssätt.

Undervisningen skall hjälpa eleverna att komma till insikt om sina praktiska anlag och skapa aktning och intresse för praktiskt arbete och praktiska yrken.

I *trä- och metallslöjden* skall eleverna lära sig tillverka enkla föremål i trä, metall och annat material, vårda ytor, utföra ytbehandlingar samt förvärva kännedom om de vanligaste materialen och kunskaper om redskapens rätta användning och vård. Undervisningen skall utveckla elevernas förmåga till skapande arbete och deras känsla för färg, form och kvalitet och på så sätt ge estetisk fostran.

I den i utredningens betänkande lämnade redovisningen för slöjdundervisningens målsättning inom olika skolformer återges de på vissa punkter skiljaktiga formuleringar, som vid tidpunkten för betänkandets avgivande gällde för å ena sidan fyra- och femåriga realskollinjer och å andra sidan treårig realskollinje. Genom Kungl. Maj:ts beslut den 18 april 1958 har emellertid fastställts nya kursplaner för realskolan i de allmänna läroverken, vilka kursplaner även skall tillämpas för kommunala realskolor. Härvid har för realskolan, oavsett om det gäller tre-, fyra- eller femårig linje, målsättningen för undervisningen i slöjd, vari då inbegripes även textilslöjd, uttryckts på följande sätt.

Undervisningen i slöjd i realskolan har till uppgift att, på grundval av folkskolans undervisning i ämnet, bibringa lärjungarna kännedom om de

vanligaste slöjdmaterialen och grundlägga färdighet att använda de vanligaste redskapen i arbeten för eget bruk eller hemmets behov. Den äsyftar därjämte att hos lärjungarna utveckla praktiskt omdöme och händighet, förmåga till självständigt och skapande arbete, känsla för form, färg och kvalitet samt att väcka håg och aktning för handens arbete.

Slöjdundervisningen omfattar olika arbetsformer. För närvarande förekommer huvudsakligen de traditionella formerna träslöjd och metallslöjd. Vidare förekommer i 3 klassen i folkskolan s. k. småslöjd (olika arbets sätt i förekommande material, såsom vikning, klippning, klistring etc.). I vissa försöksskolor förekommer i sjunde och åttonde klassen s. k. mångsidig slöjd. Den sistnämnda slöjdarten, som kan omfatta sådana arbetsområden som målning, elektriskt arbete, bokbinderi, foto, linoleumtryck, keramik och plastarbete, syftar främst till att ge praktisk anlagsorientering.

Till belysning av slöjdens ställning i skolorna lämnas vidare i slöjdläroret utredningens betänkande en redogörelse för vad tim- och kursplaner för olika skolformer innehåller beträffande ämnet (s. 48—64). På denna punkt torde få hänvisas till betänkandet.

Slöjdundervisningens omfattning läsåret 1955/56 har av utredningen undersökts genom en enkät till samtliga skoldistrikt samt till rektorerna vid allmänna läroverk, kommunala realskolor, praktiska kommunala realskolor, högre folkskolor, privatläroverk under skolöverstyrelsens inseende och folkskoleseminarier. Denna undersökning visar, att sammanlagda antalet lärartimmar i slöjd vid ifrågakvarande skolor var 73 208 veckotimmar, vilket fördelade sig på de olika skolformerna på följande sätt:

Skolform	Summa veckotimmar	
	Antal	%
Folk- och fortsättningsskolor	65 758	89,8
Allmänna läroverk	5 537	7,6
Kommunala realskolor	454	0,6
Praktiska kommunala realskolor och högre folkskolor	183	0,2
Privatläroverk	429	0,6
Folkskoleseminarier (inkl. interna övn.sk.)	847	1,2
Summa	73 208	100

Av det totala antalet veckotimmar, 73 208, belöpte 65 913 på träslöjd, 6 153 på metallslöjd och 1 142 på andra slöjdarter.

Härtill kommer slöjdundervisning i dövs skolor, sarskolor och i enstaka fall i andra skolor och anstalter. Vid skolorna för döva var läsåret 1955/56 antalet veckotimmar i träslöjd 83 och i annan slöjd 167. Slöjdundervisningen vid sarskolorna låter sig ej ange i bestämda veckotimtal, eftersom undervisningen där bedrivs i andra former. Undervisningen vid dessa olika läroanstalter, som uppvisar olika särdrag i fråga om kursplaner och lärarutbildning, har ej ansetts lämpligen böra sammanräknas med sifferuppgifterna om

skolslöjden från förutnämnda enkät. Däremot, framhåller utredningen, får hänsyn tas till dessa läroanstalter vid bedömandet av det framtida slöjdläraryrket.

Det sammanlagda timantalet 73 208 veckotimmar bestreds till betydande del av lärare med mindre än 30 veckotimmar. Av skolöverstyrelsen behörighetsförklarade slöjdlärare (1 203) hade i medeltal 33,7 veckotimmar (sammanlagt 40 583 veckotimmar) och icke behörighetsförklarade slöjdlärare (1 038) i medeltal 10,5 veckotimmar (sammanlagt 10 855 veckotimmar), medan av folkskollärarna 4 963 undervisade i slöjd och därvid hade i medeltal 4,4 veckotimmar (sammanlagt 21 770 veckotimmar). Till en viss grad torde denna ordning komma att bli bestående. En del skolor på landsbygden kommer alltid att vara i behov av deltidstjänstgörande slöjdlärare. Utvecklingen går dock mot slöjdläraryrket överförande till heltidstjänster, och utredningen anser sig därför lämpligen kunna utgå från det för läsåret 1955/56 konstaterade veckotimantalet vid beräkning av det samlade slöjdläraryrket. Fördelat på heltidstjänster skulle det motsvara (73 208 : 30 =) 2 440 slöjdlärare.

På grundval huvudsakligen av den tidigare nämnda enkäten rörande förhållandena läsåret 1955/56 lämnar utredningen ytterligare uppgifter om slöjdläraryrket. Enligt den gjorda inventeringen tjänstgjorde nämnda läsåret vid folk- och fortsättningsskolorna 1 021 behörighetsförklarade lärare, vid nämnda högre skolformer sammanlagt 182 och vid särskolorna 10, tillhopa 1 213 behörighetsförklarade lärare. Antalet icke behöriga lärare, som tjänstgjorde å icke-ordinarie tjänst med minst 15 veckotimmar, var samma läsåret 259 vid folk- och fortsättningsskolor och sammanlagt 13 vid högre skolformer. Antalet enligt 18 § övningslärarstadgan icke behöriga ordinarie och icke-ordinarie slöjdlärare vid särskolor var 5. Hela antalet var alltså 277; dessutom var 2 ej behöriga slöjdlärare fast anställda vid privatläroverk utan statsbidrag. Många av dessa har tjänstgjort lång tid som slöjdlärare och förvärvat erfarenhet och undervisningskicklighet. De utgör en arbetskraft, som man, med någon reservation, kan räkna med, då man undersöker den nuvarande tillgången på lärare i manlig slöjd, framhåller utredningen. Även om de medräknas, blir summan av lärare, vilkas huvudsakliga sysselsättning ligger inom slöjdundervisningen, ej mer än (1 213 + 277 + 2 =) 1 492. Den samlade slöjdundervisningen 1955/56 omvandlad i lärartjänster om 30 veckotimmar motsvarar som tidigare nämnts 2 440 slöjdlärare. Här ingår ej särskolor, vilka däremot medräknats i den tidigare nämnda siffran. Det överskjutande timantalet bestreds av folkskollärare samt av timlärare med tjänstgöring mindre än 15 veckotimmar, ävensom av behöriga slöjdlärare i form av övertimmar.

Mer detaljerade uppgifter om undervisningens fördelning på olika lärarkategorier m. m. återfinnes i betänkanudet (kap. 6, bilaga 3 och vissa tabellbilagor).

III. Examinationsbehov

A. Utredningen

Efter att ha redovisat slöjdundervisningens omfattning läsåret 1955/56 söker slöjdläroretredningen, med sikte på det framtida examinationsbehovet beträffande slöjdlärare, bedöma undervisningens omfång i fortsättningen. Utredningen nämner inledningsvis, att några säkert jämförbara, äldre siffror icke torde föreligga, men att i folkskolan under läsåren 1951/55 såväl antalet slöjdlärare, som antalet slöjdavdelningar och i undervisningen deltagande lärjungar stadigt ökats. Av utredningens resonemang om olika faktorer, som påverkar den framtida utvecklingen inhämtas bland annat följande.

För bedömningen av den demografiska utvecklingen utgår slöjdläroretredningen från vissa av realskoleutredningen framlagda uppgifter om folkmängden i vissa åldrar åren 1954—1972. Slöjdläroretredningen redovisar följande uppgifter om folkmängden (i tusental) inom åldersintervallet 9—16 år vid slutet av åren 1955—1972.

1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
810,2	841,9	867,1	872,5	861,8	837,9	813,7	791,2	768,8
1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972
746,7	728,8	716,1	706,2	694,4	680,5	671,1	665,3	661,4

Utredningen konstaterar, att befolkningsutvecklingen efter 1958 kan antas medföra en minskning i slöjdundervisningens samlade omfattning. Denna inverkan kan ej bli direkt proportionell mot lärjungeantalets nedgång, eftersom bland annat reglerna angående slöjdavdelningarnas storlek här spelar in.

En annan faktor av betydelse i sammanhanget är skoltidens längd. Obligatorisk nionde klass fanns läsåret 1955/56 inrättad endast i 25 av de 1 033 skoldistriktet och obligatorisk åttonde (men ej nionde) klass i 99 skoldistrikt. Införandet av 9-årig skolplikt påskyndas i fortsättningen genom enhetsskolans genomförande. Skolpliktstidens förlängning är ägnad att öka slöjdundervisningens samlade omfattning, i den mån de genom enhetsskolans införande ändrade timplanerna ej verkar i motsatt riktning. Skillnaden uppkommer huvudsakligen genom åttonde skolåret, eftersom slöjdundervisningen i 9 klassen i enhetsskolan förekommer endast i mindre omfattning.

Uppskov med anordnande av undervisning i manlig slöjd hade vidare för läsåret 1955/56 i fråga om de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna medgivits för sammanlagt 189 slöjdavdelningar, motsvarande 378 veckotimmar eller 13 heltidstjänster om 30 veckotimmar. Slöjden vid de högre skolorna kan alltså väntas få motsvarande större omfattning, sedan dessa medgivanden avvecklats.

En motsvarande faktor, som för närvarande inverkar på folkskolans slöjdundervisning, är sådana hinder för införande av undervisning i slöjd som avses i punkt 4 av anvisningarna till timplanerna i gällande undervisningsplan för folkskolan, d. v. s. i stort sett lokalbrist. Sammanlagda antalet av-

delningar, som läsåret 1955/56 berördes av dessa hinder, var 891, motsvarande 3 200 veckotimmar eller inemot 110 heltidstjänster. Dessa yttre hinder för slöjdundervisningens införande kan förväntas småningom bortfalla. Det framhålles också att inom folkskolan möjligheter finns att modifiera slöjdundervisningens omfattning. Några säkra slutsatser om utvecklingstendensen beträffande dessa avgöranden har ännu ej kunnat dras.

Beträffande enhetsskolan är möjligheterna till variation i timtal på grund av kommunernas och elevernas avgöranden ännu större. Utredningen lämnar vissa uppgifter om tillval av slöjd bland elever på högstadiet men framhåller att man ännu ej kan ge någon säker bild av utvecklingstendensen. Dessa osäkra faktorer kan eventuellt motverka den tidigare förutsatta ökningen i slöjdundervisningens omfattning på grund av enhetsskolans genomförande.

Antalet lärartimmar bestäms, utom av lärjungeantalet och timtalen enligt kursplanerna av det föreskrivna elevantalet i slöjdvadningarna, påpekar utredningen och framhåller därvid, att förmånligare regler om uppdelning av eleverna än de nu gällande länge varit ett önskemål. De för enhetsskolan gällande föreskrifterna om upprättande av undervisningsgrupp, när det gäller tillvalsämne, synes kunna medföra ett något ökat lärarbehov allteftersom denna skolform genomföres.

Utredningen har ej ansett sig kunna göra några beräkningar angående den inverkan på slöjdundervisningens sammanlagda omfattning i skolorna, som realskolans omorganisation till treårig kan få. Problemet antas ha en begränsad räckvidd, då bland annat de högre skolornas sammanlagda andel i slöjdundervisningen är mindre än 10 procent.

Sammanfattningsvis anför utredningen, att den, trots det från och med år 1959 sjunkande barnantalet, med hänsyn till övriga anförda omständigheter finner det berättigat antaga, att slöjdundervisningens sammanlagda omfattning kommer att förbli oförändrad.

En beräkning av behovet av lärare i manlig slöjd har utförts av en av slöjdlärarytredningens experter. Dennes beräkningar av det årliga rekryteringsbehovet under den närmaste tioårsperioden sammanställs i betänkandet på följande sätt.

Ersättningsbehovet på grund av ålderspensionering	15
Ersättningsbehovet på grund av avgång före pensionsåldern	15
Vikariebehovet (för det nuvarande lärarbeståndet)	7
Fortsatt överförande av slöjdundervisningen från folkskollärare till övningslärare	45
Upphävande av bristen på behöriga lärare	50
Summa	132

Utredningen framhåller, att den mest osäkra posten i beräkningen är det fortsatta överförandet av slöjdundervisningen från folkskollärare till övningslärare. Slöjdlärarytredningen finner, att ett vid beräkningen gjort antagande om en nedgång på 10 år för folkskollärarnas slöjdundervisning till 20 procent av veckotimtalet på landsbygden (läsåret 1955/56 cirka 50 procent) och till 5 procent i städerna (läsåret 1955/56 13 procent), har så

stor sannolikhet för sig att man är berättigad att på grund härav medtaga ett årligt rekryteringsbehov av 45 tjänster i kalkylen.

Sammanställningens två sista poster innebär, anför utredningen vidare, så småningom övergående företeelser. På längre sikt bör man enligt utredningens mening räkna med ett årligt rekryteringsbehov av i runt tal 100 slöjdlärare.

Utbildningsresurserna föreslås emellertid nu bli dimensionerade för ett årligt elevantal av 120. Här om anför utredningen bland annat följande.

Den situationen skulle alltså föreligga, att för närvarande skulle finnas ett årligt rekryteringsbehov av omkring 130 slöjdlärare men att detta sedermera kunde väntas nedgå till omkring 100. Detta är ett ganska olyckligt utgångsläge för inrättande av en ny utbildning, då lokaler, lärarorganisation och erfarenhet av utbildningens lämpliga uppläggning saknas. Vid igångsättande av denna nya utbildning vore det i och för sig lämpligast att börja i mindre skala och utvidga verksamheten allt eftersom erfarenheter vunnits. Detta torde dock vara omöjligt, emedan det föreligger ett akut behov av utbildade slöjdlärare. Slöjdlärarytredningen finner, att man bör utgå från ett rekryteringsbehov av 132 slöjdlärare om året, men med hänsyn till de osäkra faktorer som ingår i denna siffra bör i genomsnitt endast 120 slöjdlärare utbildas årligen. De första åren torde de nytillkommande slöjdlärarna komma att behövas för att upphäva den rådande bristen på slöjdlärare. Då senare detta behov börjar fyllas, är det lättare att överblicka, i vilken utsträckning folkskollärarna lämnar slöjdundervisningen och hur enhetsskolans införande inverkar på slöjdundervisningens omfattning. Om utbildningsmöjligheterna dimensioneras för ett årligt elevantal av 120 elever, torde detta motsvara det årliga minimibehovet för så lång tid som nu kan överblickas i en omdaningstid som den nuvarande. Ett visst underskott i förhållande till det beräknade utbildningsbehovet uppkommer vid begränsningen av utbildningen till 120 elever. Detta bör motverkas genom övergångsbestämmelser, varigenom tjänstgörande lärare i slöjd utan behörighet beredes möjlighet att efter särskilda för dem anordnade fortbildningskurser få fastare anställning.

B. Remissyttranden

Slöjdlärarytredningens beräkningar av det årliga nyrekryteringsbehovet i fråga om lärare i manlig slöjd och dess förslag om utbildningsresursernas dimensionering beröres endast av några få remissinstanser. De flesta synes ej ha några erinringar på denna punkt.

Skolöverstyrelsen anser att en utbildning av den omfattning utredningen föreslagit kan erbjuda erforderlig marginal så att ej brist på lärare gör det nödvändigt att utnyttja ur olika synpunkter mindre lämpliga lärarkrafter.

Om fördelningen av slöjdundervisningen i folkskolan mellan folkskollärare och övningslärare anför *överstyrelsen* följande.

Folkskollärarna, har i sitt arbete ett starkt stöd i sin allmänna psykologiska och pedagogiska utbildning, och det kan som skäl för anordningen att förena slöjden med undervisningen i övrigt åberopas, att det för en lärare är värdefullt att lära känna sina elever inte bara i de teoretiskt utan också i de mera praktiskt betonade ämnena. Å andra sidan måste det framhållas, att de krav slöjdundervisningen ställer på rent hantverksmässig yrkesskicklighet i varje fall på något högre stadier är så stora, att det redan med hänsyn härtill är förklarligt, att många folkskollärare hellre undervisar i andra ämnen. Överstyrelsen har anledning räkna med att den tendens i den riktningen, som redan sedan länge är markant, skulle bli väsentligt starkare, om kompetenta slöjdlärare funnes att tillgå. Under sistnämnda förutsättning finner överstyrelsen en sådan utveckling önskvärd även med hänsyn till behovet av lärarkraft inom andra områden. — På många håll torde organisatoriska skäl göra det omöjligt att helt överföra slöjdundervisningen från klasslärare till ämneslärare.

Vissa av överstyrelsen framförda synpunkter beträffande examinationen under de närmaste åren redovisas i ett senare avsnitt.

Arbetsmarknadsstyrelsen tillstyrker den föreslagna utbildningskapaciteten. *Statskontoret* framhåller, att examinationsbehovet är osäkert och sedermera kommer att nedgå. Redan av den anledningen kan det enligt statskontorets mening finnas skäl att ge verksamheten mindre dimensioner än vad som förordats av utredningen. Härtill kommer att även om en viss storleksordning av examinationen kan anses i och för sig önskvärd, så lär vid fastställandet av denna hänsyn böra tagas till att brist råder inom många områden på kvalificerad arbetskraft, bland annat på lärare av olika kategorier.

Även *seminarieläraryöreningen* förordar en viss försiktighet vid beräkningen av examinationsbehovet. Frågan om folkskollärarnas slöjdundervisning anses böra tagas upp i större sammanhang, när det gäller undervisningens anordnande i den obligatoriska skolan. Liknande synpunkter framföres av *folkskolläraryörbundet*.

Tjänstemännens centralorganisation finner utbildningsbehovet svårbedömbart. Ingen erinran reses mot att utbildningsverksamheten under de första åren ges den av utredningen föreslagna storleksordningen. Sedermera bör genom en kontinuerlig prognosverksamhet intagningen anpassas till det beräknade behovet av lärare. *Fackläraryörbundet* skulle helst se att examinationstalet under en övergångstid finge stiga upp till 132, men kan för sin del på grund av de av utredningen redovisade skälen tillstyrka den föreslagna utbildningen av i genomsnitt 120 slöjdlärare om året. Ett lägre utbildningstal kan förbundet under inga förhållanden acceptera.

IV. Utbildningens utformning och yttre organisation

A. Utredningen

I betänkandets åttonde kapitel drar utredningen upp vissa allmänna riktlinjer för den planerade slöjdläro-utbildningen.

Här föreslås en ettårig utbildning vid seminarium med en lästid av 240 arbetsdagar, motsvarande ett läsår på 41¹/₂ veckor. Mellan de två terminerna vid seminariet skall enligt förslaget ligga en termins hospitanttjänstgöring på annan ort än seminarieorten. Före inträdet vid seminariet skall den praktiska handafärdigheten ha förvärvats genom yrkesutbildning vid yrkesskola eller i yrkespraktik. Elevintagning beräknas ske såväl höst- som vårtermin.

Utredningen anför om den här angivna uppläggnings av utbildningen bland annat följande.

Utredningen har övervägt vilka ämnen som bör ingå i den nya slöjdläro-utbildningen och i vilken utsträckning undervisningsövningar bör ingå i metodikundervisningen. Därvid har det redan från början framgått, att för en seminarieutbildning enligt nutida krav måste tagas i anspråk hela det läsår, som i utredningens direktiv angivits som maximum för undervisningstiden. I själva verket blir det svårt att rymma denna nödvändiga undervisning inom den angivna ramen. För att underlätta detta föreslår utredningen, att läsåret något förlänges utöver den vid liknande läroanstalter vanliga tiden. Eftersom den till läroanstalt förlagda delen av slöjdläro-utbildningen endast är ettårig, behöver ej härigenom befaras någon överanstängning av eleverna. Vad åter beträffar storleken av lärarnas undervisningsskyldighet, kan denna fördelas så att vanligt antal undervisningstimmar ej överskrides. Detta möjliggöres av att koncentrationsläsning införes såsom i det följande skall föreslås. Yrkesutbildningen bör omfatta såväl yrke med anknytning till träslöjd som yrke med anknytning till metallslöjd samt vara mera grundlig på ettdera området. Man kunde då ha tänkt sig möjligheten att förlägga den kompletterande yrkesutbildningen på det »sekundära» yrkesområdet till seminariet. Detta kunde varit önskvärt, emedan en viss svårighet föreligger att organisera sådan kortare yrkesutbildning. Seminarietiden tas emellertid fullt ut i anspråk av själva läro-utbildningen. Yrkesutbildningen måste därför vara i sin helhet genomgången, då seminarieundervisningen börjar. Detta medför dessutom den fördelen, att seminarieundervisningen ej behöver uppdelas på två linjer. Det faktum, att eleverna kommer att tillhöra två grupper som har förvärvat större skicklighet, den ena i träarbete och den andra i metallarbete, bör ej utgöra något hinder för en gemensam undervisning, ej ens vid undervisningen i slöjdmetodik. Vad den mångsidiga slöjden beträffar, avses denna visserligen nu skola få en stark ställning vid seminariet, men det är likväl omöjligt att kräva föregående yrkesutbildning för dessa skiftande områden. Här kan i stället fortbildningskurser ifrågakomma.

I seminarieutbildningen skall ingå auskultationer och serieövningar. Den praktiska läro-utbildning får dock ganska liten schematid, emedan den nödvändiga teoretiska undervisningen är så omfattande. Ytterligare prak-

tisk lärarutbildning är nödvändig, särskilt som slöjden är ett ämne som erbjuder betydande metodiska svårigheter. Utredningen har stannat för att denna utbildning förläggas utanför ramen av den ettåriga kursen som en hospitanttjänstgöring. Denna tjänstgöring bör omfatta en termin och vara fullgjord innan seminarieutbildningen är avslutad. Utredningen har funnit, att tjänstgöringen är till mesta nytta, om den förlägges efter första terminen vid seminariet. Eleven får då möjlighet att praktiskt tillämpa kunskaper han förvärvat vid seminariet och har andra terminen vid seminariet nytta av sina praktiska erfarenheter. En elev, som börjat vid seminariet en hösttermin, hospiterar under vårterminen och avslutar seminarieutbildningen följande hösttermin, under det att den som intages vid vårterminens början hospiterar under höstterminen och avslutar sin utbildning påföljande vår. Intagning till seminariet sker alltså både höst- och vårtermin. Hospitanttjänstgöringen måste i vissa avseenden knytas till seminariet. Det blir seminarieledningens sak att ordna elevernas utplacering vid olika skolor. Tjänstgöringen bör också i någon form övervakas av lärare vid seminariet. Dessa uppgifter blir både tidsödande och ansvarsfyllda, varför särskild ersättning för detta arbete kan ifrågakomma. Likaså uppkommer fråga om ersättning till handledarna. Utredningen avser, att sådan skall utgå, men föreslår icke avlöning, traktamente eller resekostnadsersättning till hospitanterna. Däremot bör studielån och stipendier kunna utgå.

Utredningen behandlar härefter frågor om utbildningens *y t t r e o r g a n i s a t i o n* (kap. 9) och överväger därvid om utbildningen bör knytas till ett eller flera folkskoleseminarier eller förläggas till en eller flera självständiga läroanstalter. De sakkunniga stannar för att föreslå inrättande av en självständig läroanstalt med benämningen slöjdlärarseminarium.

Enligt vad som tidigare påvisats behöver årligen utbildas i genomsnitt 120 slöjdlärare. Antalet elever i varje klass anses ej lämpligen böra överstiga 24. Ett elevantal av angiven storlek motsvarar alltså 5 klasser. Intagningen vid seminariet är avsedd att vara fördelad på höst- och vårterminen. För att få jämn belastning på seminariet har utredningen stannat för en lösning, som enligt utredningens mening visserligen ej är utan vissa nackdelar men dock synes kunna godtagas. Vartannat år intages såväl höst- som vårtermin 3 klasser (d. v. s. 72 elever) och vartannat år såväl höst- som vårtermin 2 klasser (d. v. s. 48 elever). Tack vare den förskjutning i utbildningen, som hospitantterminen medför, blir då det på seminariet närvarande elevantalet alltid lika. Det första läsåret bör 3 klasser intagas varje termin, så att utbildningen kommer i gång så snart som möjligt. Det sagda åskådliggöres genom följande uppställning:

	intagna höst- terminen	intagna vår- terminen	närvarande höstterminen	närvarande vårterminen
första läsåret	72	72	72	72
andra läsåret	48	48	(72 + 48 =) 120	(72 + 48 =) 120
tredje läsåret	72	72	(48 + 72 =) 120	(48 + 72 =) 120

o. s. v.

Beträffande målsättningen för slöjdläroarutbildningen är, framhåller utredningen, slöjdens nuvarande utformning i skolorna grundläggande (kap. 10). I det föregående har redovisats målsättningen enligt nuvarande bestämmelser i olika skolformer. Utredningen framhåller att dessa målsättningar får antas vara utformade under hänsynstagande till den nuvarande läroarutbildningen. Om den planerade läroarutbildningen skapar förutsättningar för en utveckling av ämnet torde framtida justeringar i målsättningen för skolslöjden bli aktuella. För den nuvarande läroarutbildningen har tidigare redogjorts. I den mån den nuvarande läroarkåren präglats av denna utbildningsgång kan det sägas, att den nuvarande kompetentförklarade slöjdläroaren från början är en yrkesman (snickare o. s. v.), som genom en tilläggsutbildning skaffat sig pedagogiska kunskaper och övning i att undervisa. Många har givetvis kunskaper och erfarenheter utöver detta. En modern slöjdläroarutbildning bör emellertid mera direkt syfta till att hos läroaren skapa en sådan grundinställning till pedagogiska och konstnärliga frågor, att slöjden kan intaga den ställning i skolsystemet, som tillkommer ämnet i modern pedagogik.

Med utgångspunkt i vad som uttalats i direktiven för slöjdläroarutredningen och vissa i konstutredningens betänkande (SOU 1956: 13) framförda åsikter diskuteras i detta sammanhang avvägningen mellan slöjdundervisningens praktiska och allmänt fostrande syfte och den estetiska skolningen. Slöjdläroarutredningen anför härom bland annat följande.

I direktiven för utredningen har det *praktiska* syftet med skolans slöjdundervisning framhållits. I detta avseende gäller det att skilja mellan en undervisning, enbart inriktad för inlärande av vissa praktiska färdigheter, och en *allmän* fostran till händighet, företagsamhet, självverksamhet, ordning och noggrannhet. Den svenska slöjdens traditioner, utformade under påverkan av »Näas-systemet», vill åt ämnet inrymma denna vidare uppgift, även om avsikten ej alltid kunnat förverkligas, när härför lämpliga läroare saknats. Otto Salomon framhöll, att slöjdens största värde ligger i dess förmåga till karaktärsfostran och dess egenskap av formellt bildningsmedel, d. v. s. ett medel att stärka de själens och kroppens krafter, vilka det för barnet är av vikt att i framtiden förfoga över.

Denna uppfattning av slöjdens uppgift står icke i någon principiell motsättning till de av konstutredningen framförda åsikterna om slöjdens personlighetsdanande uppgifter. Konstutredningen åberopar också Salomons formulering av skolslöjdens målsättning: utveckling till och genom självverksamhet. Däremot kan man säga, att konstutredningen mera betonar den moderna strävan att »locka fram och ta vara på barnets skapande krafter» och betraktar förvärvet av tekniska färdigheter som något sekundärt, medan slöjdundervisningen i traditionell utformning utgår ifrån, att den allmänna träning av kropps- och själsförmögenheterna, som avses, skall vara »grundad på ett ur materiell synpunkt nyttigt underlag» (Otto Salomon). På frågans nuvarande ståndpunkt finner slöjdläroarutredningen det naturligt, att man bibehåller ämnets nuvarande yttre utformning, då denna är som bäst, samt strävar efter att ge ämnet det innehåll av karaktärsdaning och allmän praktisk fostran, som nyss antytts. Utredningen ser då

som sin uppgift att inom ramen av de givna yttre förutsättningarna söka utforma slöjdläroarnas utbildning så, att deras bildningsnivå och pedagogiska träning sätter dem i stånd att förverkliga dessa syften.

Även med beaktande av det avståndstagande från vissa former av modern slöjdundervisning, som kommit till uttryck i direktiven, kan det dock sägas, att allmän formfostran och estetisk skolning väl låter sig förena med den praktiska utbildningen. Läraren kan och bör rikta elevernas intresse på en väl övervägd konstnärlig men samtidigt praktiskt riktig formgivning. Det är då klart att ett moget konstnärligt omdöme är en tillgång för slöjdläraren, och att hans utveckling i detta avseende i möjligaste mån bör stödjas av teoretiska studier.

Den föreslagna utbildningsgången för slöjdlärare, med viss yrkesutbildning före inträdet vid seminariet, kan synas bli splittrad. I samma mån som den blivande slöjdläraren hinner bli en skicklig yrkesman, får han ökad benägenhet att se det som sin huvuduppgift i skolarbetet att lära ut denna yrkesskicklighet. Vidare kan yrkesutbildningen, om den lägges ensidigt praktiskt, innebära ett avbrott i teoretiskt studiearbete, som lätt medför svårigheter, då seminarietidens koncentrerade teoretiska studier skall taga vid. Avbrottet blir också ganska långt. Slöjdläroarutredningen har övervägt, om slöjdläroarens utbildningstid kan göras något mer enhetlig, så att därigenom de anförda olägenheterna minskas. Ur denna synpunkt är det givetvis bäst, att den blivande slöjdläroaren träffar sitt yrkesval så tidigt som möjligt. Det är emellertid enligt utredningens mening olämpligt att lägga utbildningsgången så, att slöjdläroarbanan ej kan väljas på ett senare stadium av yrkesutbildning till snickare eller metallarbetare eller sedan sådan utbildning avslutats. Endast ett fåtal kan tänkas bestämma sig för slöjdläroarbanan omedelbart vid skolans slut. Med hänsyn härtill har slöjdläroarutredningen inskränkt sig till att föreslå vissa minimikrav på skolkunskaper för inträde vid seminariet.

Det viktigaste sättet att motverka följderna av splittringen i utbildningsgången blir, framhåller de sakkunniga, att lägga undervisningen vid seminariet så, att omställningen till läraryrket blir fullständig och de pedagogiska målen klart uppfattade av eleverna. Särskilt undervisningen i psykologi och pedagogik och i slöjdmotodik bör ha detta syfte.

Efter dessa allmänna synpunkter på undervisningen vid slöjdläroarseminariet preciserar utredningen de inträdesforordningar, som bör uppställas (kap. 11).

Utredningen föreslår, att den nedre åldersgränsen för inträde vid slöjdläroarseminariet bestämmas så, att eleven under inträdesåret skall uppnå lägst 20 års ålder. Den övre åldersgränsen för inträde vid seminariet bör anges så, att eleven under inträdesåret skall uppnå högst 30 års ålder.

I fråga om sökandens hälsotillstånd bör gälla samma regler som för inträde vid folkskoleseminarierna, d. v. s. sökanden bör vara fri från sådan

sjukdom eller så beskaffat lyte, som kan utgöra hinder för framgångsrikt bedrivande av arbetet i seminariet eller menligt inverka på andra elever eller göra sökanden olämplig för lärarkallet. Sökanden bör förete läkarredogörelse enligt liknande formulär som av skolöverstyrelsen fastställts för inträdessökande vid folkskoleseminarierna.

Inträdesfordringarna i fråga om teoretiska förkunskaper måste avvägas med hänsyn dels till att eleverna bör ha tillräcklig grundval för de teoretiska studierna vid seminariet och även i övrigt en så hög bildningsnivå, att de i sitt kommande skolarbete kan uppnå den vidare överblick och den kontakt med andra skolämnen som är önskvärd, dels till att fordringarna ej ställs så höga att eleverna på grund av den omfattande praktiska utbildning, som också fordras, får svårt att uppfylla dem och med anledning härav lämpliga begåvnings typer för slöjdläraryrket kanske utestängs.

Utredningen anger i fråga om de teoretiska förkunskaperna följande alternativ, nämligen dels realexamen på allmän linje eller maskinteknisk linje (praktisk realexamen), dels avgångsbetyg från enhetsskola, dock endast i viss i det följande angiven utsträckning, dels avgångsbetyg från folkskola och därjämte vitsord över särskild prövning enligt fordringarna för realexamen i ämnena modersmålet, engelska, historia med samhällslära, matematik, fysik, kemi och teckning. Kraven beträffande avgångsbetyg från enhetsskola specificeras och kommenteras av utredningen på följande sätt:

Avgångsbetyg från klass 9 g berättigar alltid till inträde. Avgångsbetyg från klass 9 a eller 9 y berättigar till inträde endast under förutsättning att eleven i avgångsbetyget eller vid fyllnadsprövning (Allmänna försöksskolebestämmelserna 12 a § och Aktuellt 1956: 33 s. 482 f.) erhållit lägst vitsordet Ba i ämnena modersmålet och engelska och i ämnena matematik och fysik lägst vitsordet AB enligt fordringarna för alternativkurs 1 i nämnda ämnen i klass 9. Beträffande elev från klass 9 y fordras därutöver, att avgångsbetyget gäller någon av grenarna 3 (metallyrken), 4 a (trätekniska yrken), 4 b (träkemiska yrken), 7 a (hantverk och blandade yrken för elever med bestämd yrkesinriktning), 7 b (allmänpraktisk kurs), 8 a (teknisk gren; växelundervisning med industriskola) eller 8 b (teknisk gren inom enhetsskolan).

Beträffande fordringarna för att erhålla avgångsbetyg från enhetsskola må erinras, att enligt Allmänna försöksskolebestämmelserna 2 och 4 §§ samt folkskolestadgan § 47 mom. 1 godkända vitsord kräves i samtliga ämnen med undantag av två, vilka dock icke får vara modersmålet eller matematik.

De nämnda vitsorden förutsättes vara avgivna i enlighet med skolöverstyrelsens cirkulär den 16 februari 1957 angående anvisningar för betyg-sättningen på enhetsskolans högstadium (Aktuellt 1957 s. 254). Där vitsorden är avgivna enligt äldre bestämmelser, ankommer det på intagningskollegiet vid seminariet att värdera dem.

Utredningen har så långt det varit möjligt sökt låta avgångsbetyg från klass 9 y grunda behörighet till inträde vid seminariet. Utredningen anser det i hög grad önskvärt, att personer med praktisk begåvnings typ ej utestängs från slöjdläraryrket genom krav på en utbildning, som dessa under skoltiden ofta ej varit betänkta på att skaffa sig. Genom kravet på

komplettering av betygen uppehålls likväl de teoretiska inträdesfordringarna och sökande av lämplig typ torde utan alltför stora svårigheter kunna ordna denna komplettering.

Den utformning, som kraven på en komplettering av avgångsbetygen från enhetsskolan fått, innebär, att i matematik och fysik endast fordras den allmänt lagda kurs, som ej följer inträdesfordringarna för gymnasiet, men att genom kravet på kvalificerade betyg säkerställas, att eleven visat sig ha erforderliga intellektuella förutsättningar för studiet av ämnena.

Den praktiska förutbildningen föreslås omfatta dels god yrkesutbildning antingen i snickeri eller i metallyrke under minst tre år, dels utbildning i minst ett år i metallyrke för sökande med snickeriutbildning och i snickeri för sökande utbildad i metallyrke; sammanlagt skulle sålunda fordras fyra års praktisk förutbildning.

Den praktiska förutbildningens uppdelning på två yrkesgrenar, samtidigt med att krav ställs på god yrkeserfarenhet på ettdera området, avser att göra de blivande slöjdlärarna skickade att undervisa i såväl trä- som metallslöjd, men med större erfarenhet på ettdera området.

Om sättet att förvärva den föreslagna yrkesutbildningen anföres följande.

Den treåriga huvudutbildningen kan förvärfvas vid verkstadsskola eller genom arbete i respektive yrke. I det senare fallet måste dock närmare upplysningar fordras om arbetets art för bedömning av dess värde ur utbildningssynpunkt. En systematisk lärlingsutbildning hos ett industriföretag eller en hantverksmästare bör anses som en värdefull utbildningsform. Vid de centrala verkstadsskolorna meddelas yrkesutbildning för snickare å flera linjer. Av dessa passar linjen för möbelsnickare bäst för de blivande slöjdlärarna. Denna linje är emellertid 4-årig och avsedd att avslutas med gesällprov. En sådan utbildning blir för tidskrävande för att uppställas som obligatoriskt krav för inträde vid slöjdlärarseminariet. Det bör räcka att den sökande följt de 3 första åren av kursen för möbelsnickare. Avlagt gesällprov bör däremot beaktas som en merit. Även den 2-åriga linjen för inrednings- och fabriksnickare är tänkbar som grund för slöjdlärarytbildning.

För att den kompletterande ettåriga utbildningen skall ge behållning bör den helst ske i form av kurs och ej genom yrkespraktik. Sådan utbildning kan vara svår att ordna för den enskilde. Ettåriga fristående kurser i trä- eller metallyrke förekommer endast i liten utsträckning. På vissa orter (Solna, Linköping m. fl.) har emellertid en förberedande ettårig verkstadsskola ordnats och erfarenheterna synes vara goda. Utredningen har efter viss kontakt med överstyrelsen för yrkesutbildning funnit, att det ej torde vara uteslutet, att denna förberedande yrkesutbildning kan ordnas vid yrkesskolorna. Tänkbart är också, att eleven kan följa första årets undervisning vid en yrkesskola. Förutsättningen härför är, att han ej behöver vara helt bunden av yrkesskolans utbildningsgång utan får pröva även sådant, som eljest förekommer senare i utbildningen. Om riksdagen och Kungl. Maj:t beslutar enligt utredningens förslag härutinnan, förutsätter utredningen, att överstyrelsen skulle kunna vidtaga sådana åtgärder, att undervisning enligt beslutet ordnas.

Bland inträdesfordringarna har ej upptagits någon utbildning på det konstnärliga området. Utredningen erinrar om att sådan utbildning, där den förekommer, är värdefull för seminariets arbete och bör vara en merit vid intagningen. Här ifrågakommer olika kurser vid konstfackskolan, kurser vid slöjdföreningens skola i Göteborg eller Nyckelviksskolan m. m.

Skolöverstyrelsen anses böra ha möjlighet att meddela dispens såväl från åldersbestämmelserna som från inträdesfordringarna i vad avser teoretiska och praktiska kunskaper.

Kvinnliga sökande, som uppfyller de angivna inträdesfordringarna, avses kunna antagas vid seminariet under samma förutsättningar som manliga sökande.

I betänkandet beskrives tämligen ingående hur *elevintagningen* vid seminariet lämpligen bör tillgå (kap. 12). Utredningen anser att det bör ankomma på rektor och ett intagningskollegium att med ledning av målsättningen för ämnet slöjd i skolorna och erfarenheter från undervisningen där bilda sig en allmän uppfattning om den förening av teoretisk begåvning och teoretiska kunskaper, praktiska anlag och färdigheter samt fallenhet för läraryrket, som är önskvärd hos en blivande slöjdlärare. Med utgångspunkt härifrån har vederbörande vid seminariet att göra sitt val bland de sökande. Urvalet måste ofta bli svårt att göra, emedan de sökande kan väntas ha olika slag av meritering, som ej utan vidare kan vägas mot varandra. Utredningen har övervägt att föreslå någon form av poängberäkning, men har stannat för att dessa bedömningsfrågor bör överlämnas åt rektor respektive intagningskollegiet. Rektor och eventuellt flera lärare vid seminariet bör granska samtliga ansökningshandlingar och enligt de antydda grunderna välja ut de mest meriterade sökandena till ett antal, som med 50 procent överstiger den planerade intagningen, naturligtvis i den mån så många behöriga sökande finnes. Dessa sökande kallas att infinna sig vid seminariet för att undergå en inträdesprovning, som lämpligen kan kallas »prov i muntlig framställning».

Detta prov bör ske inför en grupp om tre lärare, som representerar såväl de teoretiska ämnena som slöjdundervisningen vid seminariet. För att ej belasta vissa lärare alltför mycket torde det bli nödvändigt att organisera två sådana grupper. Vid provet bör den sökande dels samtalsvis få redogöra för sin skolgång, sin praktiska utbildning eller annat närliggande ämne av personligt intresse för honom, dels föreläggas att på ett enkelt sätt demonstrera ett verktyg eller ett förfaringssätt på slöjdens område. Det ankommer därvid på lärarna att bedöma de sökandes allmänna lämplighet för slöjdläraryrket på sätt nyss sagts, särskilt deras förmåga att ge tydlig och intresseväckande instruktion. För ett sådant prov kan beräknas en tid av omkring en halv timme. Den närmare utformningen av proven bör anförtros åt seminariets lärare i psykologi och pedagogik, som bland annat av detta skäl bör tillsättas i god tid före seminariets start.

Vid det slutliga avgörandet om intagningen bör först och främst sådana

sökande, som vid de muntliga proven bedömts olämpliga, uteslutas från vidare prövning. I fortsättningen bör de sökandes meritering enligt ansökningshandlingarna tjäna till ledning i första hand, men även här får givetvis intagningskollegiet ta hänsyn till det intryck de sökande gett vid de muntliga proven.

Betänkandets trettonde kapitel omfattar *u n d e r v i s n i n g s p l a n* för slöjdläro-utbildningen.

Utredningen föreslår följande timplan.

	Veckotimmar
Modersmålet	2
Samhällslära	1,5
Matematik	2
Fysik och kemi	3
Engelska	1
Psykologi och pedagogik	5
Teckning	5,5
Ritteknik	1,5
Material-, verktygs- och maskinlära	1,5
Slöjdmetodik	10
Praktisk läro-utbildning:	
Auskultationer med förberedande undervisningsövningar	
första terminen	3
Serieövningar andra terminen	3
	36

Undervisning föreslås vidare utom timplanen bli anordnad i tyska (1 veckotimme), musik (1 veckotimme) och gymnastik (2 veckotimmar) för dem som önskar delta häri.

I form av anmärkningar till timplanen ger utredningen bland annat förslag om koncentration av vissa ämnen eller delar av ämnen till första respektive andra seminarierterminen.

Undervisningen i samhällslära och engelska förlägges till första terminen. Seminariearbetet bör fördelas mellan elevernas första och andra termin på så sätt, att en större del av teoriundervisningen lägges på första terminen och en större del av det praktiska arbetet på andra terminen. Samhällslära och engelska avslutas första terminen. Detta möjliggör att fördela slöjdmetodikundervisningen med 7,5 veckotimmar på första terminen och 12,5 veckotimmar på andra terminen. Ytterligare modifikationer i fördelningen bör kunna göras av seminarieledningen. Undervisningen i material-, verktygs- och maskinlära kan t. ex. också koncentreras till en termin.

Av veckotimtalet för fysik och kemi torde något mer än hälften böra ägnas åt fysikundervisningen. Av hela timtalet ägnas 0,5 veckotimmar åt laborationer med delad klass i fysik och likaledes 0,5 veckotimmar åt laborationer med delad klass i kemi.

Av veckotimtalet för slöjdmetodik ägnas omkring 1 veckotimme åt undervisning i allmän slöjdmetodik. Denna undervisning kan ske i klassrum. Av de återstående 9 veckotimmarna ägnas omkring en tredjedel åt vardera av ämnesdelarna träslöjd och metallslöjd samt en tredjedel åt övriga ämnesdelar. Vid denna undervisning, som bör ske i slöjdsal, uppdelas eleverna i

avdelningar om 12 elever. Under andra terminen bör elev, som så önskar, utanför timplanen få ägna sig åt vidare studier i någon ämnesdel och redovisa dessa studier genom utförande av något förelagt arbete.

Den praktiska lärarutbildningen omfattar första terminen dels 48 timmar auskultationer med förberedande undervisningsövningar, förlagda i första hand till slöjdlektioner i folkskola (enhetsskola) och läroverk, dels 12 timmar auskultationer i andra ämnen. Detta motsvarar för terminen 3 veckotimmar. Andra terminen skall varje elev fullgöra 5 serieövningar. Varje serie skall omfatta 8 lektioner. Detta motsvarar ett timtal av 40 timmar, d. v. s. 2 veckotimmar för terminen. Den återstående timmen enligt timplanen beräknas åtgå för elevens förberedelser.

I fråga om utredningens förslag till kursplaner och anvisningar till dessa torde få hänvisas till betänkandet (s. 99—117).

Beträffande den på timplanen med tre veckotimmar upptagna praktiska lärarutbildningen har utredningen ej funnit anledning utarbeta några anvisningar för handledarnas och elevernas arbete. Utredningen föreslår i det följande att en kurs framdeles ordnas för handledarna. Vissa organisatoriska frågor uppkommer emellertid och utredningen anger hur den tänker sig verksamheten ordnad.

Vid auskultationer med undervisningsövningar bör eleverna vara fördelade å grupper om 4 elever. Auskultationerna bör förläggas till träslöjd, metallslöjd och mångsidig slöjd samt eventuellt andra slöjdarter, allt efter den undervisning som förekommer i skolorna. Auskultationstimmarnas fördelning blir beroende på tillgången till undervisningstimmor hos handledarna.

Under auskultationerna bör eleverna följa undervisningen på olika klassstadiet och i skilda skolformer. Eleverna skall beredas tillfälle att själva helt eller delvis överta undervisningen under s. k. gruppövningar. Detta slag av aktivt deltagande i undervisningen är nödvändigt för eleverna redan i början av deras auskultationsperiod, om denna skall ge dem verklig kontakt med undervisningen.

Eftersom auskultationerna måste läggas in som halvdagsbesök, torde det ej vara möjligt att anordna dem så, att timmarna fördelas lika på de olika klasstadierna. Detta torde ej heller vara nödvändigt. Det väsentliga är, att det sker en lämplig avvägning mellan högstadiet och mellanstadiet samt att det ges tillräcklig tid för auskultering i specialklasser. Om inga serieövningar förläggs till specialklasser, är det särskilt angeläget att seminarieeleverna under auskultering får tillfälle att också ha undervisningsövningar. Auskultationer med undervisningsövningar bör också om möjlighet finnes förläggas till verkstad för allmänpraktisk gren (allmänpraktisk verkstad) samt till trä- och metallgrenar i klass 9 y, i vissa sammanhang även när dessa är förlagda till yrkesskola.

12 timmar *auskultationer i andra ämnen* är det ingen svårighet att utplacera. Dessa auskultationer är avsedda att ge de blivande slöjdlärarna någon inblick i skolans undervisning i andra ämnen samt därigenom medverka till att de får blick för slöjdens plats i skolundervisningen som helhet, så att de ej som facklärare isoleras inom sitt ämne. Auskultationerna bör förläggas till teckning och till sådana ämnen, där möjlighet finns att åskådliggöra undervisningen genom tillverkning av modeller. Det torde vara praktiskt att

fördela eleverna i grupper om 4 elever, men om någon elev av särskild anledning önskar andra auskultationstimmar än kamraterna, bör detta kunna ordnas.

Eftersom serieövningarna skall ligga till grund för betygssättningen i undervisningsskicklighet, bör de vara fördelade mellan de olika slöjdarterna. Det bör vara rektors sak att besluta om denna fördelning. Någon serie kan vara placerad vid allmänpraktisk verkstad.

Seminariets lärare i slöjdmetodik skall aktivt medverka i den praktiska lärarutbildningen genom samarbete med handledarna och övervakning av elevernas sätt att fullgöra arbetet.

För auskultationers och serieövningars anordnande bör närmare anvisningar utfärdas av skolöverstyrelsen.

Vid inplacerandet av auskultationer och serieövningar i skolornas undervisning och samordnandet med seminariets egen undervisning uppkommer betydande schematekniska svårigheter, framhåller utredningen.

Auskultationerna skall som nämnts ske i form av halvdagsbesök. I regel kommer ett halvdagsbesök att omfatta 3 lektionstimmar. Hela auskultationen för första utbildningsterminen skulle då för varje elev omfatta 16 halvdagar. Dessa bör ej tas ut i ett sammanhang med exempelvis 2 halvdagar per vecka, utan de bör delas upp i perioder och fördelas över hela första terminen. Dessa halvdagsbesök bör noga beaktas vid uppgörandet av skolornas arbetsordningar, så att seminarieeleverna får möjlighet att följa arbetet i ett visst antal klassavdelningar i en följd och samtidigt får tillfälle att följa några lärares undervisning och grundligt sätta sig in i deras metoder och uppläggning av undervisningen. Här möter ett av de svåraste problemen vid samordnandet av seminariets och de berörda skolornas arbetsordningar. Auskultationerna måste fogas in i en fast plan, så att eleverna får följa slöjdundervisningen på olika klasstadiet i lämplig ordning. Det måste också tillses, att eleverna under auskultationen får kontakt även med de lärare, som skall vara handledare vid deras serieövningar och som får ansvar för deras betyg i undervisningsskicklighet. Det är värdefullt även för lärarnas bedömning av eleverna att de på tidigt stadium får denna kontakt.

Den praktiska lärarutbildningen måste inpassas i skolornas undervisning på ett sådant sätt att undervisningen störes så litet som möjligt. Det brukar anses, att högst 30 procent av undervisningstiden i en klass kan utnyttjas utan att det inverkar ofördelaktigt på klassens arbete. Det är tydligt, att om den föreslagna praktiska lärarutbildningen skall kunna genomföras, måste seminariet vara förlagt till en tämligen stor stad med tillräckligt antal slöjdavdelningar i skolorna. Av detta skäl och med hänsyn till övriga förhållanden, som det måste tas hänsyn till, har utredningen, såsom närmare anföres längre fram i betänkandet, beslutat föreslå, att slöjdlärarseminariet skall förläggas till Linköping. Utredningen har undersökt möjligheterna att placera auskultationer och serieövningar vid enhetsskolan i Linköping och högre allmänna läroverket i staden och har funnit dem goda. De närmare uträkningar varpå utredningen grundar detta omdöme har utförts i samråd med skolstyrelsen i Linköping. I sista hand finns möjligheten att förlägga

någon del av utbildningen, helst auskultationer, till angränsande städer, nämligen Mjölby, Norrköping och Motala, som ligger på ett avstånd från Linköping av respektive 30, 42 och 50 km. Om serier förläggs till annan ort än Linköping, bör en fast organisation uppbyggas, som säkrar kontinuitet i arbetet och erfarenhet hos handledarna. Allmänt gäller att därest serieövningar vissa terminer placeras ut hos handledare, som ej regelbundet har hand om bedömningen av sådana övningar, är det enligt de sakkunnigas mening nödvändigt, att handledaren däremellan åtminstone håller kontakt med seminarieutbildningen genom att auskultationer med undervisningsövningar placeras hos honom.

Utredningen utvecklar i betänkandets fjortonde kapitel närmare sitt förslag om *hospitanttjänstgöring*, vilken skulle omfatta en termin och i tiden infalla emellan elevernas två terminer vid seminariet. Denna tjänstgöring avses först och främst bli inriktad på att ge den blivande slöjd-läraren god pedagogisk erfarenhet. Den skall därför vara förlagd hos handledare som är skicklig undervisare och skall vidare omfatta både träslöjd och metallslöjd. Tjänstgöringen blir enligt sakens natur i huvudsak förlagd till folkskolan (respektive enhetsskolan). Det är önskvärt, att hospitanten får erfarenhet från folkskolans mellan- och högstadium samt därutöver om möjligt någon inblick i andra skolformer. En tjänstgöring huvudsakligen förlagd till allmänt läroverk kan också godtagas. Den viktigaste grunden vid ortvalet blir handledarens person. Hospitanten bör helst tjänstgöra hos flera handledare. Hospitanten bör ej endast följa undervisningen utan även själv undervisa. För att denna form av övningsundervisning skall bli effektiv och lätt kunna genomföras, bör en handledare ej ha mer än en eller två hospitanter placerade hos sig samtidigt.

Något examensförfarande med särskilda prövningar och undervisningsprov anser utredningen ej böra ifrågakomma vid seminariet. Utredningen framlägger vissa synpunkter beträffande *betygsättning* m. m. (kap. 15), vilka här ej torde behöva närmare redovisas.

För erhållande av avgångsbetyg bör enligt utredningens förslag fordras, att eleven erhållit minst vitsordet Godkänd i undervisningsskicklighet och i samtliga på timplanen upptagna obligatoriska ämnen.

Den som genomgått slöjdläroarseminariet anses vidare böra ha rätt att vid seminariet avlägga efterprövning i ett eller flera av seminariets obligatoriska ämnen samt i undervisningsskicklighet.

B. Remissyttrandet

Vid remissbehandlingen understrykes från många håll, att de nuvarande utbildningsmöjligheterna för slöjdlärare är i hög grad otillfredsställande och att en reform på området är angelägen. Sådana uttalanden återfinnes t. ex. i yttrandena från *skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning*,

arbetsmarknadsstyrelsen, tjänstemännens centralorganisation, facklärarförbundet och seminarieläraryöreningen. Slöjdundervisningens betydelse i skolarbetet betonas också ofta i detta sammanhang.

Statskontoret framhåller, att mångfalden av önskemål om utbyggnader och förbättringar på skolväsendets område gör att en sovring framstår som ofrånkomlig. Om vid en sådan sovring förstärkning av utbildningen för slöjdlärare framstår som en av de mest angelägna åtgärderna i dagens läge, synes enligt statskontorets mening diskutabelt.

Den av slöjdlärarytredningen förordade allmänna uppläggningsen av slöjdlärarytbildningen vinner anslutning av flertalet remissinstanser. Invändningar, som mera väsentligt påverkar utbildningens utformning, hänför sig främst till frågan om utbildningstidens längd men också till problemen om målsättningen för slöjdlärarytbildningen och för skolslöjden. I den mån remissinstanserna i dessa hänseenden har en uppfattning, som i större utsträckning avviker från utredningens, föranleder detta även förslag om ganska genomgripande ändringar i den i betänkandet framlagda undervisningsplanen.

I fråga om utbildningstidens längd går statskontoret längst i sina krav på en nedskärning. Statskontoret anser nämligen att man för närvarande endast bör överväga att förlänga den nuvarande utbildningen till enterminkurser.

Förslag om att nedbringa de av utredningen förordade tre terminerna till två, främst genom slopande av hospiteringsterminen, framlägges av överstyrelsen för yrkesutbildning, 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning (i fortsättningen benämnda endast 1955 års sakkunniga) samt kompetensutredningen. Överstyrelsen för yrkesutbildning anför härom och beträffande timplanen följande.

Överstyrelsen erinrar om att närmast motsvarande kategorier yrkeslärare — lärarna i verkstadsskolor för möbelsnickare och metallarbetare — för närvarande har en utbildning omfattande dels en pedagogisk kurs om cirka 15 veckor, dels en termins assistentlärartjänstgöring. Under utbildningstiden skall dessa lärarkandidater skickliggöras för sin kommande undervisning inte endast i yrkesarbete utan även i yrkesteoretiska ämnen; därtill kommer att de måste göras väl förtrogna med hela det komplex av uppgifter, som sammanhänger med arbetsledningen i en skolverkstad.

Enligt överstyrelsens mening bör utbildningen av slöjdlärare kunna ske under två terminer, förlagda till seminariet. Som en förstärkning av den praktiska lärarutbildningen bör därvid under andra terminen införas en praktikperiod om cirka fyra veckor. Lämpligen kan denna ordnas på det sättet, att halva antalet elever åt gången genom seminarieledningens försorg utplaceras vid olika skolor, medan den andra hälften kvarstannar vid seminariet, där möjligheterna att i ökad omfattning bedriva intensifierad gruppundervisning sålunda föreligger.

Den av utredningen framlagda timplanen präglas enligt överstyrelsens mening alltför mycket av skolmässigt tvång. Det bör inte minst vid en läroanstalt för utbildning av lärare ges väl tillmätt tid för självständigt arbete.

Ett slopande av ämnet matematik samt en nedskärning av antalet veckotimmar i fysik och kemi från 3 till 2, i teckning och ritteknik från 7 till 5 samt i slöjdmotodik från 10 till 8 skulle innebära en minskning av det schemabundna arbetet med 7 veckotimmar. Utöver den föreslagna praktikperioden om cirka fyra veckor bör emellertid enligt överstyrelsens mening antalet veckotimmar för den praktiska lärarutbildningen ökas från 3 till 4. Timplanen skulle därigenom omfatta sammanlagt 30 veckotimmar.

1955 års sakkunniga grundar sitt förord för en förkortning av slöjdläro-utbildningen till två terminer på en jämförelse med yrkesläro-utbildningen. De sakkunniga anför härvid bland annat följande.

Vissa väsentliga skillnader föreligger mellan slöjdläro-utbildningen och yrkesläro-utbildningen. En sådan skillnad ligger i inställningen till och beroendet av yrkestekniken. Slöjdläro-utbildningen måste själv behärska den aktuella yrkestekniken på motsvarande sätt som yrkesläro-utbildningen för att på rätt sätt kunna hjälpa sina elever. Men han skulle grovt missuppfatta sin uppgift, om han sökte hos sina elever inpräglade teknikerna på motsvarande sätt som yrkesläro-utbildningen har att göra.

I fråga om den egentliga lärarutbildningens längd och allmänna karaktär finner de sakkunniga i övrigt icke anledning göra någon avsevärd skillnad mellan slöjd- och yrkesläro-utbildningen. Bägge läro-kategorierna kan beredas goda möjligheter att genom praktisk förutbildning förvärva en personlig yrkeskicklighet av den grad och omfattning som erfordras i deras läro-utbildning, och bägge har en omfattande och krävande pedagogisk uppgift, som gör en grundlig praktiskt-teoretisk pedagogisk utbildning nödvändig. I slöjden måste arbetsprogrammet vara rörligt och mångskiftande, i yrkesutbildningen mera systematiskt och målbestämt, men läro-utbildningen måste i hög grad förstå att anpassa arbetsuppgifter och prestationskrav efter varje elevs individuella förutsättningar. De sakkunniga finner det omöjligt att ge någondera läro-gruppen klart försteg framför den andra i fråga om krav på den psykologiskt-pedagogiska skolning, som i bägge fallen måste bli det dominerande inslaget i den egentliga lärarutbildningen.

En förlängning av den egentliga lärarutbildningen är ofrånkomlig för såväl slöjd- som yrkesläro-utbildningen, om de skall kunna motsvara de fordringar, som dagens och morgondagens skolväsen ställer på dem. Hur långt denna förlängning skall gå, måste avvägas med hänsyn både till de kunskapskrav, som kan ställas på den blivande läro-utbildningen, och till samhällets faktiska möjligheter att i en tid, då antalet årligen utbildade läro-utbildare måste starkt ökas, samtidigt förlänga utbildningstiden.

Man kan för bägge läro-kategorierna överväga att såsom utredningen nu gjort för slöjdläro-utbildningen tillmäta den teoretiska och praktiska lärarutbildningen en tidrymd av sammanlagt tre terminer.

De sakkunniga har dock i sin hittills bedrivna planering av yrkesläro-utbildningen för enhetsskolans förestående utbyggnadsperiod ej ansett sig kunna räkna med så pass lång lärarutbildning. De verkställda undersökningarna pekar närmast på, att en sammanlagd tid av ett år för den teoretiska och praktiska lärarutbildningen för närvarande bör vara fullt tillräcklig för flertalet sådana yrkesläro-kategorier, där en tillfredsställande yrkesutbildning kan förvärfvas före och utan direkt samband med lärarutbildningen. Någon anledning att gå utöver denna tidsram torde icke fin-

nas, förrän eventuellt framtida erfarenheter visar på ett behov av längre utbildning. En utbildningstid av ett år möjliggör en omedelbar utbyggnad av de psykologiska och pedagogiska studierna till en omfattning som kan betecknas som tillfredsställande. Däremot ger den inte utrymme för en i och för sig önskvärd förkovran i allmänna skolämnen. Frånsett den undervisning i röst- och talvård samt muntlig framställning, som redan nu ingår i yrkeslärarutbildningen, måste erforderlig förkovran i modersmål, samhällskunskap, matematik, fysik och kemi fortfarande ske genom enskilda studier, exempelvis per korrespondens, före lärarkursen eller under assistentlärartjänstgöringen.

Den begränsning av lärarutbildningen till ett år, som de sakkunniga för yrkeslärarnas del ansett sig böra räkna med, synes skäligen böra iakttagas även i fråga om slöjdlärarna. Den torde vara genomförbar genom en reduktion av den i förslaget för olika utbildningsmoment beräknade utbildningstiden, i första hand tiden för undervisning i allmänna skolämnen och hospitanttiden. En utökning av lärarutbildningstiden till ett år innebär för slöjdlärarna en betydligt större förändring än för yrkeslärarna.

I *kompetensutredningens* utlåtande ifrågasättes starkt hospiteringsterminens värde; vidare lämnas ett förslag till hur timplanen bör ändras, om nämnda termin slopas.

Kompetensutredningen finner — icke minst med hänsyn till den i betänkandet redovisade betydande bristen på slöjdlärare — angeläget, att slöjdlärarutbildningen icke sträckes ut över en längre tidsperiod än som är oundgängligen nödvändig för att utbildningen skall kunna anses godtagbar och ändamålsenlig. Om möjligt bör därvid den i utredningsdirektiven angivna maximitiden av ett år icke överskridas. Kompetensutredningen anser sig kunna göra detta uttalande så mycket hellre som utredningen finner sannolikt att den med förslaget avsedda utbildningen kan hållas inom sagda tidsram med bibehållande i huvudsak av utbildningens kvalitet och utan att den otvivelaktigt riktiga huvudtanken i förslaget om ett års pedagogisk träning eftersättes.

Den sålunda åsyftade begränsningen av utbildningstiden finner kompetensutredningen kunna ske genom att den föreslagna hospiteringsterminen slopas. Denna termin torde på det hela taget för aspiranterna komma att framstå som en ofruktbar, ineffektiv och föga utnyttjad tid. För seminariets ledning lär det vara omöjligt att övervaka, samordna och sammanhålla den över hela landet utspridda hospiteringen. Åtminstone i flertalet fall torde handledarna icke ha fått någon egentlig pedagogisk skolning för uppgiften att under ett halvår handleda en slöjdläroaspirant. Hospiteringsinstitutionen torde härigenom komma att få karaktären av en väsentligt försämrad upplaga av den icke utan fog kritiserade provårsinstitutionen för läroverkens lärare. För eleverna skulle vidare den inkomstlösa hospiteringsterminen medföra en ekonomisk belastning, som i sin tur kan leda till att rekryteringen till slöjdläroaspirantbanan försvåras.

Även om hospiteringstjänstgöringen i den utformning den erhållit synes ha ett ringa värde, torde dock dess borttagande böra föranleda en viss utökning av auskultationerna och serieövningarna under seminarieåret. Om man icke vill förlänga det redan enligt förslaget relativt långa läsåret med några veckor, torde ökningen i undervisningsövningarna icke kunna ske utan en viss inskränkning av undervisningen i övrigt.

Visserligen finner kompetensutredningen den av slöjdlärarytredningen framlagda timplanen med därtill fogade kursplaner och anvisningar för undervisningen i de olika ämnena på det hela taget ändamålsenlig och väl avvägd. Detta hindrar icke att vissa modifikationer kan tänkas. Ett tillgodoseende av önskemålet om en ökning av tiden för undervisningsövningar inom den angivna ettårsramen synes så angeläget att nedskärningar för vissa ämnen bör göras, därvid i första hand följande torde böra övervägas.

Ämnet engelska (1 veckotimme) torde helt kunna utgå ur timplanen. En undervisning i detta ämne av den föreslagna omfattningen finner kompetensutredningen relativt meningslös, i synnerhet som eleverna vid inträdet i slöjdläraryrkesseminariet förutsättes ha kunskaper svarande mot realexamen eller genomgången enhetsskola och således bland annat grundläggande insikter i engelska språket. Dessa torde vara tillräckliga för att eleverna hjälpligt skall kunna tillgodogöra sig innehållet i facktidsskrifter, kataloger o. dyl. Nödigt kändedom om facktermer bör även kunna meddelas inom undervisningen i vissa fackämnen.

En halv veckotimme av den i och för sig viktiga undervisningen i ämnet samhällslära (1,5 veckotimmar) torde kunna inbesparas genom en begränsning till sådana moment som är av direkt intresse för eleverna med tanke på deras framtida verksamhet. Även i detta sammanhang må erinras om att grundläggande kunskaper förutsättes förvärvade i realskola eller enhetsskola. Tyngdpunkten i seminarieundervisningen bör läggas på de delar av socialpolitiken, som slöjdlärarytredningen framhållit, samt statlig och kommunal förvaltning. Däremot torde en sovring kunna ske inom de angivna samhällsekonomiska delarna av ämnet. Likaså bör en halv veckotimme kunna vinnas genom en begränsning av undervisningen i fysik och kemi (3 veckotimmar). Även undervisningen i teckning, som ansetts betydelsefull för de blivande slöjdlärarna och fått ett väl tillmätt tidsutrymme (5,5 veckotimmar), bör kunna inskränkas med en veckotimme. Slutligen torde undervisningen i de föreslagna frivilliga ämnena musik och tyska böra bortfalla. Rent principiellt torde anledning saknas att belasta undervisningsplanerna och statsverket med dylik frivillig undervisning.

Genom de begränsningar av den obligatoriska undervisningen, som nu föreslagits, skulle vinnas sammanlagt tre veckotimmar att användas för auskultationer och serieövningar. Därmed skulle den rent pedagogiska träningen vid seminariet fördubblas i jämförelse med slöjdlärarytredningens förslag. Denna uppenbara pedagogiska vinst måste enligt kompetensutredningens uppfattning mer än väl kompensera nackdelen av slopandet eller inskränkningen av undervisningen i de förut nämnda fackämnena. Därest utrymme för utökningen av undervisningsövningarna icke kan beredas vid skolorna i Linköping, torde dylika övningar i viss utsträckning — såsom även slöjdlärarytredningen antytt — kunna förläggas till närbelägna städer, exempelvis Norrköping eller Motala. — Skulle vid hospiteringsterminens slopande utrymme för en ytterligare förstärkning av de pedagogiska momenten synas önskvärd, torde en dylik kunna vinnas genom en begränsning av auskultationerna i andra ämnen än slöjd eller av den i kursplanen för modersmålet ingående litteraturläsningen.

Arbetsmarknadsstyrelsen synes befara att elevtillströmningen kan påverkas av utbildningens förlängning.

Även om intresset för den nuvarande slöjdläro-utbildningen är stort, torde man inte kunna förneka, att den förlängda utbildning, som förslaget inrymmer, kommer att avsevärt fördyra utbildningskostnaderna för blivande slöjdlärare. Styrelsen vill rikta uppmärksamheten på att de pedagogiska kurser för yrkeslärare, som anordnas av överstyrelsen för yrkesutbildning omfattar knappt en termin, att eleverna erhåller traktamente under kursen, att några krav på högre allmänbildning ej ställs för inträde samt att en förmånligare lönegradsplacering gäller för yrkeslärare än för slöjdlärare. Även om man kräver större yrkeserfarenhet för inträde till yrkeslärarkurs än till det föreslagna slöjdläroseminariet, medför dock denna yrkespraktik inga egentliga kostnader för aspiranterna, då dessa under denna tid i regel åtnjuter lön som yrkesarbetare.

Seminarieläroföreningen finner det anmärkningsvärt, att det för att undervisa i ämnet manlig slöjd i folkskolan erfordras sammanlagt en utbildningstid av minst 5 1/2 år efter avlagd realexamen; utbildningstiden för att undervisa i folkskolans övriga ämnen jämte ämnet manlig slöjd är 4 år efter avlagd realexamen. Å andra sidan betecknar föreningen det som en olöslig uppgift att på ett år ordna en tillfredsställande läro-utbildning.

Skolöverstyrelsen bemöter i sitt utlåtande befarade invändningar om att slöjdläro-utbildningen med de i betänkandet föreslagna tre terminerna skulle bli längre än den yrkeslärarna sannolikt kommer att få.

Överstyrelsen anser, att en nedskärning av den föreslagna utbildningstiden så väsentligt skulle försvaga slöjdläro-utbildningen, att en sådan invändning inte bör tillmätas någon betydelse, och vill understryka följande synpunkter. Även för yrkeslärarna måste en ettårig teoretisk-pedagogisk utbildning betecknas som en nödlösning framtvungad av en akut brist på lärare. Behovet av slöjdlärare kan fyllas utan att tiden förkortas, och seminariets kapacitet skulle inte ökas genom en inskränkning av hospitanttjänstgöringen. Yrkeslärarna måste ha en väsentligt längre praktik än slöjdläro-arna, och deras sammanlagda läro-tid blir därmed under alla förhållanden längre än dessas. Det kan i detta sammanhang erinras om att ämneslärarna med sin långa teoretiska utbildning har tre terminer vid läro-högskola, medan klasslärarna har fem. En undervisning på lägre åldersstadier kräver över huvud en särskilt god pedagogisk-psykologisk utbildning, och slöjdläro-aren behöver en vidare orientering än yrkesläro-aren, medan denne måste ha en större skicklighet inom sitt specialområde.

Skolöverstyrelsen finner det vidare ur flera synpunkter önskvärt, att *hospiteringsterminen* inte uteslutande ägnas åt auskultationer i slöjd och därmed förenad gruppundervisning utan kompletteras med andra inslag, bland annat då auskultationer även i mer eller mindre angränsande ämnen; eleverna bör under denna termin dessutom gå igenom vissa därför lämpade teoretiska moment av kursstoffet. Om hospitanttjänstgöringen kompletteras i denna riktning finner överstyrelsen den kunna utgöra en synnerligen viktig del av elevernas praktiska utbildning.

Även andra remissinstanser, som ej hesiterar inför förslaget om utbildningstidens längd, ser hospitanttjänstgöringen som en särskilt värdefull del av utbildningen. Så gör exempelvis *tjänstemännens centralorganisation*,

facklärarförbundet och slöjdinspektören Berggren. Rektor för lärarhögskolan finner förslaget om praktikterminens anordnande mycket tillfredsställande.

Kritik mot slöjdlärarytredningens uppläggning av utbildningen och särskilt de därvid gjorda uttalandena om målsättningen för lärarutbildningen och slöjdundervisningen i skolorna möter främst i yttrandena från *konstfackskolans styrelse* och *svenska slöjdföreningen*. I sådana sammanhang riktar sig invändningar inte bara mot utredningens förslag utan ofta och i ännu högre grad mot de riktlinjer, som på denna punkt angivits i direktiven för de sakkunnigas arbete. Att direktiven i detta hänseende varit alltför snäva uttalas sålunda t. ex. i yttrandena från *seminarieläraryöreningen* och *facklärarförbundet*.

Konstfackskolans styrelse yttrar i detta sammanhang bland annat följande.

Styrelsen vill inskränka sig till att här allmänt hävda nödvändigheten att på skilda vägar bidra till ett lyftande av den allmänna formkulturen och att skolan har betydande möjligheter att genom tecknings- och slöjdundervisningen påverka utvecklingen.

Många skäl — icke minst önskvärdheten att ge denna utbildning en tillfredsställande förankring på det smakfostrande området talar för att göra denna utbildning 2-årig. I nuvarande läge måste dock bland annat med hänsyn till nödvändigheten att ernå en tillfredsställande rekrytering till detta yrke, en 1-årig utbildning godtagas. Från de synpunkter styrelsen i detta sammanhang företräder är problemet närmast att inom ramen för en 1-årig utbildningsform giva tillräcklig plats för de estetiskt betonade ämnena.

Man hade hoppats, att slöjdlärarytredningen, trots de snäva och preciserade direktiven, kunnat finna en form att planlägga en utbildning av lärare med förståelse för och förmåga att tillgodose skolslöjdens smakskolande och personlighetsdanande betydelse. Så har inte skett, och inte en gång den i direktiven uttalade åsikten, »att elevernas fria skapande kan ges ett visst utrymme», har vunnit tillräckligt beaktande.

Så som slöjdlärarytredningen tänkt sig att ordna utbildningen av lärare i manlig slöjd, löper man stora risker, att den snickar- eller smedutbildade läraren för mycket siktar på det färdiga resultatet utan att förstå, att det viktigaste dock är själva arbetsprocessen, det skapande momentet, där varje uppgift måste avpassas efter barnets mognad och individuella behov. Utan förståelse för att barnets mer eller mindre tafatta försök är ett led i dess utveckling och sålunda har egenvärde, är skolslöjden utan större mening.

Utredningens förslag att slöjdlärarytbildningen skall förläggas till en självständig läroanstalt biträdes av så gott som alla remissinstanser. *Seminiarieläraryöreningen* pläderar dock för att denna lärarutbildning skall förläggas till folkskoleseminarierna. *Konstfackskolans styrelse* beklagar, att tanken på organisatorisk anknytning av utbildningen till konstfackskolan numera förlorat sin aktualitet. *Statskontoret* räknar icke

med någon självständig läroanstalt för de enterminkurser statskontoret förordar.

I den redan redovisade delen av betänkandet har angivits, att utredningen föreslår att slöjdlärarseminariet förlägges till Linköping. De synpunkter, som i remissvaren framföres beträffande denna förläggningsfråga, redovisas i ett senare avsnitt.

I fråga om de i betänkandet förordade kraven på teoretiska f ö r k u n s k a p e r uttalas i remissyttrandena inte sällan särskild tillfredsställelse över att utredningen beaktat även enhetsskolans 9 a- och 9 y-linjer. En enklare formulering av betygsfordringarna beträffande elever från enhetsskolan förordas dock från flera håll. Så gör exempelvis *skolöverstyrelsen*, som i sitt utlåtande konstaterar att de uppställda kraven är i stort sett tillfredsställande. Att endast medge elever från vissa grenar av 9 y rätt till inträde förefaller dock överstyrelsen omotiverat. Elever med avgångsbetyg från 9-årig folkskola anses vidare, då det gäller inträde vid slöjdlärarseminariet, böra jämsställas med elever från enhetsskola. Överstyrelsen finner inte anledning att för närvarande i detalj ta ställning till inträdesfordringarna utan vill återkomma till denna fråga i samband med utarbetandet av stadga. Härutöver framhålles, att vid bedömningen av de olika ämnenas relativa meritvärde utom kärnämnenäna även teckning bör tillmätas stor vikt.

Arbetsmarknadsstyrelsen delar kommitténs uppfattning att kunskaper motsvarande den nuvarande realexamen är nödvändiga för inträde vid det föreslagna seminariet, men ifrågasätter, om så detaljerade krav, som kommittén föreslår, på viss linje eller bestämda betyg i vissa ämnen är nödvändiga; en friare prövning av de sökandes skolunderbyggnad samt yrkeskicklighet i snickeri respektive metallarbete samt eventuell inträdesprövning beträffande lämplighet som lärare torde ge fullt tillfredsställande urval. Det ifrågasättes också om inte kunskaper i realskolans huvudämnen, inhämtade under två årskurser vid folkhögskola, borde kunna godkännas utan formell prövning vid läroverk.

1955 års sakkunniga vill föreslå endast en allmän bestämmelse att sökande skall med godkänt vitsord i modersmålet, engelska, matematik och fysik ha avlagt realexamen eller erhållit avgångsbetyg från enhetsskolan eller på annat sätt förvärvat motsvarande kunskaper.

Kompetensutredningen finner kraven på teoretiska kunskaper synnerligen väl avvägda med deras olika alternativ för elever med skiftande skolmässig bakgrund. Vikten av att skolöverstyrelsen erhåller den av slöjdlärarutredningen förutsatta möjligheten att i särskilda fall meddela dispens såväl från åldersbestämmelserna som från inträdesfordringarna beträffande både teoretiska och praktiska kunskaper understrykes av kompetensutredningen.

Slöjdinspektör Berggren anser det nödvändigt att som inträdesfordran

kräva realexamen eller avgångsbetyg från klass 9 g eller därmed fullt likvärdiga kunskaper, redovisade genom tentamina; i teckning bör lägst AB fordras.

I utredningens förslag om den praktiska förutbildningen anser *skolöverstyrelsen* det vara en allvarlig svaghet att den som exempelvis gått tre år på en fyraårig möbelsnickarlinje kan komma att avbryta denna studiegång utan att ha deltagit i det fjärde årets avslutande och sammanfattande undervisning. Överstyrelsen finner sig dock inte kunna förorda en obligatorisk yrkesutbildning på mer än sammanlagt fyra år. En förkortning av ifrågakommande utbildningslinjer anges för närvarande vara under övervägande, vilket skulle kunna underlätta anknytningen. Enligt överstyrelsens mening kommer sannolikt i alla händelser en relativt stor procent av de inträdessökande att ha avlagt gesällprov, vilket de i så fall både för inträde och senare som lärare bör få tillgodoräkna sig som en väsentlig merit.

Liknande synpunkter i fråga om avbrottet efter tre år av utbildningen i fyraårig verkstadsskola redovisas i remissvaret från *överstyrelsen för yrkesutbildning*, som för övrigt med hänsyn till verkstadsskolornas målsättning inte är helt övertygad om att en dylik utbildningsgång är ur alla synpunkter lämplig för blivande slöjdlärare. Den av utredningen angivna tvååriga verkstadsskolelinjen för inrednings- och fabriksnickare som tänkbar grund för slöjdläro-utbildningen anses av överstyrelsen kunna ifrågakomma endast i andra hand.

Arbetsmarknadsstyrelsen pekar på svårigheterna för de sökande att skaffa en ettårig utbildning i den kompletterande yrkesgrenen, om inte särskilda kurser vid yrkesskolorna anordnas, i vilket fall ytterligare ett års utbildningskostnader tillkommer. Den här åsyftade delen av förutbildningen bör enligt *1955 års sakkunniga* ske i form av kurs. Dessa sakkunniga, som finner förslaget om praktisk förutbildning på sammanlagt fyra år väl avvägt, anser det eftersträfvansvärt att den blivande slöjdläraren inom det område, där huvuddelen av yrkesutbildningen ligger, utnyttjar såväl utbildning vid verkstadsskola som systematisk lärlingsutbildning i näringslivet.

Kompetensutredningen vill förorda en viss inskränkning av tiden för den praktiska förutbildningen för att därigenom kunna sänka den nedre åldersgränsen för tillträde till seminariet till 19 år. Härigenom skulle vinnas att utbildningen kunde bli helt avslutad före fullgörandet av den första värnplikstjänstgöringen, vilket anses vara av värde för rekryteringen till seminariet.

Styrelsen för statens hantverksinstitut anser att utredningen ställt särskilt stora krav på blivande lärare i träslöjd. Tre års utbildning för möbelsnickare inom verkstadsskola anser styrelsen vara en överdimensionerad fackutbildning. Den kortare utbildningslinjen för inrednings- och fabriks-

snickare borde i stället mer ha beaktats av utredningen. Det tredje praktiska året borde användas till »diverse praktik» inom yrkesområden, som slöjdläraren i sin gärning kommer i beröring med; huvudsyftet härmed skulle vara att lära känna olika slags material och de viktigaste principerna för deras användning. Värdet av alternativet med systematisk lärlingsutbildning hos industriföretag eller hantverksmästare framhålles vidare starkt av styrelsen.

Facklärarförbundet förordar krav på fem års praktisk utbildning, vilken vidare helt bör ske i skolmässiga former, d. v. s. vid verkstadsskola. Förbundet rekommenderar vidare, att den föreslagna dispensmöjligheten beträffande inträdesfordringarna utövas synnerligen restriktivt.

Det i betänkandet föreslagna muntliga inträdesprovet möter kritik i vissa remissyttranden.

Den huvudsakliga invändningen är därvid att provet enligt förslaget skulle bli alltför kort för att kunna vara av värde. Viss tveksamhet mot provet, med hänsyn till den extra arbetsbelastningen för rektor och lärare samt långa resor för aspiranterna, uttalas i utlåtandet från *skolöverstyrelsen*, som dock finner provet kunna vara en värdefull hjälp till säkrare urval. Starkare betänkligheter framföres från *överstyrelsen för yrkesutbildning, 1955 års sakkunniga* och *facklärarförbundet*. Mer omfattande och allsidiga prov rekommenderas, om ej ansökningshandlingarna ger tillräcklig grundval för urvalet.

Beträffande den framlagda undervisningsplanen anser *skolöverstyrelsen* det ännu för tidigt att gå in på en närmare detaljgranskning och inskränker sig tills vidare till några principiella synpunkter på timfördelningen.

Överstyrelsen finner det riktigt, att tyngdpunkten avgjort lagts på ämnets metodik och att dessutom dels teckning och ritteknik, dels psykologi och pedagogik fått en stark ställning, vilket är ägnat att avhjälpa några av de mest framträdande svagheterna i den nuvarande slöjdläro-utbildningen. Mot den tid, som anslagits till matematik, har överstyrelsen intet att erinra, och i engelska torde en veckotimme med koncentrationsläsning ge möjlighet att bland annat utöka elevernas kännedom om den tekniska terminologin och inte minst att låta dem stifta bekantskap med engelskspråkiga facktidskrifter inom ämnet. Överstyrelsen finner det också värdefullt, att en motsvarande frivillig undervisning anordnas i tyska. I övrigt bör helt generellt gälla, att den tid, som under seminarieutbildningen kan ägnas vissa moment av orienteringsämnen, inte mer än nödvändigt bör utnyttjas för repetition av sådant som eleverna enligt inträdesfordringarna redan tidigare skall ha gått igenom. Undervisningen bör inriktas på vad de blivande slöjdläroarna behöver i sin kommande verksamhet. Sålunda bör i modersmålet huvudvikten läggas på röst- och talvård och muntlig framställning liksom i fysik och kemi på elementär hållfasthetslära och avsnitt av betydelse för exempelvis ytbehandling. Däremot finner överstyrelsen en orientering i samhällslära eller i modern fysik, hur värdefull den i och för sig må vara, inte motiverad under den korta utbildningstiden vid slöjd-

lärarseminariet, i synnerhet som en sådan skulle till stor del innebära en repetition av vad som numera ingår i realskolans och enhetsskolans kurs. Den tid, som kan vinnas genom de här antydda nedskärningarna av den i betänkandet föreslagna kursplanen, bör främst ägnas åt att ge eleverna den utbildning i konst- och stilhistoria och över huvud den estetiska fost-
ran, som måste anses vara av väsentlig betydelse för en slöjdlärare.

Konstfackskolans styrelse förordar, i anslutning till sina här tidigare re-
dovisade synpunkter beträffande målsättningen, omfattande ändringar i
den i betänkandet framlagda timplanen och hävdar därvid att de mera all-
mänbildande ämnena givits alltför stort utrymme.

De konst- och stilhistoriska studierna bör utbrytas till ett särskilt ämne
omfattande minst 2 veckotimmar. Den i teckningen ingående tillämpade
teckningen samt kompositionsövningarna bör också få en framträdande
plats inom undervisningsplanen samt kompletteras med modellering. Enligt
styrelsens förmenande måste mycket stor vikt läggas vid dessa ämnen, som
i särskild hög grad tar sikte på att uppöva elevernas smakkänsla och ska-
pande förmåga. Därjämte bör anordnas undervisning i bostadskunskap,
omfattande minst 2 veckotimmar. Detta viktiga ämne, som också före-
kommer vid teckningslärarinstitutet, bör kompletteras med modellarbete
med tillverkning av fullt utrustade bostadsmodeller.

Därjämte vill styrelsen ifrågasätta, om det verkligen kan anses erfor-
derligt att i slöjdläro-utbildningen lägga så stor vikt, som utredningen gjort
vid sådana mera allmänbildande ämnen, som icke är av någon direkt bety-
delse för slöjdundervisningen. Som en jämförelse kan nämnas, att und-
ervisningsplanen för konstfackskolan överhuvudtaget icke upptar några äm-
nen av rent allmänbildande karaktär. Det förutsättes sålunda, att eleverna
före inträdet förskaffat sig den allmänbildning, som erfordras för att de
skall kunna tillgodogöra sig undervisningen och för att kunna göra sig
gällande ute i förvärvslivet. Styrelsen anser för sin del, att ämnena moders-
målet, samhällslära, matematik, engelska och tyska (frivilligt) böra slopas
på timplanen, medan ämnet fysik och kemi bör kunna inskränkas till 1
veckotimme och sammanföras med ämnet materiallära. Härigenom kan
antalet veckotimmar minskas med 9,5 timmar. Om så sker, föreligger icke
några svårigheter att i stället komplettera undervisningsplanen i enlighet
med styrelsens nyss angivna förslag.

I det föregående har redovisats förslagen från *överstyrelsen för yrkesut-
bildningen, 1955 års sakkunniga* och *kompetensutredningen* om en förkort-
ning av utbildningstiden till två terminer; i samband därmed har också
återgivits vad från dessa remissinstansers sida anförts om ändringar i
undervisningsplanen.

I vad gäller den i timplanen upptagna praktiska lärarutbildningen be-
farar *rektor för lärarhögskolan* att svårigheterna att samordna seminariets
undervisningsövningar med seminarieortens slöjdundervisning kommer att
bli ännu större än vad utredningen utgått ifrån; det torde bli praktiskt
taget omöjligt att därvid iakttaga allt det som enligt utredningen måste
beaktas. *Seminarieläraryöreningen* betecknar utformningen av den prak-
tiska lärarutbildningen såsom icke realistisk med hänsyn till de erfaren-
heter, som finns vid folkskoleseminarierna.

V. Personalorganisation m. m.

A. Utredningen

Till grund för beräkningen av behovet av lärarpersonal vid slöjdlärarseminariet vid full utbyggnad presenterar utredningen följande sammanställning över antalet lärartimmar per vecka och sammanlagt för 40 effektiva arbetsveckor (kap. 16):

modersmålet	10	400
samhällslära	7,5	300
matematik	10	400
fysik och kemi	20	800
engelska	5	200
psykologi och pedagogik	25	1 000
teckning	27,5	1 100
ritteknik	7,5	300
material-, verktygs- och maskinlära	7,5	300
slöjdmetodik	95	3 800

Vid beräkningen av lärarnas undervisningsskyldighet vid slöjdlärarseminariet bör man taga hänsyn till att dess läsår föreslagits bli längre än vid folkskoleseminarier m fl. läroanstalter är vanligt. Den föreslagna lästiden motsvarar 41,5 veckor, under det att läsåret till exempel vid läroverk frånsett tiden för inträdes- och flyttningsprövningar utgör 38 veckor. En motsvarande reduktion av undervisningsskyldigheten föreslås därför. (Exempel vid en tjänstgöring om 20 veckotimmar: 38×20 veckotimmar = 760 timmar. $760 : 41,5 = 18,3$. Avrundat 18 veckotimmar.)

För timplärarnas del medför lästidens förlängning inga problem i fråga om lönesättningen, om timarvodet beräknas efter undervisningstimme.

Utredningen föreslår inrättande av en ordinarie lektorstjänst i ämnet psykologi och pedagogik. Eftersom detta är ett centralt ämne vid seminariet och dess företrädare bör ha visat förmåga till självständig forskning i hithörande psykologiska och pedagogiska frågor, föreslår utredningen att läraren i ämnet skall ha lektorskompetens av samma slag som vid folkskoleseminarierna, d. v. s. han skall ha fullgjort disputationssprov. Utredningen erinrar om att i propositionen 1957:123 förordats samma kompetenskrav för lärarna i psykologi och pedagogik vid den nya typen av folkskoleseminarier, där småskollärarytbildning skall ske. Undervisningsskyldigheten bör med den föreslagna reduktionen sättas till 18—22 veckotimmar.

Vidare förordar utredningen två adjunktstjänster.

Med hänsyn till utbildningsstadiet vid seminariet anser sig utredningen icke böra föreslå högre kompetenskrav än adjunktskompetens för lärarna i modersmålet, samhällslära, matematik, fysik och kemi samt engelska. Undervisningsskyldigheten bör efter reduktion bli 20—24 veckotimmar. Intet av ämnena kan anses ensamt ge tillräckligt underlag för en adjunkts-

tjänst. Däremot bör det sammanlagda timtalet i matematik samt fysik och kemi kunna vara grundval för en adjunktstjänst i dessa ämnen. För den händelse det skulle visa sig omöjligt att besätta densamma, kan tjänstgöringen utan större olägenhet fördelas på flera timlärare. För seminariet är det emellertid en stor fördel, om en heltidstjänstgörande lärare kan erhållas, dels för vården av fysik- och kemiinstitutionerna, dels med hänsyn till läroanstaltens särpräglade typ, som gör det önskvärt att läraren hinner samla erfarenhet om undervisningens lämpliga utformning. Beträffande ämnena modersmålet, samhällslära och engelska vore det önskvärt om de kunde sammanföras till en ordinarie adjunktstjänst. Möter emellertid detta svårigheter på grund av ämneskombinationens ovanlighet, kan man tänka sig att uppdelas denna tjänstgöring på timlärare.

Utredningen räknar med en ordinarie teckningslärartjänst. Kompetenskrav för teckningslärare vid seminariet bör vara avgångsbetyg från teckningslärarinstitutet. Han bör helst ha erfarenhet från undervisningen i de olika skolformer, där de blivande slöjdlärarna kommer att verka. Timtalet i teckning är mer än tillräckligt för en lärartjänst i ämnet. En ordinarie teckningslärartjänst bör inrättas, vilken bör vara en övningslärartjänst. Visserligen kommer teckningslärarens undervisning att ha mycket direkt anknytning till de blivande slöjdlärarnas undervisningsmetoder, men man torde dock ej kunna anse tjänsten som en ren metodiktjänst. För lönesättningen ifrågakommer jämförelse med teckningslärarna vid folkskoleseminarierna, vilka är placerade i Ao 19. Ämnet får emellertid anses ha en mer central ställning vid slöjdlärarseminariet och tjänsten blir ej där förbunden med någon tjänstgöring i övningsskola. Lämpligare som jämförelse är därför lektorstjänsten i teckningsundervisningens metodik vid lärarhögskolan i Stockholm, vilken är placerad i lönegrad Ao 21. Tjänsten vid slöjdlärarseminariet torde fordra lika höga kvalifikationer som denna. Den verkliga undervisningsskyldigheten för en ordinarie teckningslärare vid folkskoleseminarium är numera 27 veckotimmar, under det att lektorerna i övningsämnenas metodik vid lärarhögskolan har en undervisningsskyldighet av omkring 750 undervisningstimmar. En undervisningsskyldighet av 27 veckotimmar blir, reducerad enligt förut angivna grunder, 25 veckotimmar. Undervisningsskyldigheten i ämnet teckning vid slöjdlärarseminariet torde kunna sättas till 23—25 veckotimmar.

Fyra lärartjänster föreslås för undervisning huvudsakligen i slöjdmetodik; av dessa tjänster bör tre vara ordinarie och en extra ordinarie. Undervisningen i slöjdmetodik samt i material-, verktygs- och maskinlära borde helst meddelas av samma lärare på grund av ämnenas nära samband med varandra. I varje fall borde principiellt kompetenskrav, undervisningsskyldighet och lönesättning vara lika för dessa ämnen. Slöjdmetodiken är emellertid det viktigaste ämnet och ett av seminariets huvudämnen. Det gäller därför först att undersöka vilka krav detta ämne ställer på den som

skall undervisa däri. En lärare i slöjdmetodik bör ha framstående teknisk skicklighet, god lärarerfarenhet och teoretisk skolning i ämnets pedagogiska bakgrund. Det kan knappast förutsättas att en och samma lärare har så grundlig utbildning i alla förekommande slöjdarter, träslöjd, metallslöjd, mångsidig slöjd och materielslöjd, att han är skickad att undervisa i samtliga dessa. Det bör därför vid val av lärare i slöjdmetodik tillses att kompetenta undervisare i samtliga slöjdformer finns representerade bland seminariets lärare. Vid slöjdlärarytbildningens nuvarande läge i Sverige är det emellertid svårt att ställa upp några formella kompetenskrav för seminariets lärare i slöjdmetodik. Kallelseförfarande torde tills vidare böra tillämpas. Tjänsterna kan förutsättas bli tillsatta successivt allt eftersom seminariet utbygges. De som planerar att söka sådan tjänst, kan möjligen förväntas komplettera sin utbildning, exempelvis genom att taga akademiskt betyg i något lämpligt ämne eller genom att bedriva fackstudier i in- eller utlandet. — Vid lärarhögskolan i Stockholm finnes en lektor i slöjdundervisningens metodik i lönegrad Ao 19 med en undervisningsskyldighet av omkring 750 undervisningstimmar. Eftersom ämnet får en mer central ställning vid slöjdlärarytseminariet än vid lärarhögskolan bör lärarna i slöjdmetodik vid seminariet få en högre lönegradsplacering än denne lektor. Undervisningsskyldigheten bör sättas till 23 veckotimmar. Vid seminariet bör vid full utbyggnad finnas inrättade tre ordinarie lärartjänster i slöjdmetodik och en e. o. sådan tjänst. Vid tillsättandet bör ämnets olika sidor beaktas, så att i första hand metodiken för träslöjd och metallslöjd får sina särskilda representanter. Undervisningen i material-, verktygs- och maskinlära bör läggas in i slöjdmetodiklärarnas tjänstgöring.

I fråga om rektorstjänsten vid seminariet gäller enligt utredningens mening i än högre grad än beträffande slöjdmetodiken att det är svårt att ställa bestämda kompetenskrav. Det bör överlämnas åt skolöverstyrelsen att föreslå lämplig person, utan att det på förhand anges, om rektors huvudsakliga meritering bör ligga på slöjdens eller den teoretiska utbildningens område. I en framtid, då seminariets elever ett antal år varit verk samma inom undervisningen, kan seminariets rektor sökas även inom deras led och vanligt ansökningsförfarande tillämpas. — Rektorstjänsten blir mycket krävande, ej endast i uppbyggnadsskedet. Förutom de vanliga rektorsgöromålen får rektor ett omfattande arbete med att organisera och ha tillsyn över hospitanttjänstgöringen. Överhuvudtaget blir rektor den, som skall hålla samman de olika elementen i utbildningen till en helhet. Det är omöjligt att knyta rektorsgöromålen till någon lärartjänst mot arvodesersättning, utan en verklig rektorstjänst måste inrättas. För rektorstjänstens löneplacering torde jämförelse böra ske i första hand med rektorstjänsten vid konstfackskolan. Undervisningsskyldigheten bör sättas till 5 veckotimmar. Denna tjänstgöring får förläggas allt efter den blivande

rektorns ämnesområde men torde ej komma att inverka på de gjorda beräkningarna av antalet lärartjänster vid seminariet.

I lärarnas tjänstgöringsskyldighet bör enligt utredningens uppfattning ingå även vissa särskilda uppgifter.

Det föreslagna intagningsförfarandet kommer att innebära åtskilligt arbete för de däri deltagande lärarna. Rektor torde komma att anlita andra lärare till hjälp vid granskning av ansökningshandlingarna. Därefter följer de muntliga inträdesproven, som för de medverkande lärarna innebär en tidsåtgång redan för själva proven av omkring 20 respektive 30 timmar. För dessa uppgifter torde lärarna i teoretiska ämnen på grund av sin fåtalighet bli relativt mer hårt anlitade än övriga lärare.

Lärarna i slöjdmotodik skall aktivt medverka i den praktiska lärarutbildningen genom samarbete med handledarna och övervakning av elevernas sätt att fullgöra arbetet.

Hospitanttjänstgöringen skall organiseras av rektor, som även skall ha viss tillsyn över densamma. För detta har ett särskilt arvode beräknats åt honom. Rektor bör dock ha möjlighet att då så är nödvändigt anlita lärare i slöjdmotodik som hjälp vid övervakningen. Detta torde få ingå i lärarnas tjänstgöringsskyldighet.

Sedan den undervisning, som belöper på de föreslagna lärartjänsterna frånräknats, beräknas vid full utbyggnad av seminariet återstå följande antal timlärartimmar, nämligen 120 timmar i psykologi och pedagogik, 240 i matematik, fysik och kemi, 100 i teckning ävensom 420 i slöjdmotodik samt material-, verktygs- och maskinlära.

För undervisningen i ritteknik liksom i de frivilliga ämnena tyska, musik och gymnastik beräknas också timlärare tas i anspråk. Den enligt undervisningsplanen i slöjdmotodiken ingående undervisningen i hälsovård avses äga rum huvudsakligen i form av föreläsningar, dock med någon övning i förbandsläggning o. dyl. Till detta bör anlitas läkare eller annan sakkunnig person.

I seminariets verksamhet kommer enligt utredningens förslag att anlitas två kategorier *h a n d l e d a r e*, nämligen dels slöjdlärare vid skolor på seminarieorten eller i dess närhet, vilka tar emot lärarkandidaterna för auskultationer, övningar och undervisningsserier, dels slöjdlärare vid skolor på andra orter, vilka handleder lärarkandidaterna under hospiteringsterminen. Den förra gruppen handledare beräknas av utredningen omfatta 16 slöjdlärare, vars undervisning till omkring en tredjedel blir kombinerad med handledning av seminariets elever; härtill kommer vissa mera sporadiskt för handledning anlitade lärare (bland annat för auskultationer i andra ämnen än slöjd) i en omfattning som beräknats motsvara två fullt utnyttjade handledare. Antalet hospitanthandledare blir beroende av bland annat det för olika terminer varierande antalet lärarkandidater.

I fråga om personal i övrigt vid slöjdlärarseminariet räknar utredningen med en vaktmästartjänst, medel för biträdes hjälp på rektors-expeditionen samt till arvoden åt bibliotekarie, seminarieläkare och seminariesköterska (se kap. 23).

Medlen till biträdes hjälp avses bland annat till bestridande av lön för en biträdestjänst. Om grunden för medelsberäkningen anger utredningen följande.

Anslagsbeloppet till personal för biträde å rektorsexpeditionen har beräknats med ledning av vad som vid tidpunkten för betänkandets framläggande gällde vid folkskoleseminarierna. Sålunda har ett belopp av 1 250 kronor beräknats för varje klassavdelning och 200 kronor för varje handledare under seminarietiden. Därtill kommer ett belopp av 25 kronor per elev för organiserande av hospitanttjänstgöringen. Under seminariets utbyggnadstid bör beloppen sättas något högre än de som erhålles enligt nämnda beräkningsgrunder.

Arvode till seminarieläkaren beräknas i anslutning till bestämmelserna för lärarhögskolan i Stockholm, vilket torde innebära att utredningen för slöjdlärarseminariets elever, i analogi med vad som gäller för lärarhögskolans mellanskollärarkandidater, räknar med anordnande av förebyggande hälsovård. I detta sammanhang torde få redovisas vissa av utredningen i övrigt föreslagna förmåner för eleverna vid slöjdlärarseminariet. Sålunda förordas, att eleverna skall kunna erhålla såväl studielån som stipendier enligt de regler för statlig studiehjälp, som gäller för folkskoleseminarierna och vissa andra lärarutbildningsanstalter (kap. 20). Eftersom avsikten är att slöjdlärarseminariets elever ej skall åtnjuta ersättning under hospitantterminen, blir de, framhåller utredningen, även för denna tid berättigade till studielån och stipendier på samma sätt som vid seminarie-terminerna. Om de skulle få ett vikariatsförordnande under hospitanttiden, kan avdrag lätt göras på studielån och stipendium. Ett stort antal av eleverna vid slöjdlärarseminariet torde komma att vara i den situationen, att även stipendium kan utgå enligt de eljest tillämpade grunderna härför. Vid beräkningen av medel för årliga omkostnader för seminariet upptar kommittén också en post för bidrag till studiebesök, avsedd dels för resor för eleverna vid auskultering och serieövningar på annan ort, dels för anordnande av studieutfärder. Några närmare grunder för medlens användning anges ej.

I detta avsnitt torde slutligen få upptagas utredningens uttalanden i fråga om seminariets ledning (kap. 19).

Seminariets verksamhet bör framdeles regleras genom en av Kungl. Maj:ts utfärdad stadga. Då läroanstalten till organisation och verksamhet delvis är en nyskapelse, torde i många detaljfrågor erfarenheten få utvisa den lämpligaste ordningen. Utredningen har därför icke utarbetat något för-

slag till stadga utan ansett, att tills vidare endast provisoriska bestämmelser bör utfärdas angående seminariets verksamhet och administration.

Utredningen föreslår, att seminariets centrala ledning skall utövas av skolöverstyrelsen.

Seminariet bör inordnas under ett centralt ämbetsverk, såsom fallet är med exempelvis folkskoleseminarierna och statens skolköksseminarium, vilka står under skolöverstyrelsens ledning, samt konstfackskolan med teckningslärarinstitutet, som står under ledning av överstyrelsen för yrkesutbildning. Här uppkommer till en början frågan om det är mest lämpligt att förlägga seminariet till skolöverstyrelsens eller överstyrelsens för yrkesutbildning förvaltningsområde. Slöjdläroarnas utbildning och framtida verksamhet har naturlig anknytning i båda riktningarna. Därest utbildningen av lärare i hushållsgöromål och kvinnlig slöjd, vilken nu tillhör skolöverstyrelsens område, skulle, såsom föreslagits av 1953 års lärarinneutbildningskommitté, förläggas under ledning av överstyrelsen för yrkesutbildning, kunde detta för likformighetens skull fordra att även slöjdläroarseminariet ställdes under överstyrelsens för yrkesutbildning ledning. Hushålls- och textilläroarna kommer emellertid att tjänstgöra inom yrkesutbildningen i mycket större utsträckning än som kan tänkas för slöjdläroarnas del. De senares verksamhet blir i huvudsak förlagd till läroanstalter som tillhör skolöverstyrelsens förvaltningsområde. Slöjdläroarutredningen finner det av anförda skäl lämpligast, att seminariet förläggas under skolöverstyrelsens ledning.

Den närmaste ledningen av seminariet bör vara anförtrödd åt dess rektor. Dessutom bör finnas ett på vanligt sätt sammansatt lärarkollegium.

Slöjdläroarutredningen har övervägt om seminariet borde ställas under ledning av en egen styrelse. Med hänsyn till seminariets ringa storlek anser sig utredningen dock inte böra föreslå någon sådan styrelse; seminariet bör ställas direkt under skolöverstyrelsens inseeende.

I betänkandet anges också i korthet vissa huvudpunkter i fråga om seminariets pedagogiska ledning genom ett närmare angivande av rektors och lärarkollegiets uppgifter.

Timplan för seminariet bör enligt de sakkunnigas mening fastställas av Kungl. Maj:t, medan kursplaner åtminstone tills vidare anses lämpligen böra fastställas av skolöverstyrelsen på förslag av rektor, i förekommande fall efter hörande av lärarkollegiet.

B. Remissyttranden

Utredningens förslag beträffande *l ä r a r k å r e n* vid slöjdläroarseminariet föranleder på vissa punkter erinringar från remissinstansernas sida.

Beträffande rektorstjänsten kritiserar *skolöverstyrelsen* och *överstyrelsen för yrkesutbildning* utredningens uttalande att vid lönesättningen jämförelse bör göras med rektorstjänsten vid konstfackskolan. Enligt skolöverstyrelsens mening bör jämförelsen snarare gälla rektor vid hushållssemina-

rium. *Rektor för lärarhögskolan* anser att ett eventuellt tilläggsarvode för seminariets rektor ej bör knytas till en viss del av rektors arbetsuppgifter utan utgå såsom avlöningsförstärkning. Rektors undervisningsskyldighet bör enligt *statskontorets* mening ej sättas lägre än för rektor vid statens skolköksseminarium, d. v. s. 8—12 veckotimmar.

Statskontoret anser en adjunktstjänst tillfyllest för undervisningen i ämnet psykologi och pedagogik. *Kompetensutredningen* finner kravet på lektorskompetens i nämnda ämne befogat men anser ej tillräckliga skäl föreligga att upprätthålla krav på disputation. Enligt *överstyrelsen för yrkesutbildning* bör fullgjort disputationsprov krävas.

Rektor för lärarhögskolan framlägger vissa synpunkter beträffande teckningslärartjänsten och lärartjänsterna i slöjdmetodik.

När utredningen förklarar, att ämnet teckning får anses ha en mer central ställning vid slöjdlärarseminariet än vid folkskoleseminarierna, förbiser den uppenbarligen, att folkskoleseminarierna utbildar lärare i teckning. Utredningens slutsats, att teckningslärartjänsterna vid folkskoleseminarierna inte skulle fordra lika höga kvalifikationer som teckningslärartjänsten vid slöjdlärarseminariet blir därför ohållbar. Det kan också ifrågasättas, om de tre lärartjänsterna i slöjdmetodik vid seminariet kräver större kvalifikationer än lektorstjänsten i manlig slöjd vid lärarhögskolan. Även lektorn vid lärarhögskolan är lärare i slöjdmetodik och bär därjämte ansvaret för hela lärarutbildningen i ämnet vid lärarhögskolan.

Undervisningsskyldigheten för teckningsläraren anses av *statskontoret* böra vara densamma som för teckningslärare vid folkskoleseminarium.

Skolstyrelsen i Linköping menar att heltidstjänster borde kunna inrättas även beträffande de föreslagna timlärartjänsterna i modersmålet, samhällslära, engelska, tyska, teckning, musik och gymnastik genom fyllnadstjänstgöring på enhetsskolans högstadium, en anordning som skulle medföra betydande fördelar inte bara för skoldistriktet utan även för slöjdlärarseminariet.

Utredningens rekommendation av kallelseförfarande vid tillsättningen av vissa tjänster kritiserar av *överstyrelsen för yrkesutbildning, fackläraryrkesförbundet* och *skolstyrelsen i Linköping*.

Om förslaget om studiehjälp för seminariets elever anför *studiehjälpsnämnden* följande.

Nämnden finner naturligt, att eleverna i ett blivande slöjdlärarseminarium erhåller samma slag av studiehjälp, som elever i andra lärarutbildningsanstalter kan erhålla d. v. s. studielån och stipendier, och nämnden tillstyrker sålunda utredningens förslag, att seminariet i fråga upptages i den till studiehjälpsförfattningen fogade förteckningen över läroanstalter vilkas elever jämte studielån kan erhålla stipendium. Huruvida och i vilken utsträckning studiehjälp skall utgå under elevs hospitanttermin beror på storleken av den inkomst eleven därvid erhåller och får sålunda avgöras från fall till fall vid behandling av ansökningar om studiehjälp. Kostnaden för

studiehjälpen vid seminariet kan med hänsyn härtill och andra ovissa faktorer icke med någon säkerhet bedömas men bör, i jämförelse med läroanstalter med ungefärligt lika stort antal elever som det föreslagna seminariets röra sig omkring 200 000 kronor, varav lån omkring 170 000 kronor och resten stipendier.

Frågorna om seminariets ledning föranleder vid remissbehandlingen endast ett par kommentarer.

Statskontoret anser att, om ett självständigt slöjdlärarseminarium nu beslutas, detta — liksom konstfackskolan — tills vidare bör vara inordnat under överstyrelsen för yrkesutbildning; det slutliga ställningstagandet till frågan bör anstå till dess 1955 års sakkunniga slutfört sitt utredningsuppdrag om yrkesutbildningens centrala ledning.

Skolstyrelsen i Linköping förordar inrättande av en särskild styrelse för slöjdlärarseminariet, bestående av fyra till sex ledamöter, av vilka halva antalet bör utses av Kungl. Maj:t och återstoden av stadsfullmäktige i Linköping.

VI. Seminariets förläggning. Byggnadsfrågor

A. Utredningen

I betänkandets sjuttonde kapitel tar slöjdlärarytredningen till närmare prövning upp frågan om seminariets förläggning, ehuru det redan tidigare i betänkandet framgått att utredningen avser att föreslå förläggning till Linköping.

Utredningen erinrar om att i dess direktiv anförts att seminariet ej borde förläggas till Stockholm. I likhet med vad som uttalats i direktiven, konstaterar också utredningen att en förläggning till egendomen Nääs av olika skäl ej är lämplig.

Slöjdlärarytredningen föreslår sålunda, att seminariet förläggas till Linköping och att därvid utnyttjas de lokaler, som blir lediga, när folkskoleseminariet för kvinnliga elever i Linköping, enligt beslut vid 1957 års riksdag, nedlägges vid utgången av budgetåret 1958/59.

Utredningen finner Linköping lämplig som förläggningsort med hänsyn till det geografiska läget, stadens storlek och dess väl utvecklade skolväsende. I staden finns bland annat folkskoleseminarium, högre allmänt läroverk, kommunal flickskola, högre tekniskt läroverk, yrkesskolor av god standard och en statlig försöksskola. Försöksverksamhet med nioårig enhetsskola är anordnad i Linköping och denna verksamhet beräknas vara fullt genomförd läsåret 1959/60. Allt detta gör att man kan räkna med att ha tillgång till lämpliga timlärare, vilket är betydelsefullt för en läroanstalt av slöjdlärarseminariets ringa omfattning.

Kvinnliga folkskoleseminariet har ett i förhållande till skolornas slöjd-

salar lämpligt läge. Avståndet inbördes mellan de skolor, som skall knytas till seminariets praktiska lärarutbildning, är ej så långt att det hindrar en smidig anpassning av auskultationer och undervisningsövningar till undervisningen i övrigt vid seminariet. Slöjdundervisningen i Linköping handhas redan så gott som helt av övningslärare, endast en ringa del av folkskollärare, varför antalet möjliga handledare blir relativt stort. Endast ett fåtal städer kan i detta avseende erbjuda samma möjligheter som Linköping.

Möjligheterna att i Linköping och närliggande städer anordna den praktiska lärarutbildning, som enligt förslaget skall ske under de två terminerna vid seminariet, har något berörts i ett tidigare redovisat avsnitt av betänkandet. Här torde vidare få i korthet redovisas vissa närmare uppgifter på denna punkt, hämtade ur betänkandets bilaga 4 och tabell IX.

Utredningen har ansett sig kunna utgå från att flertalet av lärarna vid enhetsskolan i Linköping kan utnyttjas som handledare och att de skall vara villiga härtill. Det bör dock finnas en viss marginal med hänsyn till att vissa slöjdlärare av olika anledningar kan beräknas icke komma att medverka som handledare. Skolstyrelsen i Linköping har meddelat, att i Linköpings skoldistrikt antalet manliga slöjdlärare under de närmaste tio åren beräknas till minst 16 med nuvarande timfördelning i klasserna 4—8. Om antalet veckotimmar i slöjd i klass 4 kan utökas till 4 i stället för 2 som för närvarande, beräknas antalet slöjdlärare till minst 18 samt till 19—20, om övningslärare kan överta viss del av småslöjden i klass 3. Härtill kommer ytterligare en slöjdlärartjänst vid högre allmänna läroverket i staden. Siffran 16 avser antalet lärare höstterminen 1957. Enhetsskolans åttonde klass var då införd i två överlärardistrikt, varjämte frivillig åttonde klass, folkskolans högre avdelning, förekom i fyra distrikt. Åttonde klassen på högstadiet införes över hela staden höstterminen 1958 och nionde klass höstterminen 1959. Hösten 1958 torde alltså vissa timmar tillkomma för klass 8. Därjämte beräknas timtalet i klass 4 kunna ökas till 4 efter tillkomsten av nya slöjdlokaler. Höstterminen 1959 tillkommer i och med det fullständiga införandet av klass 9 ytterligare frivillig slöjd i klass 9 a samt slöjdtimmar i allmänpraktisk verkstad och hjälpklass 9. Därjämte tillkommer trä- och metallgrenar i klass 9 y, vilka i Linköping kommer att förläggas till yrkesskolorna.

Med utgångspunkt i förhållandena höstterminen 1957 beträffande tillgången på handledartimmar vid skolorna i Linköping har utredningen gjort en beräkning av balansen mellan behov och tillgång på handledare under tiden från och med höstterminen 1959 till och med höstterminen 1962, varvid alltså ej tagits hänsyn till den förbättring av underlaget, som enligt vad nyss angivits under läsåren 1958/59 och 1959/60 kommer att inträda huvudsakligen genom enhetsskolans expansion. Vid beräkningen har man utgått ifrån att 35 procent av klassundervisningen skall kunna belastas med auskultationer och serieövningar, ett tal som dock anses ligga något för högt. Det i tabellform redovisade resultatet av beräkningen utvisar för vissa terminer en brist på handledartimmar enligt följande: för höstterminen 1960 288 timmar i träslöjd och 480 i metallslöjd, för vårterminen 1961 270 timmar i metallslöjd, för höstterminen 1961 180 timmar i metallslöjd samt för höstterminen 1962 288 timmar i träslöjd och 480 timmar i metall-

slöjd. Timtalet för auskultationer och serieövningar kommer att variera vid den föreslagna intagningen av 72 elever per termin vartannat läsår och 48 elever per termin vartannat. Svårigheten att få timtalen hos handledarna att räckta till blir störst, då antalet elever som går andra terminen är 72 och detta särskilt på höstterminen, då antalet undervisningstimmar i skolorna blir lägre. Under en tidscykel på 4 terminer uppkommer brist på handledartimmar i träslöjd endast var fjärde termin och då av så liten storlek, att den ej behöver beröra serierna utan kan kompenseras genom att en del av auskultationerna förläggas på annat sätt. I metallslöjd uppkommer brist 3 av de 4 terminerna och denna är av sådan storlek, att åtminstone 2 av terminerna en serie i metallslöjd behöver placeras på annat sätt.

Om den tomtmark och de lokaler, som nu tillhör folkskoleseminariet för kvinnliga elever, och dessas utnyttjande vid slöjdlärarseminariet anför utredningen i huvudsak följande.

Kvinnliga folkskoleseminariets byggnader tillhör staten och är belägna på den s.k. gamla seminarietomten, d. v. s. tomterna nr 3 och 4 inom kvarteret Djäknen. Tomtmarken tillhör staten. Den är centralt belägen och omfattar cirka 13 200 kvm. Å samma tomt ligger den *gamla seminariebyggnaden*, som numera används av länsstyrelsen. Kvinnliga folkskoleseminariet är inrymt i tre olika byggnader för vilka här skall redogöras.

Huvudbyggnaden är ett tvåvåningshus av sten, som uppfördes åren 1947—1948 för det då nyinrättade kvinnliga folkskoleseminariet. I denna byggnad finns sex klassrum, varav ett är inrett som fysiksal, samt rektorsexpedition, bibliotek m. m. och vissa utrymmen i källaren, som endast delvis är utgrävd. Ehuru seminariet var avsett att vara ett provisorium, har byggnaden fått ett gediget utförande och är funktionsduglig och hållbar.

Vidare finns en *gymnastiksalsbyggnad*, som tillhört det gamla, nu utrymda seminariet. I denna byggnad finns dels en gymnastiksal med modern inredning, som anskaffades år 1948, samt omklädningsrum, dels en kemisal och en kombinerad tecknings- och biologisal. Byggnaden är uppförd av sten och i gott stånd.

Dessa två byggnader lämpar sig synnerligen väl för slöjdlärarseminariet. De befintliga lokalerna blir samtliga utnyttjade på ett lämpligt sätt. Seminariet är avsett att vid full utbyggnad ha 5 klasser om vardera 24 elever. De 5 klassrummen blir därför behövliga. Fysik- och kemisalarna är också nödvändiga. Den i gymnastikbyggnaden inrymda tecknings- och biologisalen kan utnyttjas som sal för småslöjd och i viss utsträckning som teckningssal. Ämnet teckning skall emellertid ha 7 veckotimmar och fordrar därför ytterligare en teckningssal, som också bör få bättre biutrymmen med hänsyn till de olika verksamhetsgrenar som ingår i en modern teckningsundervisning och som slöjdlärarna bör känna väl till.

De för seminariet nödvändiga undervisningslokaler som ej ryms i de befintliga byggnaderna är den nämnda teckningssalen samt slöjdsalar med biutrymmen. Någon samlingssal finns ej heller men för detta ändamål torde, liksom för närvarande, en närbelägen församlingssal kunna få hyras.

Den tredje byggnad, en *träbarack*, som kvinnliga folkskoleseminariet disponerar och som används bland annat vid musikundervisningen, går ej att använda för slöjdlärarseminariets lokalbehov. Den färdigställdes år 1948 för vägförvaltningen och har senare övertagits av folkskoleseminariet. Den

beräknas vidare ha en total brukningstid av högst 20 år. Dess konstruktion, rumshöjd samt dagerbelysning gör att den ej kan användas som undervisningslokal för något ämne som ingår i programmet. Byggnadsstyrelsen kommer att undersöka möjligheten att disponera byggnaden för annat statligt ändamål.

Utredningen har i fråga om lokalernas och tomternas användning samråd med byggnadsstyrelsen, varjämte överläggningar hållits med Linköpings stads myndigheter. Härvid har framkommit, att Linköpings stad önskade förvärva den del av tomtmarken, där gamla seminariebyggnaden är belägen, för att skaffa ökat utrymme åt de å angränsande tomt förlagda yrkesskolorna. Byggnadsstyrelsen torde anse, att en sådan försäljning under vissa förutsättningar vore möjlig och att statens återstående tomtmark bleve väl utnyttjad genom slöjdlärarseminariets förläggning dit. För slöjdlärarseminariet skulle enligt de förda diskussionerna återstå omkring 8 300 kvm av tomtmarken, vilket enligt slöjdlärarytredningens mening är tillräckligt, men utgör ett minimibehov. Den mark, som blir disponibel för andra ändamål, blir omkring 4 900 kvm.

Utredningen räknar alltså med att för slöjdlärarseminariet skall tas i anspråk det nuvarande folkskoleseminariets huvudbyggnad och gymnastiksalsbyggnad. Därjämte föreslås uppförande av en tillbyggnad.

I de befintliga lokalerna behöver endast vissa mindre ändringsarbeten utföras. I gymnastikbyggnaden bibehålles kemisalen för sitt ändamål. Den nuvarande tecknings- och biologisalen disponeras som sal för småslöjd och teckning. Denna sal minskas för att vinna utrymme för lärarrum och utställning av färdiga arbeten samt för toaletter. I huvudbyggnaden föreslås inga andra ändringsarbeten än att en korridor utgräves i källaren för anslutning till källarutrymmet under tillbyggnaden.

Genom byggnadsstyrelsens förmedling har av arkitekten Å. Porne utförts förslagsritningar beträffande den avsedda tillbyggnaden, vilken skulle rymma tre slöjdsalar och en teckningssal jämte biutrymmen samt bibliotek, läsrum för eleverna och vissa förvaringsutrymmen.

Enligt förslagsritningarna skulle de nytillkommande lokalerna inrymmas i en envånings tillbyggnad förlagd i vinkel med klassrumsbyggnaden. Dubbelkorridorsystem har tillämpats, vilket i förening med att utrymmena lagts i ett plan gör tillbyggnaden relativt billig. Samtliga de lokaler, där specialinredning och särskild utrustning behövs, d. v. s. slöjdsalarna med maskinverkstad, ytbehandlingsrum etc. samt huvudlokalen för teckningsundervisningen med dess verkstad, har kunnat samlas i tillbyggnaden. I föreningsledet mellan tillbyggnaden och klassrumsbyggnaden har plats kunnat beredas för ett väl behövt läsrum för eleverna. (Folkskoleseminariet har för närvarande intet annat elevrum än skyddsrummet, som saknar dagerbelysning.) Dessutom har slöjdlärarseminariets bibliotek förlagts emellan klassrumsbyggnaden och byggnaden för slöjdsalar och teckningssal, vilket torde vara en fördelaktig placering.

De tre slöjdsalar, som ingår i tillbyggnaden, utgör ett minimum och kommer att bli hårt utnyttjade. För att kunna tjäna slöjdundervisningen på den nivå, det här är fråga om, måste de ha modern utrustning och förses

med sådana maskiner som de blivande slöjdlärarna kan komma att använda vid sin undervisning. Lokalernas storlek är beräknad med hänsyn till denna utrustning och till att det här gäller vuxna elever. Träslöjdsalarnas storlek är 75 respektive 60 kvm. Den större salen är avsedd att i första hand utnyttjas för mångsidig slöjd och det extra utrymmet är beräknat för den utrustning som behövs för detta ändamål. Metallslöjdsalen är beräknad till omkring 85 kvm, vilket torde vara nödvändigt med hänsyn till maskinutrustningen. Teckningssalen har föreslagits till 100 kvm, emedan den blir det enda utrymme inom skolan som kan användas som samlingslokal; den förut nämnda församlingssalen kan ej beräknas alltid stå till förfogande.

Slöjdsalarna och huvudsalen för teckning har enligt förslaget förlagts i så nära anslutning till varandra, att kombinerade arbetsprocedurer och samverkan mellan ämnena kan ske på ett smidigt sätt.

Vaktmästarbostad saknas vid folkskoleseminariet för kvinnliga elever och utredningen har ej heller inbegripit sådan i förslaget till tillbyggnad, men förutsätter, att bostad i hyreshus genom stadens försorg ordnas för vaktmästaren i skolans närhet.

Några planeringsarbeten på tomten erfordras ej för närvarande.

B. Remissyttranden

Förslaget att förlägga slöjdlärarseminariet till Linköping biträdades så gott som enhälligt i remissyttrandena. I några enstaka fall beklagas att inte Stockholm respektive Näås ansetts kunna komma i fråga.

Lokaliseringsutredningen har »under förhandenvarande förhållanden» ingen erinran mot den föreslagna förläggningen till Linköping, men synes se det som en brist att i betänkandet inte närmare diskuterats andra alternativ för förläggningen eller en eventuell uppdelning på två läroanstalter.

Svårigheter att, i varje fall till en början, till Linköpings skolor i erforderlig utsträckning kunna förlägga den praktiska lärarutbildningen befaras emellertid av några remissinstanser. I dessa hänseenden uttalar sig sålunda *rektor för lärarhögskolan och skolöverstyrelsen*. Överstyrelsen förordar därför för de två första läsåren en något mindre elevintagning till seminariet än utredningen tänkt sig, nämligen endast två klasser varje termin, så att seminariet under denna tid inte kommer att omfatta mer än 96 elever.

Svårigheten att få utrymme för den praktiska lärarutbildningen elimineras enligt överstyrelsens mening inte helt av att man med stöd av senare beräkningar kan utgå från att Linköping redan läsåret 1959/60 kommer att ha 20—23 slöjdlärare. Överstyrelsen finner det inte realistiskt att räkna med att hundraprocentigt kunna för serierna utnyttja dessa. Det är ytterst osäkert, om samtliga är villiga att ställa sig till förfogande som handledare och dessutom är lämpliga för en sådan uppgift, då de hittills inte sökt eller fått sina tjänster med hänsyn härtill. Dessutom tillkommer mycket stora schematekniska samordningssvårigheter. Utredningen har varit medveten om dessa problem och räknat med att i någon utsträckning kunna förlägga serierna till skolor i Norrköping, Mjölby och Motala. Givetvis är detta möjligt, men det innebär avsevärda nackdelar.

Skolstyrelsen i Linköping berör i sitt yttrande också frågan om underlaget i stadens skolor för den praktiska lärarutbildningen.

Skolstyrelsen betonar svårigheten att uppskatta det faktiska slöjdläraryrket i enhetsskolan, innan denna skolform i sin helhet genomförts, i synnerhet som den obligatoriska slöjdundervisningen på högstadiet sammanlagt endast omfattar tre veckotimmar, medan tillvalet av praktiskt ämne och fritt valt ämne är helt frivilligt från elevernas sida. Med reservation för brister i primärmaterialet och andra valtendenser, som kan framkomma, då eleverna får flera valmöjligheter såväl beträffande praktiskt ämne som fritt valt arbete, kan antalet lärartjänster vid enhetsskolorna i manlig slöjd uppskattas till 20—23 från och med läsåret 1959/60. Det torde därför vara möjligt att inom staden öka antalet handledare utöver 16. Distriktet torde senast 1961 förfoga över 8 metallslöjdsalar eller skolverkstäder. Vid denna tidpunkt kan antalet handledare i metallslöjd utökas, vilket måste anses särskilt önskvärt med hänsyn till den relativt hårda belastningen med undervisningsövningar, som kommer att träffa denna slöjdart.

Möjligheter att förlägga auskultationer till såväl allmänpraktisk verkstad som specialklasser på högstadiet torde också komma att föreligga.

I fråga om seminariets lokalbehov anser *skolöverstyrelsen* det uppenbart otillräckligt att inte räkna med andra lokaler för elevernas självstudier och fritid än ett enda läsrum; byggnadskalkylerna bör justeras med hänsyn härtill. Överstyrelsen understryker dock i detta sammanhang att visst utrymme kan vinnas genom en konsekvent tillämpning av ämnesrumssystem.

Beträffande den föreslagna förläggningen till Linköping, med utnyttjande av folkskoleseminariets för kvinnliga elever lokaler har *byggnadsstyrelsen* inte någon erinran, då det synes att man där genom en mindre om- och tillbyggnad skulle kunna erhålla lämpliga lokaler för ett slöjdläraryrkesseminarium. Prövning av någon alternativ förläggning har icke ingått i slöjdläraryrkesutredningens uppdrag till byggnadsstyrelsen. Mot i betänkandet framlagda preliminära förslag för om- och tillbyggnader har byggnadsstyrelsen intet att erinra.

VII. Kompetensfrågor och vissa övergångsförhållanden

A. Utredningen

Den som erhållit avgångsbetyg från slöjdläraryrkesseminariet bör i och med detta uppnå sådan speciell b e h ö r i g h e t till slöjdläraryrket, som avses i 18 § övningslärarstadgan. Utredningen föreslår därför att 1 mom. d) av nämnda paragraf erhåller följande ändrade lydelse: »Sökande skall hava erhållit avgångsbetyg från slöjdläraryrkesseminariet i Linköping.» (Kap. 21.)

Utredningen ger därjämte förslag till vissa övergångsbestämmelser beträffande behörigheten och utgår då, när vissa tidpunkter anges, ifrån att slöjdläraryrkesseminariet träder i verksamhet från och med höstterminen 1959,

varvid den första lärarexaminationen vid seminariet kommer att ske vid slutet av höstterminen 1960. Två typer av behörighet av övergångskaraktär föreslås av utredningen. Den första syftar på sådana slöjdlärare, som redan erhållit skolöverstyrelsens behörighetsförklaring enligt nu gällande föreskrifter eller också senast sommaren 1959 påbörjat utbildning på Nääs för uppnående av sådan behörighet. För dessa bör övergångsstadgandet få följande lydelse.

Behörig att söka och innehava tjänst i manlig slöjd är jämväl den som erhållit en grundlig praktisk och pedagogisk utbildning och av skolöverstyrelsen enligt övningslärarstadgans tidigare bestämmelser förklarats behörig att söka och innehava tjänst i ämnet vid den skolform, som ansökningen avser.

Sådan behörighetsförklaring må i fortsättningen utfärdas endast för sökande som genomgått s. k. intygs- och betygskurs i trä- respektive metallslöjd vid August Abrahamsons stiftelse å Nääs samt endast om kurserna genomgåtts före den 1 september 1960.

En följd av dessa bestämmelser torde bli, att s. k. intygskurs gives vid Nääs sista gången sommaren 1959 och s. k. betygskurs sista gången sommaren 1960.

Den andra typen av behörighet av övergångskaraktär anger utredningen genom följande förslag till övergångsstadgande: Behörig att söka och innehava tjänst i manlig slöjd är jämväl den, som under tiden före den 1 juli 1958 sammanlagt minst fem år med goda vitsord tjänstgjort som lärare i manlig slöjd med en genomsnittlig tjänstgöring av minst 15 veckotimmar samt genomgått av skolöverstyrelsen särskilt anordnad fortbildningskurs för icke behöriga lärare i manlig slöjd, vilka önskar förvärva behörighet att söka och innehava tjänst i ämnet.

Denna bestämmelse avser att bereda viss möjlighet till fast anställning för sådana icke behöriga slöjdlärare, som tjänstgjort längre tid och haft lärartjänstgöring som huvudsaklig sysselsättning.

Enligt slöjdlärarytredningens statistiska undersökningar var antalet icke behöriga lärare i manlig slöjd vid folk- och fortsättningsskolorna med minst 15 veckotimmars tjänstgöring läsåret 1955/56 259, med även övriga skolformer inräknade 277. Ifrågavarande lärare har givetvis skiftande kvalifikationer i olika avseenden. De torde i allmänhet ha kommit in på slöjdläraryrket utan att i tid ha planlagt sin utbildning härför och ej sedan kunnat skaffa sig den erforderliga behörigheten. Särskilt torde de ha saknat tillräckliga teoretiska kunskaper för att bli antagna till Nääs-kurs. Deras praktiska utbildning torde i allmänhet vara tämligen god.

I samband med slöjdlärarytredningens ordnande bör, som redan i den föreslagna övergångsföreskriften antytts, särskilda fortbildningskurser ordnas för att övergångsvis bereda dessa lärare möjlighet till fastare anställning. Dessa kurser kan dock ej göras så omfattande att lärarna får en utbildning som är jämförlig med den nya slöjdlärarytredningen.

Trots detta bör kurserna enligt utredningens mening grunda behörighet att söka och innehava slöjdläraryrke. Dessa lärares arbetskraft kommer att behövas inom skolan för lång tid framåt. Det är då ur undervisningens synpunkt önskvärt, att de får sin pedagogiska och metodiska utbildning förstärkt så långt det är möjligt. Dessutom är det befogat, att dessa lärare ej lämnas utan möjlighet att erhålla fastare anställning. Utredningen vill emellertid betona, att sedan en fast organiserad slöjdläraryrkesutbildning införts det måste fordras, att nytillträdande slöjdlärare eller sådana icke behöriga slöjdlärare, som endast tjänstgjort kortare tid, underkastar sig den utbildning som kräves för behörighet.

Utredningen anser, att endast sådana icke behöriga slöjdlärare, som är relativt väl kvalificerade, bör få tillgång till denna extra möjlighet att förvärva formell kompetens. Kursernas deltagarantal bör vara begränsat. Med ledning av de inkommande ansökningarna till den första kursen torde skolöverstyrelsen kunna bilda sig en uppfattning om behovet av ytterligare kurser. Vid ansökningarna bör finnas fogade yttranden av vederbörande folkskolinspektörer angående de sökandes undervisningsskicklighet. Skolöverstyrelsen synes böra taga särskild hänsyn till dessa yttranden och till de sökandes teoretiska förkunskaper. Givetvis bör endast sådana sökande ifrågakomma, som inom angiven tid fullgjort den tjänstgöring, som i detta fall uppställts som villkor för behörighet. Då särskilda skäl till undantag föreligger, torde dispens böra meddelas av Kungl. Maj:t.

Varje kurs bör vara fördelad på två sommarkurser om vardera en månad. Kurserna torde ej kunna förläggas till slöjdläraryrkesseminariet i Linköping. En så lång kurs under seminariets korta ferietid skulle hindra nödvändig översyn av lokaler och materiel. I stället torde en förläggning till Nääs ifrågakomma, tidigast sommaren 1960, då de s. k. intygskurserna enligt vad nyss anförts skulle bortfalla.

Ämnena vid kursen bör enligt utredningens mening vara psykologi och pedagogik, teckning (d. v. s. slöjdteckning ungefär i den form som nu förekommer på Nääs), material-, verktygs- och maskinlära samt allmän och speciell slöjdmetodik. Vidare bör träningslektioner förekomma, då deltagarna i tur och ordning undervisar varandra i slöjd. Timtalen för de olika ämnena torde få bestämmas av skolöverstyrelsen.

Det torde icke vara möjligt att lita till deltagaravgifter för kursernas finansiering. Någon beräkning av statens kostnader för dessa kurser anser utredningen icke lämpligen kunna göras på detta stadium. Rese- och traktementskostnader till deltagarna torde icke böra utgå. Deltagarnas anställningskommuner kan måhända vara intresserade av att bidra med stipendier.

Utredningen har, som nyss redovisats, gjort vissa uttalanden om hur länge de nuvarande s. k. intygs- och betygskurserna på Nääs bör fortgå. Vidare har föreslagits, att fortbildningskurser för icke behöriga lärare övergångsvis anordnas på Nääs. I fråga om den övriga kursverksamheten vid Nääs, däribland också kurserna i träslöjd med slöjdteckning för folkskol-lärare, seminarister m. fl., hänvisar utredningen till förslag som framdeles skall avgivas.

Utredningen berör också frågan om framtida fortbildningskurser för slöjdlärare som genomgått slöjdlärarseminariet. Om det här blir fråga om kortare kurser än en månad, kan de tänkas förlagda till seminariet. Behovet av sådana kurser samt deras lämpliga utformning kan emellertid bättre bedömas då seminariet någon tid varit i verksamhet.

En särskild fråga är i vad mån en behörig slöjdlärare även bör ha behörighet att undervisa i yrkesämnen. Slöjdlärarytredningen har efter samråd med 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning funnit enighet råda mellan utredningarna om följande allmänna riktlinjer. Efter prövning av skolöverstyrelsen i varje särskilt fall bör härför lämpliga behöriga slöjdlärare kunna meddelas en begränsad behörighet som yrkeslärare, avseende antingen rätt att meddela vissa delar av undervisningen i allmänpraktiska grenen av klass 9 y eller kombinerad tjänst som slöjdlärare och lärare i särskilt angivna yrkesämnen i klass 9 y. Sistnämnda behörighet torde främst komma att avse tjänstgöring i glesbygder, där full sysselsättning icke kan beredas en yrkeslärare. Hur dessa medgivanden bör närmare utformas, anses ej vara slöjdlärarytredningens sak att yttra sig om.

Härefter behandlar utredningen frågor i samband med seminariets igångsättande (kap. 22). Folkskoleseminariet för kvinnliga elever i Linköping nedlägges med utgången av läsåret 1958/59. Slöjdlärarseminariet bör träda i verksamhet från och med höstterminen 1959. Det fordras då, att den nödvändiga tillbyggnaden med slöjdsalar och teckningssal uppföres under budgetåret 1958/59 samt att viss personal tillsättes i god tid före seminariets igångsättande för att göra nödvändiga förberedelser. I samband med seminariets igångsättande bör också utses handledare bland slöjdlärarna vid enhetsskolan i Linköping m. fl. skolor för elevernas praktiska lärarutbildning under seminarietiden.

Läsåret 1958/59 kommer endast en klassavdelning att finnas kvar vid folkskoleseminariet. Även om denna kvarbliver i folkskoleseminariets lokaler, torde den föreslagna tillbyggnaden kunna äga rum, utan att arbetet störes i alltför hög grad. Utredningen förutsätter, att den personal vid slöjdlärarseminariet, som tillsättes från och med den 1 januari 1959, skall under vårterminen 1959 kunna få arbetsplats i lokaler som friställts i folkskoleseminariets nuvarande byggnader.

De lärare, som bör tillsättas i förväg är *dels* rektor, som kommer att ha arbete med seminariets organisation, med intagningen av den första omgången elever, med upprättande av schema och arbetsordning för den praktiska lärarutbildningen m. m., *dels* lektorn i psykologi och pedagogik, som under vårterminen 1959 har att utarbeta prov för intagningen samt i övrigt biträda rektor med frågor angående undervisningens utformning m. m., *dels* en lärare i slöjdmetodik, som får övervaka att tillbyggnaden färdigställes

och utrustas på ett ändamålsenligt sätt. Rektor bör med biträde av de två övriga lärarna bevaka uppdelningen av folkskoleseminariets utrustning och inventarier, så att slöjdlärarseminariet i största möjliga utsträckning kan få sitt behov av inventarier och undervisningsmateriel tillgodosett av vad som redan finnes på platsen. Särskilt får biblioteket genomgå för lämplig uppdelning.

Intagningen höstterminen 1959 kan ej ske i den ordning som senare skall gälla. Rektor bör utarbeta provisoriska bestämmelser angående denna intagning och underställa dem skolöverstyrelsens prövning. De övriga båda då tillsatta lärarna förutsätts medverka vid detta intagningsförfarande.

Handledare för den praktiska lärarutbildningen vid seminariet kommer att behövas redan från seminariets start. Handledarna behöver genomgå en kurs för sina nya uppgifter. Denna kurs för handledare kunde givetvis tänkas anordnad före seminariets igångsättande hösten 1959. Första läsåret blir det emellertid uteslutande auskultationer med gruppövningar. Dessa torde kunna anses mindre maktpåliggande för handledarna än ledandet av serieövningar, då ansvaret för betyget i undervisningsskicklighet tillkommer. Endast omkring hälften av det blivande antalet handledare skulle behövas första läsåret. Det vore därför måhända bäst om handledarkursen kunde uppskjutas till våren eller sommaren 1960. Fler lärare hade då hunnit tillsättas vid slöjdlärarseminariet, vilka skulle kunna undervisa vid handledarkursen, och någon erfarenhet hade hunnit samlas om arbetets lämpliga uppläggning. Om kursen förlades till kvällstid vårterminen 1960 vore detta en fördel för slöjdlärarna-handledarna och skulle säkerligen också förbilliga kursen. Vid detta förhållande har utredningen ansett sig böra lämna kursens utformning åt framtida överväganden och ej heller gjort någon kostnadsberäkning för densamma.

B. Remissyttranden

De behörighetsregler utredningen föreslagit berörs närmare endast i några få remissyttranden.

Kompetensutredningen anser, att andra vägar till behörighet än genomgång av slöjdlärarseminariet även i fortsättningen kan tänkas, utöver de föreslagna övergångsvis anordnade kurserna t.ex. utbildning i utlandet. Särskild behörighetsförklaring bör i dylika fall meddelas av skolöverstyrelsen; tidsmässig begränsning av överstyrelsens befogenheter härvidlag bör därför ej ske.

Packlärarförbundet biträder, som en övergångsföreteelse och under hänvisning till rådande speciella förhållanden, slöjdlärarytredningens förslag om införande av fortbildningskurser för att övergångsvis bereda vissa lärare möjlighet till fastare anställning. Minst åtta, ej endast som föreslagits fem,

års väl vitsordad undervisningsvana bör dock krävas för inträde vid dessa kurser. Studiemålet bör anpassas till de nuvarande Nääskurserna.

Arbetsmarknadsstyrelsen anser att en vidgad kompetens för slöjdlärarna att tjänstgöra som yrkeslärare inom vissa linjer inom enhetsskolans klass 9 y skulle i den mån man inrättade kombinerade tjänster dels underlätta möjligheten för åtskilliga mindre skoldistrikt att övergå till facklärare i slöjd dels bidra till att dessa skoldistrikt lättare skulle kunna anställa pedagogiskt utbildade lärare i snickeri för klass 9 y. Vid beräkning av intagningskapaciteten vid seminariet har dock en sådan utveckling ej förutsatts, framhåller arbetsmarknadsstyrelsen.

Yrkesskolstyrelsen i Linköping tar upp frågan huruvida yrkeslärare eller slöjdlärare skall handha slöjdundervisningen och yrkesorienteringen på allmänpraktiska skolverkstäder.

Styrelsen anser att det är naturligt att endast slöjdlärarna i framtiden bör utbildas för att handha denna undervisning enär yrkeslärarnas utbildning ligger med direkt inriktning på ett bestämt yrke samt driften av en affärsmässigt driven verksamhet. Redan nu har det dessutom visat sig vara svårigheter att få tillräckligt skickliga och kompetenta yrkeslärare till yrkesskolorna, beroende på bland annat att ett antal utbildade yrkeslärare engagerats för endast 9 y-undervisning på enhetsskolan. Det är givetvis självklart att yrkeslärare på yrkesskola, där sådan finnes, svara för undervisningen för 9 y-elever, som har en bestämd yrkesinriktning och då är 9 y första årsklassen på yrkesskola.

Mot vad utredningen uttalat om slöjdlärarnas kompetens att tjänstgöra som yrkeslärare har *1955 års sakkunniga* intet att erinra men påpekar att även frågan om yrkeslärarnas kompetens att i visst fall tjänstgöra som slöjdlärare kräver beaktande. Klara regler för hur å ena sidan slöjdlärare å andra sidan yrkeslärare i snickeri och metallarbete kan förvärva behörighet även på det andra området är önskvärda. De sakkunniga avser att återkomma till frågan i sitt betänkande om utbildning av lärare i yrkesämnen.

Skolstyrelsen i Linköping vidarebefordrar ett önskemål från slöjdlärarna i staden att den planerade kursen för handledare vid den praktiska lärarutbildningen får bli en sommarkurs, helst redan sommaren 1959.

VIII. Utredningens kostnadsberäkningar

Bland engångskostnader upptar utredningen först kostnaden för den föreslagna *om- och tillbyggnaden* av folkskoleseminariet för kvinnliga elever i Linköping. Denna har av byggnadsstyrelsen enligt prisläget den 1 juli 1957 beräknats till 655 000 kronor inklusive kostnader för yttre ledningsarbeten. Seminarietomten förutsättes ej bli omplanerad.

Vid beräklandet av engångskostnader under anslag till inredning och utrustning samt till materiel, böcker m. m. har utredningen utgått från anta-

gandet, att den möbelutrustning, som för närvarande finns vid folkskoleseminariet, skall kunna få *övertagas* av slöjdlärarseminariet och att även sådan undervisningsmateriel, som behövs för slöjdlärarseminariet, skall kunna få övertagas i den mån den ej särskilt behövs för något speciellt undervisningsändamål. Vad särskilt beträffar folkskoleseminariets bibliotek, torde detta till stor del utgöras av sådan pedagogisk litteratur som bäst kan utnyttjas vid folkskoleseminarierna. Utredningen har genom skolöverstyrelsens förmedling fått tillgång till en förteckning över inventarier vid kvinnliga folkskoleseminariet och redogör i korthet för vilka inventarier utredningen räknat med att slöjdlärarseminariet skall kunna få övertaga.

De inventarier bör få övertagas som för närvarande är placerade i rektors-expedition samt därtill hörande utrymmen, sekreterarrum, bibliotek (böckerna endast delvis), kollegierum, gymnastiksal, läkarmottagning, elevrum. Diverse redskap, reservstolar och yttre inventarier torde också böra få övertagas.

Beträffande inventarierna i institutionerna (klassrummen) är först att märka, att rummens utrustning med bord och stolar för elever är beräknad för klasser om cirka 30 elever, medan för slöjdlärarseminariet föreslagits ett antal av 24 elever i klasserna. Extraelever kan dock tänkas förekomma. Ett visst överskott av bord och stolar torde emellertid uppkomma, sedan slöjdlärarseminariets behov tillgodosetts. Slöjdlärarytredningen har i övrigt räknat med att möbler och andra inventarier, som tillhör klassrummens allmänna utrustning, skall kunna få övertagas.

De sammanlagda kostnaderna under anslag till *inredning och utrustning* beräknas till 105 000 kronor.

Kostnader för inredning och utrustning uppkommer i stort sett endast för lokalerna i tillbyggnaden. Den viktigaste nyanskaffningen gäller slöjdsalarnas maskiner och övriga utrustning. Kostnaderna för detta fördelar sig på följande sätt:

	Träslöjd och mångsidig slöjd	Metallslöjd
Maskiner	22 000	28 000
Skruvstycken och hyvelbänkar	8 000	5 000
Övrig utrustning	4 000	5 000
Skåp och bord som ej kan hänföras till fast inredning	1 000	2 000
	Summa kronor 35 000	40 000

Inredning och utrustning i övrigt för tillbyggnaden samt nyinredda utrymmen i gymnastiksalbyggnaden har kostnadsberäknats till 30 000 kronor. Här ingår då möbler m. m. samt projektionsapparat, ljudfilmsapparat och keramikugn. Utredningen har härvid räknat med att en bandupptagningsapparat och skivspelare skall kunna få behållas vid slöjdlärarseminariet samt att ett piano och en orgel likaledes skall kunna få behållas.

De sammanlagda kostnaderna av engångsnatur vid den första medelsanvisningen under anslag till *materiel, böcker m. m.* beräknas till 43 000 kronor.

Kostnaderna för verktyg för slöjdsalarna beräknas till 5 000 kronor för träslöjd och mångsidig slöjd samt till 3 000 kronor för metallslöjd.

I fråga om nuvarande psykologisk-pedagogiska institutionens utrustning kan vissa delar väntas bli överförda till den nyinrättade försöksskolan i Linköping. Den övriga utrustningen torde till stor del vara lämplig för slöjdlärarseminariets behov. Med hänsyn till den speciella inriktning, som psykologisk-pedagogisk undervisning och forskning bör ha vid slöjdlärarseminariet, torde emellertid särskilda nyanskaffningar bli nödvändiga, varjämte en del av den till försöksskolan överförda materielen kan behöva ersättas av motsvarande utrustning. Den första tidens kostnader för dessa ändamål torde böra beräknas till 5 000 kronor.

Fysik- och kemisalarnas utrustning torde vara i sin helhet behövlig för slöjdlärarseminariet. För komplettering och modernisering av undervisningsmaterielen för dessa ämnen beräknas ett belopp av 5 000 kronor.

Åtskillig för slöjdlärarseminariet avpassad undervisningsmateriel måste ytterligare anskaffas. Det må erinras om behovet av för undervisningen lämpliga filmer, planscher och modeller för olika ändamål, prover m. m. för material-, verktygs- och maskinläran, verktyg och utrustning för olika övningar i teckningsundervisningen samt ritinstrument och geometriska modeller för undervisningen i ritteknik. Tydligt är att åtskilliga av dessa anskaffningar kan bli aktuella först när seminariet börjat sin verksamhet och någon erfarenhet vunnits. För den första anskaffningen av undervisningsmateriel beräknar utredningen ett anslag av 15 000 kronor.

Slöjdlärarseminariets bibliotek måste i möjligaste mån förses även med utländsk litteratur på slöjdens område, med psykologisk-pedagogisk litteratur samt med litteratur som behandlar de olika sidorna av ämnet teckning. Planschverk och stilhistoriska arbeten måste anskaffas. För bibliotekets första uppbyggande beräknar utredningen ett belopp av 10 000 kronor.

De sammanlagda engångskostnaderna beräknas alltså till $(655\ 000 + 105\ 000 + 43\ 000 =) 803\ 000$ kronor.

De årliga kostnaderna beräknas härefter av utredningen. Härvid framlägges beräkningar dels för det fullt utbyggda seminariet budgetåret 1960/61, dels för utbyggnadstiden under budgetåren 1958/59 och 1959/60.

Vad först gäller anslag till *avlöningar*, har utredningen tillämpat de avlöningsbestämmelser, som förelåg i mitten av augusti 1957, och har vidare, i avbidan på kommande förhandlingar angående lönegradsplaceringar och arvoden, utgått från provisoriska antaganden om löne- och ersättningsbelopp. I frågor om undervisningsskyldighet har utredningen följt tidigare redovisade beräkningar härom. Förutsedda förändringar i undervisningsskyldigheten för lärare i läroämnena inom det allmänna skolväsendet från och med läsåret 1958/59 har ej kunnat beaktas. Kostnadsberäkningen för timlärartimmar är osäker bland annat emedan man ej kan med säkerhet beräkna i vad mån de föreslagna tjänsternas innehavare kan komma att bestrida denna tjänstgöring.

Lönekostnaderna vid det fullt utbyggda seminariet redovisar utredningen på sätt framgår av följande sammanställning.

a. Rektor och övriga lärare vid seminariet

Rektor lön	30 000	
arvode	4 000	34 000
Psykologi och pedagogik:		
Lektor	27 468	
Timplärartimmar	3 312	30 780
Matematik samt fysik och kemi:		
Adjunkt	23 196	
Timplärartimmar	6 624	29 820
Modersmålet, samhällslära och engelska:		
Adjunkt		23 196
Teckning:		
Teckningslärare	20 712	
Timplärartimmar	1 975	22 687
Ritteknik:		
Timplärartimmar		4 980
Slöjdmetodik samt material-, verktygs- och maskinlära:		
4 lärare i slöjdmetodik	82 848	
Timplärartimmar	8 295	91 143
Tyska, musik och gymnastik:		
Timplärartimmar		2 700
Särskilda kurser och föreläsningar (i hälsovård, olycksfallsvård, konsthistoria m. m.)		1 000
	Summa kronor	240 306

b. Övriga anställda samt handledare

Vaktmästare		9 564
Personal för biträde å rektorsexpeditionen		12 850
Bibliotekarie		1 000
Seminarieläkare	1 110	
Seminariesköterska	500	1 610
Handledare under seminarietiden		36 000
Handledare vid hospiteringen		17 520
	Summa kronor	78 544
	Sammanlagt kronor	318 850
	Avrundat kronor	320 000

Av utredningens kommentarer till sammanställningen inhämtas bland annat följande.

Slöjdläroretredningen har i det föregående uttalat, att för rektorstjänstens lönegradsplacering jämförelse i första hand bör ske med rektorstjänsten vid konstfackskolan. Utredningen har här stannat för att utan angivande av lönegrad uppföra ett överslagsbelopp av 30 000 kronor. Vidare har påpekats, att rektor vid slöjdläroretredningen utöver vanliga rektorsgöromål har att ordna och övervaka hospitanttjänstgöringen. Enligt utredningens mening bör rektor för detta arbete erhålla särskild ersättning, vilken här beräknats motsvara timarvode för 4 veckotimmar eller avrundat 4 000 kronor. — Lön

till lektorn i psykologi och pedagogik har beräknats efter löneklass A 26 och till de två adjunkterna efter löneklass A 23. Lön vid teckningslärartjänsten och de fyra lärartjänsterna i slöjdmotodik har beräknats efter löneklass A 21. — Frivilliga ämnen vid seminariet är tyska (1 veckotimme) samt musik (1 veckotimme) och gymnastik (2 veckotimmar). En överslagsberäkning av lärarkostnaden har gjorts, som bygger på antagandet att antalet avdelningar vid denna undervisning blir en i tyska, en i musik och tre i gymnastik. — Beräkningsgrunderna beträffande medel till biträdes hjälp på rektorexpeditionen har angivits i det föregående (avsnittet om personalorganisationen). Utredningen anser sig ej kunna bedöma löneställningen för en biträdestjänst. — Arvode åt seminarieläkaren har beräknats i anslutning till bestämmelserna för lärarhögskolan, d. v. s. ett årligt grundbelopp av 780 kronor samt 2 kronor 75 öre per elev. För arvode åt seminariesköterska har upptagits ett belopp av 500 kronor. — Till ersättning åt handledare vid seminariets praktiska lärarutbildning har räknats med ett belopp av 36 000 kronor, vilket belopp beräknas motsvara arvoden till 18 maximalt (d. v. s. till 35 procent av tiden) anlitate handledare. Häre ingår då ersättning till tillfälligt anställda handledare. Ersättningen till dessa beräknas till 4 kronor per undervisningstimme för auskultationer med gruppövningar och till 6 kronor per timme för serieövningar. En viss variation i antalet erforderliga handledartimmar uppkommer genom växlingen mellan större och mindre antal första- respektive andra-terminselever. — Vid kostnadsberäkningen av arvoden åt handledarna vid elevernas hospitanttjänstgöring har utredningen för hospitanthandledarna upptagit ett belopp av 300 kronor per handledare och läsår (130 kronor för höstterminen och 170 kronor för vårterminen) eller för budgetår antingen 17 520 eller 18 480 kronor, beroende på om antalet hospiterande är störst vårtermin eller hösttermin.

Avlöningkostnaderna för budgetåret 1958/59 beräknar utredningen till 42 000 kronor, varvid förutom löner under ett halft år åt rektor, lektor i psykologi och pedagogik samt en lärare i slöjdmotodik upptagits ett belopp av 2 500 kronor till biträdes hjälp. Någon vaktmästartjänst har ej föreslagits för detta budgetår, då vaktmästarhjälp påräknas från folkskoleseminariet under dess sista verksamhetsår.

För budgetåret 1959/60 — enligt planen seminariets första egentliga verksamhetsår — beräknas avlöningsanslaget till 235 000 kronor. Endast två av de fyra tjänsterna i slöjdmotodik beräknas då vara inrättade, men däremot alla övriga föreslagna tjänster.

Vid beräkning av slöjdlärarseminariets *omkostnader* har utredningen där så varit lämpligt jämfört med motsvarande poster vid folkskoleseminariet för kvinnliga elever i Linköping.

Följande belopp beräknas bli erforderliga redan från och med budgetåret 1959/60:

Sjukvård m. m.		2 000	
Reseersättningar			
Ersättning till rektor eller hans ombud för resor till skolor, där hospitering pågår eller planeras	500		
Ersättning för flyttningskostnader	500		1 000
Expenser			
Bränsle, lyse och vatten	20 000		
Övriga expenser	28 000		48 000
Trädgårdens underhåll			3 000
Bidrag till studiebesök			
Resor för elever vid auskultering och serieövningar å annan ort	1 000		
Bidrag till anordnande av studiefärder	500		1 500
			<hr/>
	Summa kronor		55 500

För budgetåret 1958/59 beräknas ett omkostnadsanslag av 15 000 kronor.

Bland de i det föregående upptagna engångskostnaderna ingår anslag till *materiel, böcker m. m.* med 43 000 kronor. Som löpande kostnader från och med budgetåret 1959/60 torde böra upptagas följande:

Böcker, undervisningsmateriel och inventarier	10 000	
Materiel för undervisning i slöjdmotetik	20 000	
		<hr/>
	Summa kronor	30 000

Eleverna förutsättes åtnjuta gratis slöjdmateriel.

De sammanlagda årliga kostnaderna vid slöjdläroarseminariet, då seminariet är fullt utbyggt, uppgår sålunda enligt slöjdläroarutredningens beräkningar till (320 000 + 55 500 + 30 000 =) 405 500 kronor.

Kostnader har av utredningen ej beräknats för föreslagna handledarkurser och ej heller för fortbildningskurser under en övergångstid för icke behöriga timlärare i slöjd.

IX. Departementschefen

I de år 1955 meddelade direktiven för utredningen om utbildning av lärare i manlig slöjd upptogs särskilt frågan om m å l s ä t t n i n g e n för skolornas undervisning i ämnet och för slöjdläroarutbildningen. Jag har i det föregående inledningsvis redovisat dessa uttalanden, vilka innebär ett avståndstagande från de på en del håll resta kraven på en omläggning av skolornas slöjdundervisning till att i första hand avse konstnärligt och fritt skapande.

Slöjdläroarutredningen har i sitt nu framlagda betänkande tagit upp dessa målsättningsfrågor, och även i remissyttrandena över betänkandet ägnas i vissa fall stort intresse åt dessa spörsmål. För egen del anser jag att utredningens uttalanden på denna punkt ger uttryck för en riktig syn på den önskvärda balansen mellan de olika syftena med slöjdundervisningen. Ämnet slöjd bör helt visst alltjämt inriktas på att ge eleverna kännedom om

material och verktyg och att lära ut vissa tillverkningsprocesser. Men samtidigt bör i undervisningen tillvaratagas ämnets särskilda, alltmer uppmärksammade möjligheter att ge allmän fostran till händighet, företagsamhet, självverksamhet, ordning och noggrannhet, att ge insikt om praktiska anlag, att skapa aktning och intresse för praktiskt arbete och att utveckla förmågan till skapande arbete och känslan för färg, form och kvalitet. Dessa syften med slöjdundervisningen har också, såsom i det föregående redovisats, i skiftande formuleringar kommit till uttryck, när målsättningen angivits i gällande undervisningsplaner m. m. för olika skolformer. Även om den i olika sammanhang förda diskussionen om målsättningen, också enligt min uppfattning, ibland kommit att överbetona de estetiska och skapande momenten och på ett missvisande sätt givit ett intryck av oförenlighet mellan å ena sidan inlärandet av praktiska färdigheter och å andra sidan personlighetsdanning och estetisk fostran, har dock denna diskussion på ett värdefullt sätt riktat uppmärksamheten på vad som inom ramen för nuvarande målsättning kan och bör göras för att ge tillbörligt utrymme åt bland annat estetisk fostran och fritt skapande.

Om en förbättrad slöjdläroarbetsutbildning nu kommer till stånd med en sammanhängande och utökad tid för den pedagogiska skolningen och i direkt kontakt med det blivande verksamhetsfältet ute i skolorna, kommer detta utan tvekan att så småningom medföra, att den nuvarande målsättningen för skolslöjden i alla dess aspekter, inte minst i fråga om de estetiska och allmänt fostrande momenten, på ett betydligt effektivare sätt än hittills verkligen kan omsättas i praktiken.

Slöjdläroarbetsutredningen har föreslagit en utbildningsgång omfattande — efter realexamen, genomgång av nioårig enhetsskola eller liknande — fyra års praktisk förutbildning samt tre terminers läroarbetsutbildning. Av nämnda tre terminer skall enligt förslaget den första och den tredje tillbringas vid seminariet, medan den mellersta terminen ägnas åt av seminariet övervakad hospitanttjänstgöring vid skolor på annan ort än seminariet. Läsåret vid seminariet föreslås vidare bli längre än normalt, närmare bestämt $41\frac{1}{2}$ veckor. I direktiven för utredningen angavs i fråga om utbildningstidens längd, att läroarbetsutbildningen borde kunna ske på ett halvt å ett år. Härvid förutsattes att eleverna, innan de mottogs till läroarbetskurs, skulle ha förvärvat det mesta av den egna nödvändiga färdigheten inom ämnenas olika grenar och att utbildningstiden därför huvudsakligen kunde ägnas åt att ge de blivande lärarna pedagogisk skicklighet och undervisningsträning samt vissa förbättrade teoretiska kunskaper.

Såsom framgått av det föregående har vissa remissinstanser — överstyrelsen för yrkesutbildning, statskontoret, 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss läroarbetsutbildning samt kompetensutredningen — kraftigt reagerat mot förslaget om en läroarbetsutbildning på tre ter-

miner, medan andra remissinstanser, däribland skolöverstyrelsen, inte haft någon erinran mot en utbildning av denna längd. De skäl, som i remissyttrandena från överstyrelsen för yrkesutbildning m. fl. anförts för att inskränka utbildningen till två terminer, har tidigare utförligt redovisats.

Efter övervägande av de olika synpunkter och förslag, som sålunda kommit till uttryck, anser jag mig för egen del inte böra biträda utredningens förslag om tre terminers lärarutbildning. Ett läsår bör enligt min mening vara tillfyllest för att ge lärarkandidaterna, som efter en allmänbildande skolgång på i regel nio år genom fyra års praktisk förutbildning förvärvat erforderlig manuell skicklighet, de insikter och den träning, som fordras för att »omskola» dem till pedagoger, väl skickade att ta hand om det mångskiftande elevklientel de som slöjdlärare kommer att möta ute i skolorna. Givetvis förutsätter detta, att tiden väl utnyttjas och att utbildningen blir omsorgsfullt planerad och genomförd. Den av mig nu förordade avvikelser från utredningens förslag medför att jämkningar måste företagas även beträffande andra delar av förslaget. Så blir fallet framför allt i fråga om hospiteringsterminen vilken enligt min mening bör utgå, och beträffande undervisningsplanen. Jag återkommer efter hand till dylika följdverkningar av mitt ställningstagande till frågan om lärarutbildningens längd.

Utredningens beräkningar av *examinationsbehovet* beträffande slöjdlärare synes mig inte böra föranleda någon erinran. Vid dessa beräkningar har hänsyn tagits till bland annat den omständigheten att folkskolläraernas andel i slöjdundervisningen kan beräknas fortsätta att minska och facklärares i stället öka. Utredningen räknar dock inte med något fullständigt överförande av denna undervisning till facklärare. Särskilt i fråga om denna fördelning av undervisningen på olika lärarkategorier är givetvis beräkningarna osäkra, då här främst de enskilda kommunernas avgöranden spelar in. Jag ser dock ingen anledning att frångå det slutresultat utredningens behovskalkyl utvisar.

Utredningens beräkningar grundar sig på en undersökning av förhållandena läsåret 1955/56. Nämda läsår kan slöjdläraryrket anses ha uppgått till ungefär 500 lärare. Utredningen anger det årliga examinationsbehovet under den närmaste tioårsperioden till omkring 130 slöjdlärare men räknar med att behovet därefter nedgår till omkring 100. Utbildningsresurserna föreslås bli dimensionerade för en årlig examination av i medeltal 120 slöjdlärare, varjämte under en övergångstid genom kursverksamhet på Nääs en del av de nu tjänstgörande timlärarna utan behörighet till ordinarie tjänst eller extra ordinarie anställning skulle ges en förbättrad utbildning och möjlighet till fastare anställning.

Jag ansluter mig till utredningens förslag om en årlig examination av omkring 120 slöjdlärare och jag räknar också med övergångsvis anordnade kurser för icke behöriga timlärare. Att utbildningstiden, enligt vad jag nyss förordat, minskas till två terminer med slopande av hospiteringsterminen,

medför att alla elever samtidigt kommer att vara närvarande vid seminariet. Trots detta kan en utbildningskapacitet av 120 elever hållas utan ökning av de för utbildningen planerade lokalerna. Enligt betänkandet skulle nämligen antalet vid seminariet samtidigt närvarande elever alltid uppgå till 120. Då emellertid, såsom jag i det följande kommer att närmare påvisa, inom ramen av de två terminerna ökat utrymme uppenbarligen kommer att behövas för den praktiska lärarutbildningen, kan under seminariets uppbyggnadstid vissa svårigheter uppkomma att bereda plats för lärarkandidaternas övningsundervisning. Med hänsyn härtill vill jag i varje fall för seminariets första verksamhetsår föreslå en i förhållande till utredningens förslag något minskad elevintagning. En årlig examination av 120 slöjdlärare bör dock med det snaraste uppnås.

Redan när det gäller examinationsbehovet och utbildningsresursernas dimensionering behöver vissa drag av den yttre organisationen för utbildningen klargöras. Jag biträder utredningens förslag att för slöjdlärarutbildningen upprättas en självständig läroanstalt och att denna läroanstalt förlägges till Linköping. Jag accepterar också benämningen slöjdlärarseminarium, liksom att läsåret vid detta seminarium får en längd av 41—42 veckor eller omkring 40 effektiva arbetsveckor.

I fråga om elevintagningen vid seminariet har de sakkunniga räknat med att sådan skall äga rum såväl höst- som vårtermin. Antalet elever per klass anses ej böra överstiga 24. Intagningen borde därför omfatta det första läsåret 72 elever på höstterminen och lika många på vårterminen, det andra läsåret 48 elever såväl höst- som vårtermin, det tredje läsåret återigen 72 elever såväl höst- som vårtermin o. s. v. Examinationen, som då också skulle ske både under höst- och vårterminen, skulle därmed vartannat år uppgå till 144 och vartannat år till 96 eller i medeltal 120 per läsår.

Om utbildningen i enlighet med mitt förslag begränsas till två terminer, kan övervägas om elevintagning bör ske endast på hösten. Med hänsyn till, bland annat, den starka koncentration till vårterminen av den praktiska lärarutbildningen för samtliga elever, som torde bli en följd av en sådan anordning, anser jag mig emellertid böra räkna med att elevintagning vid seminariet sker varje termin. Med utgångspunkt i ett elevantal av 24 per klass förordar jag att vid full utbyggnad av seminariet intagningen av 120 elever i fem klasser fördelas så att tre klasser, d. v. s. 72 elever, tages in varje hösttermin och två klasser eller 48 elever intages varje vårtermin. Därigenom kommer examinationen av den största elevkullen att ske vid slutet av vårterminen, vilket torde vara en fördel. Under det första verksamhetsåret bör intagningen begränsas till 48 elever såväl höst- som vårtermin med hänsyn till uppbyggnadstidens speciella svårigheter.

De föreslagna inträdesfordringarna synes i fråga om såväl teoretisk som praktisk förutbildning i stort sett väl avvägda. Den av utred-

ningen angivna nivån beträffande kravet på allmänbildande skolgång synes riktig. Jag finner det angeläget att ett flertal olika studievägar skall kunna anlitas, vilket torde få beaktas, när det sedermera gäller att närmare utforma föreskrifter om inträdesfordringarna. Härvid bör bland annat observeras vad skolöverstyrelsen m. fl. anfört om mindre detaljerade bestämmelser beträffande elever med avgångsbetyg från enhetskola.

Den praktiska förutbildningen bör, såsom utredningen föreslagit, omfatta sammanlagt fyra år och avse såväl snickeri- som metallyrke med tyngdpunkten, tre års utbildning, lagd på ettdera yrkesområdet. Utbildningen bör kunna förvärfvas vid verkstadsskola eller genom arbete i respektive yrke. Det bör av vederbörande överstyrelser närmare övervägas om den kortare utbildningen i den kompletterande yrkesgrenen kan ges i form av kurs. Den praktiska förutbildningen torde även i fortsättningen komma att ske på ganska varierande sätt, främst beroende på att somliga redan i början av sin utbildningstid tagit sikte på slöjdläraryrket, medan andra först under eller efter en yrkesutbildning i snickeri eller metallyrke beslutat ägna sig åt lärarbanan. En viss stabilisering blir väl att påräkna, om seminariet efter en tids verksamhet anser sig i studie- och yrkesvägledande syfte kunna rekommendera vissa alternativa vägar; alltför stor bundenhet till några få vägar torde dock ej vara lämplig.

I likhet med utredningen anser jag det riktigt, att utbildning på det konstnärliga området t. ex. genom lämpliga kurser vid konstfackskolan, slöjdföreningens skola i Göteborg, Nyckelviksskolan eller liknande betraktas som en merit vid intagning som elev vid slöjdläraryrkesseminariet, men något krav på dylik utbildning bör ej uppställas.

Utredningen har också föreslagit vissa åldersgränser för inträde vid seminariet. Sökande anses sålunda under inträdesåret böra uppnå lägst 20 år och högst 30. Mot den föreslagna minimiåldern torde knappast vara något att erinra. Däremot torde en övre åldersgräns ej i samma grad vara påkallad. I fråga om krav på sökandens hälsotillstånd bör gälla detsamma som vid folkskoleseminarierna.

Inträdesfordringarna torde, såsom här antytts, komma att få en tämligen liberal utformning, som ger seminarielärdningen relativt stor frihet vid bedömningen av det enskilda fallet. I den mån möjlighet till dispens från uppställda krav på teoretisk och praktisk förutbildning eller föreskrift om inträdesålder anses behövlig, bör dispensprövningen ankomma på tillsynsmyndigheten.

Det av utredningen föreslagna muntliga inträdesprovet har, som tidigare framgått, mött viss kritik under remissbehandlingen. Med hänsyn framför allt till den skiftande meritering sökandena kan väntas uppvisa, torde det vara av värde för seminariets ledning att ha möjlighet att genom personlig kontakt skaffa sig en uppfattning om sökandens lämplighet för yrket. Jag vill emellertid förorda, att anordningen med muntliga inträdesprov tills

vidare får försökskaraktär och därvid tillämpas i sådana fall, där ansökningshandlingarna och i övrigt tillgängliga uppgifter föranleder tvekan. Man bör efter en tids erfarenhet ha möjlighet att bättre bedöma om inträdesprov över huvud taget är erforderliga, och, om så är fallet, hur sådana prov lämpligen bör utformas och i vilken utsträckning de bör användas.

Undervisningen vid slöjdlärarseminariet kan självfallet inte från början följa definitiva tim- och kursplaner. Det ligger i sakens natur, att uppläggningsplaner av undervisningsplaner över huvud taget måste omprövas och anpassas till tidens skiftande krav, men särskilt i en nystartad verksamhet som denna måste man ha möjligheter att till en början pröva sig fram. När jag i det föregående förordat bortfall av hospiteringsterminen och en koncentration av utbildningen på två terminer, har detta skett i medvetande om att i den föreslagna timplanen sådana ändringar kan och bör göras, att större utrymme ges för den praktiska lärarutbildningen. Med hänsyn till den tidpunkt jag kommer att föreslå för utbildningens igångsättande, kommer även tiden att medge, att undervisningsplanen i erforderlig utsträckning omarbetas. Endast vissa allmänna riktlinjer skall därför här anges. De i förslaget till timplan upptagna tre veckotimmarna för praktisk lärarutbildning måste, som redan antytts, väsentligt ökas; troligen bör man räkna med omkring det dubbla antalet veckotimmar. Det bör givetvis även övervägas om, såsom överstyrelsen för yrkesutbildning förordat, inläggandet av en praktikperiod på ett par veckor kan erbjuda en lämplig utväg. Beträffande sådana centrala ämnen som psykologi och pedagogik, slöjdmotiv, material-, verktygs- och maskinlära samt kanske även teckning och ritteknik torde knappast några mer väsentliga ändringar i veckotimmetal böra komma i fråga. Omprövningen torde i första hand böra gälla övriga på timplanen upptagna ämnen, som är av mera stödjande eller enbart allmänbildande natur. Här torde utan tvekan en viss reducering kunna ske. Det synes redan nu uppenbart att t. ex. ämnet engelska, som upptagits med en veckotimme, bör helt utgå. Av de utom timplanen upptagna frivilliga ämnena tyska, musik och gymnastik anser jag mig böra tillstyrka, att endast ämnet gymnastik medtages.

Timplanen torde tills vidare böra fastställas av Kungl. Maj:t, kursplaner däremot av tillsynsmyndigheten.

Personalorganisationen vid slöjdlärarseminariet påverkas givetvis i hög grad av den utformning timplanen kommer att få. Eftersom även enligt utredningens förslag en relativt stor del av lärarbehovet skulle fyllas genom anlåtande av timlärare och vidare de föreslagna fasta tjänsterna i flertalet fall avser undervisning i ämnen, vars ställning på timplanen kan förutses bli i stort sett den av utredningen föreslagna, torde emellertid frågan om lärartjänster vid seminariet med relativt stor säkerhet kunna bedömas redan nu.

Jag räknar med att följande lärartjänster bör inrättas vid seminariet, nämligen en rektorstjänst, två adjunktstjänster, varav den ena i psykologi och pedagogik och den andra i matematik, fysik och kemi, en teckningslärartjänst och fyra lärartjänster i slöjdmotodik med material-, verktygs- och maskinlära.

Rektorstjänsten bör liksom andra dylika tjänster tillsättas genom förordnande på sex år. I fråga om lönesättningen tillstyrker jag placering i lönegrad ABp 26. Såsom utredningen anført torde bestämda kompetenskrav för närvarande knappast kunna fastställas. Undervisningsskyldigheten torde böra bestämmas till högst sex veckotimmar.

I fråga om lärartjänsten i psykologi och pedagogik har jag inte ansett mig böra biträda utredningens förslag om lektorskompetens. För den adjunktstjänst jag för undervisningen i detta ämne förordad bör i huvudsak tillämpas de kompetenskrav som tidigare gällt för småskoleseminariernas motsvarande tjänster. Båda de av mig föreslagna adjunktstjänsterna bör inrättas som ordinarie med placering i lönegrad A 23. Som grund för beräkningen av undervisningsskyldigheten bör tillämpas de regler, som numera gäller inom andra skolformer på motsvarande stadium, varjämte med hänsyn till det förlängda läsåret vid seminariet bör göras den av utredningen föreslagna reduktionen. Medeltalet för undervisningsskyldigheten blir därmed 19 veckotimmar.

Även teckningslärartjänsten, som blir en övningslärartjänst, bör inrättas som ordinarie. Tjänsten bör med hänsyn till ämnets centrala ställning vid slöjdlärarseminariet placeras i samma lönegrad som teckningslärartjänst vid folkskoleseminarium, d. v. s. A 20. Undervisningsskyldigheten torde böra sättas till lägst 25 veckotimmar.

Av de fyra lärartjänsterna i slöjdmotodik bör två vara ordinarie och två extra ordinarie, alla med placering i lönegrad A 20. Undervisningsskyldigheten torde i enlighet med utredningens förslag böra omfatta 23 veckotimmar, varvid dock med undervisningstimme bör få jämfästas åhörande av lärarkandidats lektion jämte föregående och efterföljande handledning. I fråga om dessa tjänster torde såsom utredningen framhållit tills vidare endast vissa allmänt hållna kompetenskrav kunna anges.

Mot de av mig här förordade lönesättningarna har vederbörande lärarorganisationer förklarat sig inte ha något att erinra.

Vad utredningen anført om att i lärarnas tjänstgöringsskyldighet bör ingå vissa särskilda uppgifter, torde inte böra föranleda någon annan erinran än att dessa uppgifter torde bli något mer begränsade än utredningen räknat med genom bortfallet av hospiteringsterminen och den av mig förordade inskränkningen beträffande användningen av intagningsprov.

Slöjdlärarseminariets lärarbehov torde i övrigt få tillgodoses genom anställande av timlärare och annan icke ordinarie lärarkraft. Föreläsare torde behöva anlitas endast för några speciella kursmoment.

Handledare för lärarkandidaternas auskultationer, undervisningsövningar och serier kommer, med den av mig förordade uppläggnings- och utbildningsstrategin, att erfordras i större utsträckning än vad som beräknats i betänkandet. Däremot bortfaller den särskilda gruppen hospitanthandledare.

Utredningen har såsom ett minimum räknat med 16 slöjdlärare vid andra skolor som handledare vid seminariets praktiska lärarutbildning. Omkring en tredjedel av dessa lärares undervisningstid skulle bli kombinerad med handledning av lärarkandidater. Utredningen har bedömt möjligheterna att placera den praktiska lärarutbildningen vid skolor i Linköping som goda och dessutom som en sista utväg angivit möjligheten att förlägga någon del av denna utbildning till skolor i Mjölby, Norrköping och Motala.

Genom den förskjutning av tidpunkten för seminariets start, som inträder genom att frågan om slöjdlärarutbildningen upptages ett år senare än utredningen beräknat, kommer antalet slöjdlärare vid skolorna i Linköping vid utbildningens igångsättande att vara större än man förut kunnat räkna med. Enligt vad jag under hand inhämtat är situationen beträffande slöjdlärare i Linköping nu och för de närmaste åren följande. Innevarande läsår är inom det allmänna skolväsendet, däri inräknad även statens särskilda försöksskola, anställda 20 slöjdlärare med mer än 30 veckotimmars tjänstgöring. Läsåret 1959/60 tas tre nya slöjdlokaler i bruk, varvid antalet slöjdlärare beräknas öka till 22—23. På något längre sikt beräknas ytterligare slöjdlokaler tillkomma och därmed torde antalet lärare stiga med 2—3. Dessutom har framhållits att man, i större utsträckning än utredningen synes ha räknat med, borde kunna förlägga praktisk lärarutbildning till 9 y-klasser inom yrkesskolan.

Det handledarbehov utredningen kalkylerat med, torde alltså utan svårighet kunna tillgodoses inom skolväsendet i Linköping. Det väsentligt ökade behov av handledare, som blir en följd av mitt förslag om utbildningens uppläggning, gör att även skolor i andra kommuner måste anlitas, troligen i första hand de av utredningen nämnda städerna Mjölby, Norrköping och Motala. Jag hyser för egen del ingen tvekan om att dessa problem om den praktiska lärarutbildningens anordnande skall kunna lösas på ett tillfredsställande sätt, men det fordras givetvis ett grundligt och effektivt planeringsarbete, som snarast måste påbörjas.

I samband med prövningen av timplanens utformning och den praktiska lärarutbildningens uppläggning bör vederbörande tillsynsmyndighet överväga frågan om ersättning till handledarna. Ett visst maximibelopp per lärarkandidat för handledning vid den praktiska lärarutbildningen torde, efter förslag av tillsynsmyndigheten, böra fastställas i samband med behandlingen av anslagsäskandena för seminariets första verksamhetsår; fastställandet av erforderliga ersättningsnormer bör däremot efter vederbörliga förhandlingar ankomma på tillsynsmyndigheten.

Vad gäller övrig personal vid slöjdlärarseminariet tillstyrker jag inrät-

tande av en extra ordinarie vaktmästartjänst i lönegrad Ae 7 samt anvisande av medel till biträdes hjälp på rektorsexpeditionen och till arvoden åt bibliotekarie, seminarieläkare och seminariesköterska. Till biträdes hjälp beräknar jag ett belopp av 15 000 kronor, varav torde få utgå medel till avlöning vid en extra ordinarie biträdestjänst enligt tillsynsmyndighetens närmare bestämmande. Bibliotekariearvodets storlek bör fastställas av Kungl. Maj:t. För förebyggande hälsovård åt lärarkandidaterna bör ersättning utgå till läkare och sköterska enligt samma normer, som gäller vid lärarhögskolan i Stockholm.

Utöver den nämnda förebyggande hälsovården och avgiftsfri undervisning bör lärarkandidaterna s för m å n e r omfatta dels studie hjälp i form av studielån och stipendier, dels resebidrag och traktamente vid praktisk lärarutbildning på annan ort än seminarieorten enligt i huvudsak de regler som tillämpas för mellanskollärarkandidaterna vid lärarhögskolan vid hospitering i B-skolor. Jag räknar också med vissa medel för anordnande av studieutfärder.

Slöjdlärarseminariet bör, såsom från utredningens sida föreslagits, stå under skolöverstyrelsens inseende och ledning. Någon särskild lokal styrelse för seminariet synes ej erforderlig.

Folkskoleseminariet för kvinnliga elever i Linköping kommer enligt redan fattade beslut att nedläggas med utgången av budgetåret 1958/59. Slöjdlärarseminariet bör i överensstämmelse med vad utredningen föreslagit förläggas till l o k a l e r, som blir lediga genom folkskoleseminariets nedläggande. De byggnader, som sålunda bör övertagas av slöjdlärarseminariet, utgöres av folkskoleseminariets huvudbyggnad och en gymnastiksalsbyggnad. Endast vissa mindre ändringsarbeten torde där behöva företagas. Härutöver krävs emellertid en tillbyggnad till den nämnda huvudbyggnaden för att bereda utrymme huvudsakligen för tre slöjdsalar och en teckningssal. Förslagsritningar har uppgjorts beträffande såväl tillbyggnaden som erforderliga ombyggnadsarbeten i befintliga byggnader. Kostnaderna för byggnadsarbetena har enligt prisläget den 1 juli 1957 beräknats till 655 000 kronor. Vad utredningen föreslagit rörande till- och ombyggnader torde i huvudsak böra följas. Det torde dock böra av byggnadsstyrelsen i samråd med skolöverstyrelsen undersökas i vad mån besparingar kan göras i byggnadsprogrammet, exempelvis genom tillämpning av ämnesrumssystem såsom antytts i skolöverstyrelsens remissutlåtande, genom minskning av teckningssalens yta m. m. Jag vill här, såsom jag gjort i andra liknande sammanhang, med skärpa understryka den synnerliga vikten av att verkligt allvarliga ansträngningar göres för att hålla nere kostnaderna för statliga och andra med statsmedel finansierade byggnadsföretag och att i detta syfte alla till buds stående möjligheter att genom förenklingar, rationellare planlösningar och liknande åtgärder förbilliga byggnadsverksamheten på effek-

tivaste sätt utnyttjas. Jag räknar med att byggnadskostnaderna i detta fall bör kunna rymmas inom det anslag på 500 000 kronor, som jag avser att föreslå för ändamålet för budgetåret 1959/60. Vid övervägandena om inskränkningar i byggnadsprogrammet bör också prövas, om en av folkskoleseminariet nyttjad träbarack åtminstone under någon övergångstid bör tas i anspråk för slöjdlärarseminariets behov.

Jag räknar med att de för seminariet behövliga byggnadsarbetena skall kunna bli i huvudsak slutförda under budgetåret 1959/60, så att utbildningsverksamheten kan starta höstterminen 1960. Först under senare delen av budgetåret 1959/60 kan, såsom jag strax närmare skall utveckla, vissa tjänster vid slöjdlärarseminariet beräknas vara tillsatta. Sedan folkskoleseminariet med utgången av juni 1959 nedlagts, torde seminariets byggnader under budgetåret 1959/60, då de ej behöver utnyttjas för någon statlig utbildningsverksamhet, böra omhändervivas av byggnadsstyrelsen. Jag räknar därför inte med anvisande av medel till värme, lyse och vatten för dessa lokaler under sistnämnda budgetår. Om lokalerna på grund av uthyrning — eventuellt till Linköpings stad, som för skolväsendets behov framfört önskemål härom — ändå kommer att vara i bruk under denna tid, torde där böra beredas plats för de befattningshavare vid slöjdlärarseminariet, som tillträder sina tjänster under budgetåret; eljest torde erforderligt utrymme för dessa kunna beredas vid annan statlig institution i staden.

Tre av tjänsterna vid seminariet torde böra tillsättas redan under nästa budgetår, nämligen rektorstjänsten, tjänsten som adjunkt i psykologi och pedagogik och en ordinarie tjänst som lärare i slöjdmotetik. Uppgiften för innehavarna av dessa tjänster blir givetvis att, på sätt utredningen närmare exemplifierat, planlägga och förbereda utbildningsverksamhetens i g å n g s ä t t a n d e höstterminen 1960. Särskilt omfattande torde denna uppgift bli för rektor, som därför bör tillträda sin tjänst tidigare än de andra två lärarna. I det följande beräknar jag medel för avlöning åt rektor för tid från och med den 1 november 1959 och för avlöning åt de två andra lärarna för tid från och med den 1 mars 1960. Om tillsättningsproceduren beträffande de tre tjänsterna kan bli avslutad i mycket god tid före den beräknade tillträdesdagen, vilket även ur andra synpunkter synes önskvärt, torde några olägenheter av att frånträdan av eventuell annan lärartjänst sker under pågående termin inte behöva uppstå. För det närmaste budgetåret uppstår jag också ett belopp av 4 000 kronor för biträdes hjälp.

Ett med tidsförskjutningen sammanhängande detaljproblem uppstår beträffande slöjdlärarseminariets vaktmästartjänst. Utredningen hade utgått från att denna tjänst ej behövde inrättas under förberedelseåret, då vaktmästarhjälp borde kunna påräknas från folkskoleseminariet för kvinnliga elever under dess sista verksamhetsår. Vid nämnda folkskoleseminarium finns för närvarande en extra ordinarie vaktmästartjänst, vars innehavare enligt vad som under hand framkommit synes böra få övergå på den motsvarande

tjänst, som föreslagits för slöjdlärarseminariet. Detta seminarium torde, som framgått av vad jag nyss anfört, komma att formellt upprättas tidigast den 1 november 1959, medan den nämnde vaktmästarens anställning vid det kvinnliga folkskoleseminariet kommer att upphöra med utgången av juni 1959. För att bereda denne möjlighet att utan avbrott bibehållas vid sin statliga extra ordinarie anställning vill jag föreslå, att han under budgetåret 1959/60 får förordnas som extra ordinarie vaktmästare vid det andra folkskoleseminariet i Linköping. Detta seminarium bör alltså under ett övergångsår vara huvudman för vaktmästaren i fråga, dock sedan slöjdlärarseminariet trätt i funktion i visst samråd med detta seminarium. Vaktmästaren bör under detta år ha att fullgöra sin tjänstgöringsskyldighet dels vid slöjdlärarseminariet, dels vid andra statliga institutioner i staden.

Till spörsmålen vid slöjdlärarseminariets start hör också frågan om de av utredningen föreslagna handledarkurserna. Jag anser det nödvändigt, att sådana kurser kommer till stånd och detta redan sommaren 1960. Då seminariet enligt mitt förslag under det första läsåret inte skulle nå sin fulla kapacitet och alltså det maximala antalet handledare ej behöver utnyttjas detta läsår, torde det emellertid vara lämpligt att kursutbildningen för en grupp handledare sparas till sommaren 1961. Närmare förslag om uppläggningsen av dessa kurser och kostnaderna härför bör av skolöverstyrelsen upptagas i anslagsäskandena för budgetåret 1960/61. Enligt min mening torde medel för ändamålet lämpligen böra anvisas under reservationsanslaget till Kurser för lärare m. fl. Därest det visar sig nödvändigt att för den här åsyftade kursverksamheten i någon utsträckning utanordna medel redan före den 1 juli 1960, torde så böra få ske med anlitanande av nyssnämnda kursanslag.

Innan jag övergår till kostnadsberäkningen och anslagsfrågorna rörande slöjdlärarseminariet, upptar jag här de av utredningen aktualiserade *k o m p e t e n s f r å g o r n a* och vad därmed hänger samman. Jag har i huvudsak inte något att erinra emot vad utredningen föreslagit om krav på avgångsbetyg från slöjdlärarseminariet för förvärvande i fortsättningen av behörighet till slöjdlärartjänst, om ställningen för de enligt nuvarande bestämmelser behörighetsförklarade lärarna och för dem som i övergångsskedet genomgår den sedvanliga slöjdlärarytbildningen på Nääs, samt om en särskild väg till behörighet för timplärare med längre tids tjänstgöring. En viss justering av tidsangivelserna är emellertid nödvändig. S. k. intygskurs av hittillsvarande typ bör sålunda på Nääs anordnas sista gången sommaren 1959 och s. k. betygskurs sista gången sommaren 1960. Vad beträffar den berörda timplärarkategorien bör vidare de fem årens tjänstgöring ha fullgjorts före den 1 juli 1959; de första fortbildningskurserna på Nääs för dessa lärare bör kunna anordnas sommaren 1960. Undantag från de uppställda kraven på fem års tjänstgöring med i genomsnitt 15 veckotimmar bör, så-

som utredningen förutsatt, kunna medgivas efter prövning i varje enskilt fall. Denna prövning bör ankomma på skolöverstyrelsen. Det bör härvid bland annat beaktas att gällande föreskrifter kan ha medfört svårigheter att uppnå en genomsnittlig tjänstgöring av 15 veckotimmar. I detta sammanhang vill jag med anledning av vad facklärarförbundet anfört beträffande föregående tjänstgöring fästa uppmärksamheten på det förhållandet att efter den 1 juli 1959 och till dess vederbörande genomgått ifrågavarande fortbildning kan komma att förflyta flera år, och att därför när behörigheten uppnås, den fullgjorda timlärartjänstgöringen i flertalet fall torde komma att vara avsevärt längre än vad de förordade reglerna synes ge vid handen.

De övergångsvis anordnade kurserna för icke behöriga timlärare bör enligt min mening förekomma under somrarna 1960—1962. Under denna period torde på Nääs plats kunna beredas för fortbildning av omkring 130 timlärare. Man torde vidare böra räkna med att utbildningsverksamheten i övrigt på Nääs — med bland annat kurser i träslöjd för folkskollärare — under dessa år fortsätter i stort sett som hittills. Verksamheten bör dock hållas inom sådana gränser, att det i riksstaten under rubriken Bidrag till August Abrahamsons stiftelse för slöjdläraryt utbildning upptagna anslaget, som nu uppgår till 110 000 kronor, kan hållas i stort sett oförändrat. Jag förutsätter, att vid den angivna periodens slut det åt slöjdläraryt utredningen lämnade uppdraget att avge förslag om den framtida användningen av Nääs är slutfört och att slutlig ställning då bör ha tagits till denna fråga. Jag vill med tanke på detta ännu kvarstående utredningsuppdrag anföra följande synpunkter. Sedan ett slöjdlärarytseminarium kommit till stånd, torde inte finnas anledning att enbart för olika former av fortbildning i slöjd bibehålla utbildningsverksamheten på Nääs, särskilt inte om detta skulle påfordra årliga bidrag eller investeringsinsatser från statens sida. Över huvud taget bör vid övervägandena om egendomens och verksamhetens framtid inte ifrågasättas nya statliga utgiftsändamål enbart i syfte att under alla förhållanden finna någon användning för den nuvarande anläggningen. Då det, med hänsyn till byggnadernas bristfälliga skick på Nääs, torde föreligga mycket små utsikter att finna en realiserbar utväg för egendomens framtida användning, som ligger i linje med donators ursprungliga intentioner, torde det bli nödvändigt att överväga radikala åtgärder i denna fråga.

En av de av utredningen upptagna kompetensfrågorna återstår att ta ställning till, nämligen behörighet för slöjdlärare att tjänstgöra som yrkeslärare. Vad slöjdläraryt utredningen och 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning härvidlag enats om, bör enligt min mening kunna följas i huvudsak.

Jag har tidigare kommit att beröra vissa *a n s l a g s f r å g o r*. Sålunda har jag bland annat förutsatt medelsanvisning till handledarkurser under

reservationsanslaget till Kurser för lärare m. fl., vilket dock påverkar anslagsberäkningen först budgetåret 1960/61, eventuellt även 1961/62. Vidare har jag förutsatt, att kostnader för övergångsvis anordnade fortbildningskurser för icke behöriga timlärare skall komma att belasta anslaget till Bidrag till August Abrahamsons stiftelse för slöjdläraryt utbildning.

I fråga om de till slöjdlärarytseminariet mera direkt knutna kostnaderna föreslår jag, att för erforderliga byggnadsarbeten för budgetåret 1959/60 under statens allmänna fastighetsfond upptages ett investeringsanslag av 500 000 kronor under rubriken Vissa byggnadsarbeten för slöjdlärarytseminariet.

Utöver det föreslagna byggnadsanslaget blir vissa andra medelsanvisningar av engångsnatur erforderliga redan nästa budgetår. I överensstämmelse med utredningens förslag förordar jag sålunda, att i riksstaten under åttonde huvudtiteln upptages två nya reservationsanslag, det ena på 105 000 kronor under rubriken Slöjdlärarytseminariet: Inredning och utrustning, det andra på 43 000 kronor under benämningen Slöjdlärarytseminariet: Materiel, böcker m. m. Mot vad utredningen efter gjorda beräkningar för dessa ändamål ansett sig böra föreslå, har jag alltså inte funnit anledning till erinran.

De årliga kostnaderna för slöjdlärarytseminariet, sedan detta nått full utbyggnad, har av utredningen enligt dåvarande löne- och kostnadsläge uppskattats till 405 500 kronor, varav 320 000 kronor till avlöningar, 55 500 kronor till omkostnader och 30 000 kronor till materiel, böcker m. m. Någon variation av dessa årliga kostnader skulle uppkomma genom att elevantalet ej varje läsår är lika stort. Genom den ändrade uppläggning av utbildningen, som jag i det föregående förordat, blir också kostnadskalkylen något förändrad. En mer exakt beräkning är, innan timplanen m. m. närmare utformats, givetvis inte möjlig. Vid full utbildningskapacitet vid seminariet torde de årliga kostnaderna med utgångspunkt i nuvarande löne- och kostnadsläge komma att röra sig omkring 430 000 kronor.

För budgetåret 1959/60 bör i riksstaten under åttonde huvudtiteln upptagas ett förslagsanslag till Slöjdlärarytseminariet: Avlöningar på 43 000 kronor med den fördelning på olika anslagsposter, som framgår av avlöningsstaten i min följande hemställan. Under detta anslag beräknar jag, som tidigare närmare angivits, medel för avlöande av rektor och två andra lärare, vilka tjänster sålunda redan nu bör upptagas på en personalförteckning för slöjdlärarytseminariet, samt medel till biträdeshjälp. Jag föreslår vidare för nämnda budgetår ett förslagsanslag på 15 000 kronor till Slöjdlärarytseminariet: Omkostnader. Sistnämnda belopp har beräknats bli av Kungl. Maj:t, efter förslag av skolöverstyrelsen, närmare fördelat på poster till sjukvård m. m., reseersättningar och expenser.

Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av mig här förordade riktlinjer för slöjdläro-utbildningens ordnande och vad därmed hänger samman meddela erforderliga närmare föreskrifter.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört och förordat hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

I. a) besluta, att i Linköping skall upprättas ett slöjdläro-seminarium med i huvudsak den organisation jag i det föregående förordat;

b) besluta, att utbildningen vid slöjdläro-seminariet skall taga sin början höstterminen 1960;

c) godkänna av mig i det föregående i övrigt förordade grunder för utbildning av lärare i manlig slöjd;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de författningsändringar och utfärda de övriga föreskrifter, som föranledes av vad som föreslagits under a) — c);

II. godkänna följande personalförteckning för slöjdläro-seminariet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60:

Personalförteckning

Tjänstemän å ordinarie stat

1 rektor	ABp 26
1 adjunkt	Ao 23
1 lärare i slöjdmetodik	Ao 20

III. godkänna följande avlöningsstat för slöjdläro-seminariet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60:

Avlöningsstat

1. Avlöning till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	33 700
2. Avlöning till icke-ordinarie personal	4 000
3. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	5 100
4. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	200
Summa kronor	43 000

IV. för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa

a) till *Slöjdläro-seminariet: Avlöningar* ett förslagsanslag av 43 000 kronor;

b) till *Slöjdläro-seminariet: Omkostnader* ett förslagsanslag av 15 000 kronor;

c) till *Slöjdlärarseminariet: Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 43 000 kronor;

d) till *Slöjdlärarseminariet: Inredning och utrustning* ett reservationsanslag av 105 000 kronor;

V. till *Vissa byggnadsarbeten för slöjdlärarseminariet* för budgetåret 1959/60 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 500 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

M. Ribbing

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
I. Inledning	3
II. Hittillsvarande förhållanden	6
III. Examinationsbehov	12
A. Utredningen	12
B. Remissyttranden	14
IV. Utbildningens utformning och yttre organisation	16
A. Utredningen	16
B. Remissyttranden	26
V. Personalorganisation m. m.	37
A. Utredningen	37
B. Remissyttranden	42
VI. Seminariets förläggning. Byggnadsfrågor	44
A. Utredningen	44
B. Remissyttranden	48
VII. Kompetensfrågor och vissa övergångsförhållanden	49
A. Utredningen	49
B. Remissyttranden	53
VIII. Utredningens kostnadsberäkningar	54
IX. Departementschefen	59